



**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

6x.A.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:4
HANDELSDEPARTEMENTET



BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

LAG OM KRIGSSKADEERSÄTTNING

AVGIVET DEN 7 FEBRUARI 1940

AV

KRIGSSKADEUTREDNINGEN

S T O C K H O L M

1 9 4 0

Statens offentliga utredningar 1940

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. Av T. Wohlin. Hægström. iv, 167 s. **E.**
2. Betänkande angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. Beckman. 77 s. **Fö.**
3. Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. Marcus. 260 s. **Jo.**
4. Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. Norstedt. 84 s. **H.**

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ekklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940: 4
HANDELSDEPARTEMENTET



BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

LAG OM KRIGSSKADEERSÄTTNING

AVGIVET DEN 7 FEBRUARI 1940

AV

KRIGSSKADEUTREDNINGEN

STOCKHOLM 1940

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

400347



STATEN GENERAL DER NEDERLANDEN
KONINKRIJK DER NEDERLANDEN



RIJKSRECHTER

IN ROTTERDAM

LAG OM KRIGSKADERSÅTTING

1874

W. J. VAN DER WOUDE

1874

W. J. VAN DER WOUDE

I N N E H Å L L S F Ö R T E C K N I N G .

	Sid.
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Handelsdepartementet	5
Förslag till Lag om krigsskadeersättning	7
Allmän motivering	15
<i>Kap. 1. Utredningens uppdrag</i>	<i>15</i>
<i>Kap. 2. I vissa andra länder vidtagna åtgärder</i>	<i>17</i>
<i>Kap. 3. Allmänna synpunkter</i>	<i>27</i>
<i>Kap. 4. Fast egendom</i>	<i>32</i>
A. Beredskapens omfattning	32
B. Finansieringen	43
C. Principer för skaderegleringen	53
<i>Kap. 5. Varor</i>	<i>57</i>
A. Verksamhetens omfattning	57
B. Finansieringen	59
C. Principer för skaderegleringen	63
<i>Kap. 6. Maskiner och redskap inom industri och hantverk</i>	<i>64</i>
A. Verksamhetens omfattning	64
B. Finansieringen	64
C. Principer för skaderegleringen	68
<i>Kap. 7. Administrativa spörsmål</i>	<i>68</i>
Speciell motivering	75

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Handelsdepartementet.

Den 20 oktober 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för handelsdepartementet att *dels* tillkalla högst nio sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder med anledning av förluster å egendom genom skadegörelse under krig, *dels* uppdraga åt en av de sakkunniga att såsom ordförande leda utredningens arbete, *dels* ock ställa erforderliga experter, sekreterare och andra arbetsbiträden till de sakkunnigas förfogande.

På grund av detta bemyndigande tillkallade chefen för handelsdepartementet den 2 november 1939 såsom sakkunniga överdirektören i försäkringsinspektionen, fil. doktorn O. A. Åkesson, advokaten S. Ahlmark, Stockholm, direktören i Svenska Bostadskreditkassan C.-R. Cramér, lantbrukaren R. Johansson, Norrbäck, Sala, direktören i Städernas Allmänna Brandstodsbolag C. Juhlin Dannfelt, direktören i Stockholms Intecknings Garanti Aktiebolag G. Lagercrantz, borgmästaren K. E. Rosander, Eskilstuna, överingenjören P. S. Rydbeck, Göteborg, och direktören i Försäkringsaktiebolaget Skandia P. Ulmgren. Tillika uppdrogs åt Åkesson att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

På därom av Ahlmark gjord framställning entledigades denne den 13 november 1939 från uppdraget och tillkallades i hans ställe såsom sakkunnig ordföranden i styrelsen för Stockholms fastighetsägareförening kaptenen T. Wibom.

Den 6 november 1939 förordnade chefen för handelsdepartementet avdelningschefen i Svenska Livförsäkringsanstalten Trygg I. T. Askelöf att vara sekreterare hos de sakkunniga och den 20 november 1939 extra fiskalen i Svea hovrätt S. Å. Edling att såsom juridisk sekreterare biträda utredningen.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen Krigsskadeutredningen, påbörjade sitt arbete den 7 november 1939 och få efter numera avslutad utredning vördsamt överlämna sitt betänkande med förslag till Lag om krigsskadeersättning.

Stockholm den 7 februari 1940.

O. A. ÅKESSON.

C.-R. CRAMÉR.	REIMER JOHANSSON.	C. JUHLIN DANNFELT.
G. LAGERCRANTZ.	EDGAR ROSANDER.	PATRIK RYDBECK.
P. ULMGREN.		TOR WIBOM.

T. Askelöf. Sven Edling.

Förslag
till
Lag
om krigsskadeersättning.

Häri genom förordnas som följer:

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Skada å egendom i följd av krig, vari riket befinner sig (*krigsskada*), skall, i den mån gottgörelse i annan ordning ej utgår, ersättas i den omfattning och på det sätt som i denna lag stadgas.

2 §.

Kostnaderna för krigsskadeersättning och förvaltning bestridas, enligt nedan givna bestämmelser, genom krigsskadebidrag, försäkringsavgifter och statsmedel.

3 §.

Medel för utbetalning av ersättningar och bestridande av förvaltningskostnader förskjutas i erforderlig utsträckning av staten.

4 §.

Frågor rörande ersättning enligt denna lag handläggas av en för hela riket gemensam nämnd (*statens krigsskadenämnd*).

De föreskrifter, som utöver denna lag erfordras beträffande nämndens organisation och verksamhet, meddelas av Konungen.

2 kap. Krigsskada å fastigheter samt å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel.

5 §.

Med fastighet förstås i denna lag vad enligt allmän lag är att hänföra till fast egendom, så ock byggnad, ändå att den enligt allmän lag ej är hänförlig till fast egendom; dock skall registrering enligt lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft med mera icke föränleda därtill, att sålunda registrerad egendom allenast på denna grund hänföres till fastighet.

6 §.

1 mom. Från bestämmelserna i lagen undantagas:

- a) nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden;
- b) staten tillhörig fastighet, dock att under bestämmelserna i lagen inbegripas staten tillhörig utarrenderad jordbruksfastighet och fastighet, som innehaves med tomträtt eller vattenfallsrätt eller med åborätt eller eljest ständigt eller ärftlig besittningsrätt;
- c) kommun eller annan menighet tillhöriga allmänna platser samt byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barnavård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning, så ock begravningsplatser;
- d) i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätt till grunden ej är förenad, samt frälseränta;
- e) främmande stat tillhörig fastighet.

2 mom. Från bestämmelserna i lagen undantagas likaledes för allmän trafik avsedd eller upplåten kanal, spårväg eller annan farväg, dock ej järnväg, så ock allmän farled eller allmän flottled jämte till de sålunda undantagna kommunikationsanstalterna hörande, för driftens omedelbara behov avsedda byggnader, anläggningar och markområden.

3 mom. Gäller enligt bestämmelse i 1 eller 2 mom. lagen ej för byggnad, vare lag samma beträffande tomtområde, som hör till byggnaden.

4 mom. Därest värdet av byggnad eller med varandra sammanhängande byggnader, som äro uppförda å mark, för vilken byggnadsägaren enligt kommunalskattelagen icke är skattskyldig, understiger 500 kronor, vare lagen ej tillämplig å byggnaden eller byggnaderna.

7 §.

Ersättning enligt detta kapitel utgår för krigsskada å *dels* fastighet, *dels* lösa inventarier, levande och döda, avsedda för jordbruk eller trädgårdsskötsel å fastigheten, *dels* ock odlaren tillhöriga, å fastigheten förvarade jordbruks- och trädgårdsalster.

8 §.

För bestämmande av ersättning skall värdering av krigsskadorna verkställas enligt grunder, som Konungen fastställer.

9 §.

Överstiger värdet av samtliga krigsskador tillsammans med de å verksamheten enligt detta kapitel belöpande förvaltningskostnaderna vad som beräknas enligt 12 § inflyta i krigsskadebidrag, skall ersättningen utgöra så stor del av skadans värde som svarar mot förhållandet mellan å ena sidan den beräknade bidragssumman efter avdrag av förvaltningskostnaderna och å andra sidan skadornas sammanlagda värde.

10 §.

Ersättning utbetalas efter kriget, krigsskadenämnden dock obetaget att, när skäl därtill äro, helt eller delvis utbetala ersättning tidigare.

11 §.

I fråga om rätt till utfallande ersättningsbelopp skall så anses, som om ersättningen utginge på grund av brandförsäkringsavtal, och skola förty, där ej nedan annorlunda stadgas, hithörande bestämmelser i lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Avser ersättningen krigsskada å fast egendom, som besväras av sökt eller beviljad in-teckning för fordran, vare egendomens ägare utan hinder av in-teckningen berättigad att själv uppbära ersättningen, där denna ej överstiger en tiondel av egendomens vid tidpunkten för skadans inträffande gällande taxeringsvärde eller, därest sådant saknas, det värde krigsskadenämnden bestämmer. Är ersättningen större, skall i tillämpliga delar gälla vad stadgas i lagen den 8 april 1927 om in-teckningshavares rätt till betalning ur ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal.

Vad i andra stycket sägs om in-teckningshavare gälle ock den, som för ogulden köpeskilling äger fordran med förmånsrätt, som avses i 11 kap. 2 § jordabalken.

Har någon för fordran in-teckning i tomträtt eller vattenfallsrätt, och avser ersättningen krigsskada å byggnad, som utgör tillbehör till tomträtten eller vattenfallsrätten, skola bestämmelserna i andra och tredje styckena äga motsvarande tillämpning.

Krigsskadenämnden är vid tillämpning av nu givna bestämmelser att anse såsom försäkringsgivare.

12 §.

Till gäldande av ersättning och i 9 § omförmälda förvaltningskostnader skall från det Konungen förordnar för kalenderår erläggas bidrag för fastighet, varå lagen vid årets ingång äger tillämpning (*krigsskadebidrag*).

Bidrag utgår med en fjärdedels procent för år av fastighetens värde, till dess sammanlagda ersättningsbeloppet jämte förvaltningskostnaderna influ-tit, dock under högst tjugu år.

Såsom fastighets värde anses dess taxeringsvärde. Saknas sådant, skall fastighetens värde fastställas i den ordning Konungen bestämmer.

13 §.

1 mom. Skyldighet att erlægga bidrag åligger, där icke i 2 mom. annor-lunda stadgas, fastighetens ägare.

Såsom ägare anses jämväl den, vilken innehar fastighet med fideikom-missrätt eller eljest utan vederlag besitter fastighet på grund av testameta-riskt förordnande.

2 mom. I ägares ställe bidragsskyldig är den, som innehar fastighet med åborätt, tomträtt eller vattenfallsrätt, innehavare av så kallad ofri tomt

i stad samt den, som eljest innehar fastighet med ständig eller ärftlig besittningsrätt.

Skall avkastning utöver husbehovet av skog å sådan fastighet författningsenligt helt eller delvis tillkomma allmän fond eller inrättning, är denna att anse såsom fastighetens innehavare, såvitt angår fastighetens skogsvärde.

Där beträffande fastighet, som innehaves med åborätt eller eljest med ständig eller ärftlig besittningsrätt, innehavaren på grund av denna sin rätt icke äger utöver husbehovet tillgodogöra sig avkastning av skog å fastigheten, vare han icke bidragsskyldig i avseende å skogsvärde.

3 mom. Bidragsskyldigheten skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid ingången av det år bidraget avser. Har fastighet därefter övergått till ny ägare eller innehavare, skall denne anses såsom ägare eller innehavare av fastigheten vid nämnda tidpunkt, därest han författningsenligt skolat för året mantalsskrivas för fastigheten.

14 §.

Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, äger, när särskilda skäl därtill äro, meddela befrielse helt eller delvis från skyldighet att erlægga bidrag.

15 §.

För medel, som staten förskjuter, äger staten icke tillgodoräkna sig ränta.

16 §.

Skulle bidrag ej inflyta med beräknat belopp, svarar staten för vad som återstår.

Staten svarar likaledes för bidrag, för vilket jämlikt 14 § befrielse meddelats.

Staten skall jämväl vidkännas vad i ersättning utbetalts utöver det belopp, varmed ersättning enligt 9 § skolat utgå.

17 §.

För bidrag, som skall utgå för fast egendom och utgöras av den, som innehaft egendomen med äganderätt eller ock med fideikommissrätt eller eljest på grund av testamente, äger staten lika rätt i egendomen som för avgäld av fast egendom, varom i 17 kap. 6 § handelsbalken sägs.

Bidrag i övrigt utgår med samma förmånsrätt, som jämlikt 17 kap. 12 § andra stycket handelsbalken tillkommer kommunalutskylder.

18 §.

Påföring av bidrag skall verkställas av den, som har att debitera kronoutskylder.

Angående besvär över påföring av bidrag gäller vad om besvär över fel vid debitering av kronoutskylder är stadgat.

Bidrag uppbäras och redovisas i sammanhang med kronouppbörderna.

3 kap. Krigsskada å varor och maskiner.

19 §.

Ersättning enligt detta kapitel utgår för krigsskada å följande inom riket befintliga egendom:

a) *varor*, varmed avses lager av handelsvaror ävensom råämnen, materialier, under arbete varande och färdigt fabrikat jämte emballage i fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk, vilka äro genom ett och samma försäkringsbrev för minst 2,000 kronor brandförsäkrade i svenskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket, dock ej jordbruks- och trädgårdsalster, för vilka enligt 7 § rätt till ersättning föreligger,

b) *maskiner*, varmed även avses transmissioner, inventarier, ledningar och reservdelar samt förbrukningsartiklar i fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk ävensom till enskild järnväg hörande rullande materiel, vilka äro genom ett och samma försäkringsbrev för minst 5,000 kronor brandförsäkrade i svenskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket, dock ej egendom, för vilken enligt 7 § rätt till ersättning föreligger.

Ersättningen beredes genom av staten meddelad krigsförsäkring å egendomen.

20 §.

Vid bestämmandet av ersättningsbeloppet samt i fråga om rätten till nämnda belopp skall så anses, som om ersättningen vore grundad på det för egendomen gällande brandförsäkringsavtalet.

21 §.

Avgift för försäkringen av varor skall utgå med en för alla varor lika stor del av brandförsäkringsbeloppet och av krigsskadenämnden fastställas till belopp, som svarar mot den risk försäkringen är avsedd att täcka med tillägg av förvaltningskostnader och ränta enligt 27 §.

22 §.

Avgift för försäkringen av maskiner skall utgå med en för alla maskiner lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. Avgiften skall bestämmas av krigsskadenämnden och utgå från krigets början tills nödiga medel influtit för täckande av ersättningar, förvaltningskostnader och ränta enligt 27 §. Den må för tid kriget varar ej sättas till högre belopp än en procent för år av brandförsäkringsbeloppet.

23 §.

Skyldighet att erlägga avgift åligger den för brandförsäkringspremien betalningspliktige.

24 §.

Avgift uppbäres i den ordning krigsskadenämnden bestämmer.

Det åligger svenskt brandförsäkringsbolag och utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket att i den utsträckning nämnden beslutar och mot ersättning, som Konungen bestämmer, biträda vid debitering och uppbörd av avgifterna.

25 §.

Förmenar någon, att avgift blivit honom obehörigen eller med oriktigt belopp påförd, äger han för rättelses vinnande därom göra framställning hos krigsskadenämnden inom trettio dagar efter det avgiften blivit honom avfordrad.

26 §.

Indrivning av avgift må, om så erfordras, verkställas i den ordning, som för indrivning av resterande kronoutskylder är stadgat.

27 §.

För medel, som staten förskjuter, äger staten tillgodoräkna sig ränta efter räntefot, som av Konungen bestämmes.

4 kap. Särskilda bestämmelser.

28 §.

Krigsskada skall anmälas hos krigsskadenämnden inom tre månader efter erhållen kännedom om skadan. Försummas sådan anmälan, bortfaller rätten till ersättning, därest försummelsen ej kan anses ursäktlig. I varje fall förloras denna rätt, om anmälan ej inkommit till nämnden inom ett år efter krigets slut.

Vid anmälan skall, såvitt möjligt, fogas av trovärdiga personer bestyrkt redogörelse för den skadade egendomens beskaffenhet före skadan samt skadans art och omfattning.

29 §.

Värdering av krigsskada å fastighet skall verkställas efter krigets slut å tid krigsskadenämnden bestämmer, nämnden dock obetaget att föranstalta om värdering tidigare, därest skäl anses föreligga för utbetalning jämlikt 10 § av ersättning helt eller delvis redan under kriget. Krigsskada i övrigt skall värderas snarast möjligt efter det anmälan om skadan inkommit.

30 §.

Värderingen skall, utom i fall som avses i 34 §, verkställas av en eller flera värderingsmän. Över värderingen skall upprättas skriftligt utlåtande,

vilket utan dröjsmål skall tillställas krigsskadenämnden. Avskrift av utlåtandet skall av nämnden i rekommenderat brev med allmänna posten översändas till den, som anmält skadan.

31 §.

Förmenar den, som anmält skadan, att i värderingsutlåtandet skadan upptagits till för lågt belopp eller att värderingen i övrigt är oriktig, äger han att, inom trettio dagar från den dag avskrift av utlåtandet till honom översänts, till krigsskadenämnden inkomma med påminnelser och därvid foga den ytterligare utredning, han vill åberopa.

32 §.

Till utredning i ärende angående ersättning må krigsskadenämnden låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga.

33 §.

Krigsskadenämnden fastställer ersättningsbelopp, som skola utgivas. Därvid må nämnden ej beräkna skada till lägre värde än det, som upptagits i värderingsutlåtandet, utan att tillfälle beretts den, som anmält skadan, att yttra sig i ärendet.

Nämnden äger, innan ersättningsbelopp fastställs, besluta om provisorisk reglering helt eller delvis av inträffad skada.

34 §.

Därest krigsskadenämnden beträffande skada av mindre omfattning finner tillräcklig utredning angående skadans värde föreligga, oaktat värdering ej verkställts på sätt i 30 § stadgats, må nämnden avgöra ärendet utan sådan värdering.

35 §.

I krigsskadenämndens beslut rörande ersättning skola deltaga minst tre av nämndens ledamöter, av vilka åtminstone en skall hava utövat domarämbete.

Beträffande sådant beslut skall gälla vad allmänna lagen stadgar angående omröstning till dom. Mot ledamot gälla samma jäv som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

36 §.

Över krigsskadenämndens beslut må talan ej föras.

37 §.

De närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av krigsskadenämnden.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Allmän motivering.

Kap. 1. Utredningens uppdrag.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 september 1939 hemställde *försäkringsinspektionen* om, bland annat, skyndsamt utredning för utarbetande av förslag till lagstiftning om obligatorisk krigsförsäkring av byggnader. Till motivering av sin framställning i detta hänseende anförde försäkringsinspektionen i huvudsak följande.

Den ökade dödligheten under krig men även andra omständigheter, i främsta rummet den förstöring av bolagens tillgångar, som ett krig kunde väntas orsaka, kunde medföra risk för tvångslikvidering av livförsäkringsbolagen. En förstöring av fastigheter, som utgjorde säkerhet för ett försäkringsbolags in-teckningslån, kunde likaledes givetvis komma att medföra tvångslikvidation. Med hänsyn till den ekonomiska betydelsen för de försäkrade av att såvitt möjligt undvika en dylik situation torde det bliva nödvändigt antingen att genom särskild lagstiftning erhålla möjlighet att uppskjuta likvidationsförfarande av nu nämnd anledning till en tidpunkt, som tillåte ett slutligt bedömande av den ekonomiska situationen, eller att genom särskilda anordningar skapa möjlighet för täckande av den förlust bolaget lidit genom nämnda kapitalförstöring. Det låge i öppen dag, att det senare alternativet borde ges ett bestämt företräde, därest detsamma överhuvud vore möjligt att realisera. Frågan om skydd mot förluster på grund av förstöring under krig av fast egendom vore självfallet av utomordentlig betydelse ej blott för det enskilda livförsäkringsväsendet utan även för de statliga försäkringsinrättningarna och andra institutioner, såsom banker och hypoteksinrättningar, och i all synnerhet för fastighetsägarna själva. Det hade i olika sammanhang uttalats, att frågan om täckande av förluster på grund av krigsskada å fast egendom icke kunde eller borde lösas försäkringsvägen; detta vore en uppgift, som i stället åvilade samhället såsom helhet. Det torde dock icke kunna bestridas, att utarbetandet av en plan i syfte att skapa erforderlig trygghet för institutioner och enskilda i händelse av förstörelse av nu berörd art skulle vara till gagn i olika avseenden. Den omständigheten, att förhållandena under ett krigs katastrofer kunde utveckla sig på ett sätt, som omintetgjorde alla planer, vore icke tillräcklig anledning att icke söka åstadkomma bästa möjliga beredskap även på detta område. Försäkringsinspektionen vore för sin del av den uppfattningen, att en lösning av frågan icke vore möjlig genom någon som helst form av frivillig försäkring. Däremot torde betydande fördelar kunna vinnas genom en försäkring, byggd på obligatorisk avslutning.

Över försäkringsinspektionens framställning infordrades utlåtande från *sociala försvarsberedskapskommittén*, som förklarade sig dela försäkringsinspektionens uppfattning, att utarbetandet av en plan i syfte att skapa erforderlig trygghet för institutioner och enskilda i händelse av förluster

på grund av krigsskada å fast egendom skulle vara till gagn i olika avseenden. Kommittén ansåg likaledes, att en lösning av frågan icke vore möjlig genom frivillig försäkring. Det borde undersökas, om icke målet kunde vinnas genom att redan i fredstid grunderna för fastigheternas gemensamma ansvar för krigsskador genom lag fastsloges och därefter, om så skulle erfordras, en uttaxering i efterhand ägde rum under ett eller flera år, beroende på skadornas omfattning.

I skrivelse till chefen för finansdepartementet den 28 september 1939 framhöllo vidare *bank- och fondinspektionen* samt *sparbanksinspektionen*, att frågan om en tvångslikvidation vid förstöring av inteckningssäkerheter vore av synnerlig vikt även för affärsbanker och sparbanker. I skrivelsen anfördes bland annat följande.

Belåningen av fastigheter i tätbebyggda samhällen uppginge inom affärsbanker och sparbanker till högst betydande belopp och det sade sig ju självt, att en under krig eventuellt inträffande förödelse av säkerheter för denna belåning kunde innebära ett allvarligt hot mot den lagenliga möjligheten för vederbörande kreditgivande inrättning att fortsätta sin rörelse. Insikten om att så kunde bli förhållandet skulle lätt kunna medföra allvarlig oro hos insättare och för övrigt å det ekonomiska området över huvud taget. Enligt inspektionernas förmenande borde därför åtgärder i god tid vidtagas i syfte att, i den mån det vore möjligt, avvärja det nu ifrågavarande hotet och förebygga av denna anledning uppkommande oro.

Den 9 oktober 1939 hemställde slutligen *firman A. Johnsson & C:o* i skrivelse till chefen för handelsdepartementet om omedelbara åtgärder till möjliggörande av att krigsförsäkring kunde erhållas inom landet för här befintliga anläggningar till raffinering av oljor samt för inom landet befintliga lager av petroleumprodukter. I avgivet utlåtande framhöll *försäkringsinspektionen*, att en krigsförsäkring av industriella anläggningar tillhörde området för den av inspektionen tidigare föreslagna utredningen rörande krigsförsäkring av byggnader. Vad åter anginge varuförsäkringen kunde olika vägar för en lösning tänkas. En väg vore att utöka området för statens krigsförsäkringsnämnds verksamhet. En annan vore att ordna en varuförsäkring, eventuellt begränsad till vissa importvaror eller vissa slag av varor, efter i stort sett samma principer som inspektionen föreslagit i fråga om krigsförsäkring av byggnader. Inspektionen tillstyrkte, att spørsmålet gjordes till föremål för skyndsamt utredning.

I anledning av de sålunda gjorda framställningarna anförde *chefen för handelsdepartementet*, i samband med att bemyndigande utverkades att tillkalla sakkunniga för utredning av de väckta frågorna, i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 20 oktober 1939, bland annat följande.

Den av försäkringsinspektionen väckta frågan om åtgärder med anledning av krigsskador å fast egendom har, på sätt som framgår av det anförda, stor betydelse inom olika grenar av samhällslivet. Det torde vara av vikt, att en utredning i ämnet kommer till stånd. Olika lösningar äro härvid tänkbara. Enligt försäkringsinspektionens uppfattning torde betydande fördelar kunna vinnas genom en försäkring byggd på obligatorisk anslutning. En motsvarande tanke har kommit till uttryck i sociala försvarsberedskapskommitténs utlåtande, varest ifrågasatts en lagstiftning om gemensamt ansvar för fastighetsägarna. Skulle försäkringsvägen

anlitas eller ett gemensamt ansvar genomföras, böra närmare undersökas de principer, efter vilka kostnadsfördelningen bör ske. Härvid bör prövas huruvida kostnaderna skola bäras enbart av fastighetsägarna eller huruvida icke även institutioner, som beviljat kredit mot in-teckningssäkerhet, skola bidra. Även organisationsfrågan bör göras till föremål för undersökning. Vidare kan, vilken väg som än väljes, uppkomma spörsmålet om ekonomisk medverkan från statens sida. I försäkringsinspektionens skrivelse den 7 september 1939 hava härutinnan angivits olika möjligheter, för vilka det icke torde vara nödvändigt att i detta sammanhang redogöra. Dessa möjligheter böra närmare undersökas. Beträffande försäkringsbolagen har försäkringsinspektionen alternativt tänkt sig en lagstiftning angående rätt att under krig uppskjuta likvidationsförfarande på grund av fastighets förstöring. Framkomligheten av denna väg bör prövas, därvid frågeställningen emellertid bör utvidgas att omfatta icke blott försäkringsbolag utan även andra institutioner, som bevilja kredit mot säkerhet av in-teckning i fast egendom, samt fastighetsintressenter i övrigt.

Utredningen bör jämväl i övrigt göras så allsidig som möjligt. Sålunda bör exempelvis undersökas, huruvida åtgärder, som finnas böra vidtagas, skola avse samtliga slag av fastigheter eller om tilläventyrs något eller några slag skola lämnas å sido. Olika regler kunna tänkas böra gälla för olika fall. Bland annat bör uppmärksammas det läge, vari hypoteksföreningarnas fastighetsägare befinna sig till följd av deras solidariska ansvarighet; påfrestningen för dem vid skadegörelser under ett krig kan uppenbarligen bliva mycket stor. Vid utredningen bör i övrigt eftersträvas att till prövning upptaga samtliga synpunkter, vilka äro ägnade att belysa det föreliggande ämnet och till vilka hänsyn bör tagas för erhållande av en tillfredsställande lösning.

Vad härefter beträffar den genom framställning från enskilt håll väckta frågan om försäkringsskydd mot krigsskador å varor biträder jag försäkringsinspektionens förslag, att jämväl härutinnan utredning sker. Då detta spörsmål äger vissa med motsvarande spörsmål rörande den fasta egendomen gemensamma drag, synes det ändamålsenligt, att en gemensam utredning av hela frågekomplexet kommer till stånd.

Kap. 2. I vissa andra länder vidtagna åtgärder.

I **Finland** har den 14 december 1939 utfärdats Lag om krigsskada. Enligt denna lag är varje byggnad, i vilken in-teckning för gäld kan beviljas och som vid lagens ikraftträdande var eller senare blivit brandförsäkrad för lägst 50 000 mark, obligatoriskt försäkrad för skada förorsakad av krig eller väpnad konflikt. Detsamma gäller i fråga om flera i samma försäkringsanstalt brandförsäkrade byggnader, som tillhöra samma fastighet eller äro belägna å samma med besittningsrätt upplåttna område, därest den sammanlagda försäkringssumman uppgår till minst 50 000 mark. Vad i lagen är stadgat i fråga om byggnad gäller även därtill hörande maskiner jämte tillbehör, i den mån de äro brandförsäkrade. Undantagen från lagens tillämpning är byggnad, som äges av finska staten, främmande makt, utländsk medborgare eller utländskt samfund. På ansökan kan statsrådet undantaga jämväl annan byggnad.

Byggnad, som är brandförsäkrad för lägre belopp än 50 000 mark, samt skog kunna frivilligt försäkras för krigsskada. Frivillig försäkring kan för

fulla värdet tecknas även för byggnad, som icke är brandförsäkrad eller som är försäkrad för lägre belopp än nämnda värde. Som försäkringsbelopp inom krigsskadeförsäkringen anses eljest brandförsäkringsvärdet.

Krigsskadeförsäkrad egendom är uppdelad på följande tre ansvarighetsgrupper:

- 1) byggnader i städer, köpingar och de tätt bebyggda orter i landskommuner, angående vilka socialministeriet så förordnar, med undantag för i punkt 2)
- 2) nämnda byggnader;
- 3) övriga byggnader ävensom skog.

Ersättningsbelopp och försäkringspremier fastställas och betalas efter krigets eller den väpnade konfliktens slut.

Premierna bestämmas i förhållande till försäkringsbeloppen för varje ansvarighetsgrupp för sig så, att premiesumman täcker ersättningarna och andra kostnader inom gruppen. Premien får dock ej överstiga 5 % av försäkringssumman. Viss solidaritet gäller emellertid även mellan de olika grupperna inbördes. Understiger premien för någon grupp 3 %, under det att för annan grupp 5 % ej förslår till täckande av kostnaderna, äro nämligen försäkringstagarna inom den förstnämnda gruppen skyldiga att erlægga premie efter en procentsats, som med högst 1 % av försäkringssumman överstiger den inom gruppen erforderliga, dock högst efter 3 %. Den extrapremie, som sålunda kan komma att utgå, skall användas till ersättande av skadorna inom den grupp, för vilken den maximala premiesatsen 5 % visat sig otillräcklig.

Överstiger premien 0.25 % av försäkringssumman, får den erläggas halvårsvis med nämnda procentsats, intill dess premien i sin helhet blivit erlagd. Premierna få utmätas utan dom eller utslag och åtnjuta förmånsrätt före intecknade fordringar.

Därest för viss ansvarighetsgrupp inkomsten av premier efter 5 % jämte eventuella bidrag från försäkringstagarna inom de andra grupperna icke förslår till utgivandet av full krigsskadeersättning, skola samtliga ersättningsbelopp inom gruppen reduceras i samma proportion. Om sådan nedsättning skulle komma att överstiga 20 %, förutsätter lagen, att statsbidrag skall utgå.

Krigsskadeförsäkringen skall handhavas av en krigsskadeförening, till vilken samtliga försäkringsanstalter, som i Finland meddela brandförsäkring för enligt lagen krigsskadeförsäkrade byggnader eller skog, obligatoriskt äro anslutna som medlemmar. Det åligger bolagen att till föreningen lämna alla uppgifter, som erfordras för den försäkrade egendomens fördelning på de olika ansvarighetsgrupperna och för andra ändamål, som äga samband med lagens tillämpning. Försäkringsvillkoren fastställas av socialministeriet på förslag av krigsskadeföreningen.

Av lagens bestämmelser i övrigt må här omnämnas följande. Gäller försäkring å skadad eller förstörd egendom till förmån för någon, för vars fordran egendomen utgör säkerhet, äger denne framför ägaren rätt att av

ersättningsbeloppet utfå sin fordran, såvida icke ägaren avhjälpit skadan eller ställt säkerhet för dess avhjälpande. Om någon på grund härav krävt betalning ur ersättningsbeloppet och ersättningarna skola utgå med reducerade belopp, bör enligt lagen fordran minskas i samma mån som ersättningen blivit reducerad. Sålunda minskad fordran anses erlagd till sitt ursprungliga belopp, då borgenären mottagit det minskade beloppet, och bör därom göras anteckning i skuldförbindelsen.

I fråga om byggnader, som äro brandförsäkrade för lägre belopp än 50 000 mark och som ej äro frivilligt försäkrade för krigsskada, förutsätter lagen, att skada å sådan byggnad skall ersättas av staten med belopp intill brandförsäkringsvärdet.

Före tillkomsten av lagen den 14 december 1939 om krigsskada hade Finlands Industriförbund och Finska Träförädlingsindustriernas Centralförbund vidtagit föranstaltningar för bildandet av en sammanslutning mellan industriidkare, vars medlemmar skulle förbinda sig att gemensamt bidra till ersättandet av skador, som genom krigshandlingar tillfogades anslutna företag. Enligt den uppgjorda planen skulle ersättning för krigsskada utgå med 75 % av skadebeloppet, om försäkringsbeloppet uppginge till högst 50 miljoner mark. Vid högre försäkringsbelopp skulle ersättningsprocenten minskas ned till 50 %, vilken procentsats skulle gälla vid försäkringsbelopp å 500 miljoner mark eller mera. För trävaruupplag samt för kemiska fabriker, vilka behandlade lättantändliga eller explosiva ämnen, skulle oberoende av försäkringsbeloppet ersättning utgå med 50 % av skadans värde. Medlems ansvarighet skulle vara begränsad till 10 % av medelförsäkringsbeloppet för hans under avtalstiden brandförsäkrade egendom. Skulle medlemmarnas sammanlagda ansvarighet icke förslå till de ovan nämnda ersättningarna, skulle dessa i erforderlig mån nedsättas i samma proportion. Uppgjort förslag till avtal skulle träda i kraft, så snart anslutningen representerade ett försäkringsbestånd av minst 10 miljarder mark. Redan efter kort tid översteg anslutningen väsentligt det nämnda minimibeloppet. Huruvida eller på vad sätt planen fullföljts efter tillkomsten av den ovan nämnda lagen, vilken reglerar ersättandet av krigsskador för industriens byggnader med därtill hörande maskiner, är ej för utredningen känt.

I **Danmark** har den 22 december 1939 utfärdats Lag om krigsförsäkring av byggnader. Obligatoriskt försäkrad för krigsskada är varje byggnad, som är eller någon tidpunkt efter lagens ikraftträdande varit brandförsäkrad i danskt försäkringsbolag eller genom generalagentur för utländsk försäkringsanstalt. Undantagna äro dock kungliga slott och palats, militära anläggningar, fabriker och verkstäder för tillverkning av krigsmaterial, byggnader, som tillhöra flygplatser eller statsjärnvägarna, vidare kyrkor ävensom kommunala gasverk, elektricitetsverk och vattenledningsverk, vilka ej voro brandförsäkrade den 18 oktober 1939. Frivillig försäkring medges ej.

De försäkrade byggnaderna komma att bliva uppdelade på fyra riskgrupper, därigenom att lagen föreskriver bildandet av fyra av varandra ekono-

miskt oberoende försäkringsförbund, ett för byggnader i Köpenhamn, ett för byggnader i övriga städer, ett för jordbruksbyggnader och ett för stadsläkande bebyggelse på landsbygden.

Försäkringen gäller för brandförsäkringsbeloppet för skada å byggnad med fasta tillbehör genom brand, explosion, sprängning eller sammanstörtning, som uppkommer till följd av krig eller krigsliknande operationer, neutralitetskränkningar, åtgärder till skydd häremot samt inbördeskrig, uppror eller upplöpp under kriget eller i samband därmed.

Skadeersättning utbetalas först efter krigets slut men förräntas efter 5 % från den dag skadan anmäles. I lagen har intagits en bestämmelse att det genom särskild lag kan föreskrivas, att ersättningsbeloppen skola nedsättas, därest de icke användas till avhjälpande av den inträffade skadan. För täckandet av ersättningar jämte räntor samt förvaltningskostnader skola efter krigets slut bidrag uppbäras av försäkringstagarna i förhållande till försäkringssumman. Bidraget får dock ej överstiga 5 % av nämnda summa. Räcker ett bidrag av denna storlek ej till full täckning, skola ersättningarna nedsättas proportionellt. Bidragen skola uppbäras med intill 0.25 % av försäkringssumman per halvår och kunna indrivivas genom utmätning. De ha förmånsrätt i den egendom, vartill den försäkrade byggnaden hör, näst efter skatt till staten.

Ett krigsförsäkringsförbund träder icke i funktion, förrän krigsskada drabbat i förbundet försäkrad byggnad. Inrikesministern tillsätter då förvaltningsnämnd för förbundet. Nämnden äger att från danska försäkringsbolag och från generalagenturer för utländska bolag infordra för verksamheten erforderliga upplysningar. Bolagen och generalagenturerna äro även skyldiga att på begäran utan ersättning uppbära och indriva försäkringsavgifterna. Skadorna värderas av särskilda värderingsmän. Anser nämnden eller den ersättningsberättigade värderingen oriktig, kan frågan för avgörande hänskjutas till skiljemän.

I Norge har den 29 december 1939 en av socialdepartementet tillsatt kommitté framlagt förslag till Lag om Norges krigsskadeförsäkring. Försäkringen skall enligt förslaget äga rum i en särskilt upprättad försäkringsanstalt med delvis av Konungen och delvis av stortinget utsedd styrelse. Annan norsk försäkringsinrättning samt representant för utländskt försäkringsbolag äro skyldiga att biträda vid krigsskadeförsäkringens genomförande mot ersättning, som fastställas av Konungen.

Försäkringen skall vara obligatorisk för varje byggnad, som är brandförsäkrad och som icke helt eller till övervägande del äges av staten. Med byggnad förstås fasta byggnadsverk och anläggningar av varje slag tillika med fasta inre och yttre tillbehör såsom fasta maskiner och inventarier och annat som i regel medtages vid brandförsäkring av fast egendom. Som byggnad räknas även broar, kajanläggningar, dammbyggnader, rör- och kraftledningar och dylikt. Med byggnad likställas vidare fasta maskiner och fasta inventarier i förhyrd lokal, om de ägas av den som hyr lokalen. Konungen äger

emellertid förordna, att brandförsäkrade byggnader, som kunna antagas vara särskilt utsatta för risk för krigsskada på grund av den verksamhet som där bedrivs eller därför att de utgöra särskilt framträdande mål för angrepp, skola vara undantagna från krigsskadeförsäkringen. Detsamma gäller i fråga om enstaka byggnader eller grupper av dylika, om särskilda skäl till undantagande föreligga.

För icke brandförsäkrad byggnad ävensom för byggnad, som enligt vad nyss sagts undantagits från den obligatoriska försäkringen, kan tecknas frivillig försäkring, såvida icke byggnaden helt eller till större delen äges av staten. Försäkringsanstalten fastställer för sådant fall försäkringsvillkoren. Den kan föreskriva, att uppkommen krigsskada skall ersättas endast med viss bråkdelen, dock lägst hälften, av skadans värde. Om sådan byggnad drabbas av krigsskada, kan, även om den ej blivit frivilligt försäkrad, medgivas att ersättning helt eller delvis för skadan lämnas efter avdrag av de avgifter, som kommit i fråga, om den varit försäkrad.

För verksamheten erforderliga medel skola anskaffas dels genom uttagandet av viss förskottsavgift och dels genom uttaxering å de försäkrade byggnaderna. Konungen äger föreskriva, att byggnader i vissa delar av landet, byggnader, som äro brandförsäkrade under visst belopp, ävensom enstaka byggnader eller grupper av byggnader skola vara fria från såväl förskottsavgift som uttaxering. Befrielsen kan dock när som helst upphävas med retroaktiv verkan.

Förskottsavgift fastställas av försäkringsanstaltens styrelse, men får ej uttagas med högre belopp än 0.2 % av försäkringssumman. Om så befinnes nödvändigt, kan efter Konungens godkännande tid efter annan uttagas ny förskottsavgift, varje gång dock med samma maximering.

Uttaxering får verkställas, sedan krigsskada inträffat. Beslut om slutgiltig uttaxering får meddelas först sedan krigstillståndet upphört och det är att antaga, att ytterligare skador som följd av krigshandlingar ej skola uppkomma. Försäkringsanstaltens beslut om slutlig uttaxering skall godkännas av Konungen. Det sammanlagda belopp, som uttaxeras på varje särskild byggnad, får ej överstiga 5 % av byggnadens värde vid den tidpunkt, då slutlig uttaxering beslutas. Skadad eller förstörd byggnad deltar i uttaxeringen som om den icke vore skadad.

Överstiger det sammanlagda värdet av inträffade krigsskador icke 1 % av de försäkrade och bidragspliktiga byggnadernas värde, skall uttaxeringen i förhållande till värdet vara lika stor för alla byggnader. Motsvarar skadegörelsen mer än 1 % av byggnadernas sammanlagda värde, skall den del, som ligger över nämnda gräns, uttaxeras med hänsyn tagen till risken för krigsskada i varje särskilt fall på grund av byggnadens belägenhet, användning och beskaffenhet. Regler för indelning i riskklasser meddelas av försäkringsanstalten men skola godkännas av Konungen.

Till grund för uttaxering lägges brandförsäkringsvärdet, om byggnaden är brandförsäkrad, och eljest av försäkringsanstalten fastställt värde. Betalningen av uttaxerat belopp får fördelas lika på högst tio år, men vid sådan

uppdelning av betalningen är vederbörande skyldig att jämväl erlægga den ränta Konungen bestämmer. Vid provisorisk uttaxering kan emellertid anstalten föreskriva, att intill 2 ‰ av byggnadens värde skall inbetalas omedelbart.

Förskottsavgift utgår med samma förmånsrätt som allmän fastighetsskatt och uttaxerade belopp med förmånsrätt näst efter skatter och andra allmänna avgifter.

Efter i särskild ordning verkställd värdering av inträffad krigsskada avgör försäkringsanstalten, huruvida rätt till ersättning föreligger, och fastställer ersättningsbeloppet. Anstaltens beslut härutinnan kunna dragas inför allmän domstols prövning. Sedan ersättningsbeloppet blivit fastställt, utfärdar anstalten ett ersättningsbevis, som löper med ränta efter av Konungen bestämd räntefot från den dag skadan anmäls. På ansökan, som är tillstyrkt av vederbörande kommun, kan anstalten i förskott utbetala högst hälften eller efter Konungens medgivande större del av ersättningsbeloppet, om säkerhet lämnas för att reparation eller återuppbyggnad omedelbart påbörjas och slutföres inom rimlig tid. I övrigt utbetalas ersättning jämte räntor på tid anstalten bestämmer och såvitt möjligt inom sex månader, sedan beslut om slutgiltig uttaxering meddelats. Till utbetalningen skall i regel knytas villkoret, att ersättningen skall användas för skadans avhjälpande eller nybyggnad. Ersättningsbelopp på högst 5,000 kronor utbetalas dock utan villkor.

Därest på grund av maximeringen av delägarnas bidragsplikt medel skulle komma att saknas för utbetalande av full ersättning, skola samtliga ersättningar nedsättas i samma proportion. Har någon i förskott uppburit högre belopp än som sålunda skulle tillkomma honom, är han skyldig att återbetala, vad han för mycket uppburit.

Om penningvärdet undergår väsentliga förändringar från tiden för skadans inträffande till dess slutlig uttaxering beslutas, kan Konungen föreskriva, att de belopp, på vilka ersättningsbevisen lyda jämte därå upplupna räntor samt i förskott utbetalda ersättningsbelopp skola omräknas till den allmänna prisnivån vid tiden för den slutliga uttaxeringen.

Till slut må nämnas, att i lagen intagits bestämmelser om att hyresgäst i skadad eller förstörd byggnad äger företrädesrätt till förhyrande av i stort sett likvärdig lokal i byggnad, som reparerats, återuppförts eller nybyggs för medel, som utgått i krigsskadeersättning.

Lagen skall enligt förslaget träda i kraft från dag Konungen bestämmer.

I **Tyskland** har den 8 september 1939 utfärdats en förordning angående fastställandet av egendomsskador, vilken förordning äger tillämpning fr. o m. den 26 augusti 1939. Enligt denna förordning skola efter gjord anmälan skador, som inom stortyska riksområdet uppkomma på fast eller lös egendom till följd av angrepp på riksområdet eller erforderliga ingripanden av annan anledning från krigsmaktens sida, fastställas och värderas i särskild ordning. Rörande regleringen av skadorna skola bestämmelser träffas först

senare. Inrikesministern kan dock i samförstånd med finansministern förordna, att förskott kan utbetalas på ersättningen för fastställd skada, särskilt om grundade farhågor föreligga, att den skadelidande utan sådan förskottsutbetalning skall ekonomiskt gå under. Förskott får i regel utbetalas endast mot villkor, att det användes till skadans avhjälpande.

I Frankrike har den 19 oktober 1939 utfärdats en lag om krigsförsäkring av varor, materiel och produkter. Enligt lagen skall försäkringen meddelas av en sammanslutning av privata försäkringsgivare, vilken kan omfatta alla brandförsäkringsbolag med verksamhet i Frankrike. De sålunda förenade bolagen skola ställa sin administrativa och tekniska organisation och sina ombud till förfogande. Sammanslutningen skall arbeta under statens kontroll och medverkan. I särskild förordning skall bestämmas, vilka varuslag m. m. som kunna krigsriskförsäkras hos sammanslutningen. Sådan förordning har sedermera utfärdats, omfattande ett mindre antal varuslag.

I förordning den 28 oktober 1939 har föreskrivits, att staten skall i återförsäkring övertaga 90 % av de hos sammanslutningen tecknade försäkringarna. Därå stadgas vidare, bland annat, att om premierna under ett år med mer än 100 miljoner francs överstiga skadeersättningarna staten skall erhålla hela det överskjutande beloppet. En motsvarande bestämmelse finnes för det fall att ersättningsbeloppet överstiger premieinkomsten. Sammanslutningens vinst eller förlust för ett år är sålunda maximerad till 10 miljoner francs.

Beträffande fast egendom har utredningen sig ej bekant, huruvida anordningar träffats för beredande av ersättning för krigsskada. I rapporter och författningar, som från svenska legationen i Paris tillställts utrikesdepartementet och som delgivits utredningen, finnas icke några upplysningar, som ge vid handen, att lagstiftning angående krigsskada å fast egendom genomförts i Frankrike.

I England tillsatte regeringen i april 1937, sedan de engelska försäkringsbolagen och Lloyd's upphört att teckna försäkringar mot krigsrisk, en kommitté med uppdrag att uppgöra en plan för ersättande av krigsskador å privat egendom. Kommittén avlämnade sitt betänkande i juni 1938 och på grundval av detta avgavs den 31 januari 1939 i underhuset en regeringsförklaring av i huvudsak följande innebörd.

Som allmän princip borde förlust eller skada, som på grund av fientliga anfall eller motåtgärder mot dylika drabbar enskild person eller egendom, betraktas som en hela samhällets angelägenhet och som följd härav ersättas av allmänna medel. Ersättning skulle i så stor utsträckning, som vore förenligt med förhållandena i landet efter ett krig, utgå efter en skala, innebärande full ersättning upp till viss förlustgräns men graderad ersättning för skador över denna gräns. Fastän ersättning ej kunde utbetalas förrän

efter krigets slut, då alla skador vore kända, vore det nödvändigt att i varje särskilt fall registrera och värdera skadorna snarast möjligt efter det de inträffat. Vissa frågor krävde särskild behandling, däribland frågor rörande förhållandet mellan ägare och arrendatorer, långivare och låntagare samt andra personer med intresse i fast eller lös egendom samt frågan om reparation och återuppbyggnad av nödvändiga byggnader.

Regeringsförklaringen blev i parlamentet och pressen och även från andra håll utsatt för kritik, särskilt i vad den avsåg fast egendom. Man förklarade, att planen vore alltför vag och obestämd samt att det vore svårt att förstå, att det icke skulle vara möjligt att uppgöra ett system för ömsesidig försäkring. Farhågor uttalades för att tillförsikten skulle sjunka bland egendomsägarna, vilket skulle medföra skadliga återverkningar. På grund av denna kritik tillsattes en ny kommitté under ordförandeskap av lord Weir med uppgift att undersöka ersättningsfrågan, främst med avseende å fast egendom och inventarier. Kommittén avgav den 3 oktober 1939 sitt betänkande och uttalade däri bland annat följande.

Kommittén insåge till fullo vikten av en lösning, som kunde skänka ökad känsla av säkerhet, men en sådan känsla måste också vara väl grundad. Det väsentliga i regeringsplanen vore, att den utginge ifrån att ersättningskostnaderna skulle fördelas på vidast möjliga underlag, nämligen på samhället i dess helhet. Det väsentliga i alla andra planer och förslag vore däremot, att kostnaderna helt eller delvis skulle bäras av egendomsägarna, och planerna byggde alla på antagandet, att dessa förmådde bära en sådan börda. Underförstått låge i varje sådan plan tanken, att principen om ömsesidighet mellan egendomsägarna skulle besitta någon viss förtjänst, som regeringen uraktlåtligt att ta hänsyn till. Olikheten i uppfattning här rörde från ett olika bedömande av den bild samhället kunde komma att förete vid krigets slut. Varje betydelsefull faktor för uppgörandet av en sådan bild vore emellertid fullständigt obestämd och oberäknelig. Planer måste uppgöras för rekonstruktion av förstörd egendom. Sannolikt komme denna med hänsyn till framtida samhällseliga intressen att till en del icke bliva återställd i samma form eller på samma plats som förut. Dess nuvarande värde utgjorde icke någon tillförlitlig vägledning för bedömandet av de slutliga kostnaderna för dess ersättande. Vissa slag av oskadad egendom kunde hava stigit i värde till följd av minskat penningvärde. Andra slag av egendom, särskilt vissa industribyggnader med inventarier, kunde minska i värde. Spörsmålet om företräde i fråga om arbetskraft, material och kapital för återuppbyggandet komme att dyka upp. Vidare den svåra frågan om det slutgiltiga förhållandet mellan låntagare och långivare. Om detta i grova drag antydde förhållandena vid krigets slut, då kunde man icke nu fixera medel och metoder, enligt vilka man skulle lösa uppgifterna. Frågan om skadad egendom och dess ersättande inneslöte endast *ett* av många krav på de nationella resurserna, och varken arten eller omfattningen av vare sig krav eller tillgångar kunde förutses. Varje ömsesidighetsplan, oberoende av eller såsom komplement till regeringsplanen och vare sig den inrymde premiebetalning av fastighetsägarna under kriget eller årliga kontributioner efter detsamma, syntes utgöra ett oberättigat avskiljande både under och efter kriget av en del av nationens tillgångar för ett speciellt ändamål.

Frågan om ersättning för lös egendom, såsom inventarier och lösöre, kunde enligt kommitténs mening icke behandlas skild från ersättningsfrågan för byggnader. Vad kommittén anført rörande ersättning för byggnader gällde även i fråga om ersättning för vad de inrymde.

Ett spörsmål, som ännu icke blivit löst, vore frågan om det slutliga förhållandet mellan låntagare och långivare, då frågan gällde skadad fast egendom. Även om låntagarens personliga betalningsansvar kunde hållas vilande under kriget, komme det att kvarstå sedan de tillfälliga skyddsorfattningarna trätt ur kraft. Frågan syntes vara av den art, att den borde lösas först efter kriget, men det syntes önskvärt, att regeringen då följde en sådan linje, att eventuell slutlig förlust på en fastighet på skäligt sätt fördelades på de olika intressenterna. Uppmärksamhet borde också ägnas de i någon mån likartade spörsmål, som uppkomme i fråga om förhållandet mellan ägare och arrendatorer.

Då kommittén icke kunnat förorda något försäkringssystem, hade frågan om obligatorisk eller frivillig försäkring icke varit aktuell, men kommittén ansåge dock, att, om något försäkringssystem hade kunnat komma i fråga, så hade det måst vara obligatoriskt. Den avgörande faktorn därvidlag vore nödvändigheten att fördela kostnaden på samtliga egendomsägare. Någon gradering av riskerna med hänsyn till geografisk belägenhet eller ur andra synpunkter borde ej heller komma i fråga.

I anledning av detta kommittébetänkande avgav regeringen i oktober 1939 i parlamentet en ny förklaring av i huvudsak samma innebörd som regeringsförklaringen den 31 januari 1939. Kritiken mot regeringens ståndpunkt avstannade emellertid ej härmed. Den 16 december 1939 överlämnades till regeringen ett förslag rörande ersättning för krigsskada å fast egendom, vilket utarbetats av en på initiativ av de brittiska handelskamrarnas förening tillsatt kommitté, representerande olika av frågan intresserade sammanslutningar. Denna kommitté uttalar sin anslutning till många av de synpunkter, som framförts av lord Weir's kommitté, men kommer enhälligt till den slutsatsen, att en plan för ömsesidig garanti mot förluster på grund av krigsskada är nödvändig för återställandet av förtroendet till den största av landets kapitaltillgångar och att en sådan plan för säkerställande av att den ersättning, som kan komma att lämnas av staten, blir utökad i den utsträckning, som erfordras för att full ersättning skall utgå, även är praktiskt genomförbar. Regeringens utfästelser vore osäkra och ej bindande. De kunde ej skapa någon som helst trygghet och ersättningarna vore obestämda såväl i fråga om beloppet som beträffande tiden för deras utbetalning. För att tillgodose det allmänna kravet på en bestämd ersättningsplan, som kunde stärka tillförsikten, föreslår kommittén i huvudsak följande.

Av regering och parlament skulle antagas en plan, enligt vilken full ersättning skulle utgå för krigsskada å fast egendom. Planen skulle obligatoriskt omfatta all fast egendom och sättas i kraft snarast möjligt. Under kriget skulle årligen, oberoende av egendomens karaktär, storlek och belägenhet, erläggas en premie av 0.1 % av det belopp, för vilket egendomen vore brandförsäkrad. Premierna skulle uppbäras genom försäkringsbolagen. Av regeringen vidtagna åtgärder för omedelbart fastställande och värdering av uppkomna krigsskador skulle bibehållas. Skadecertifikat skulle utfärdas och löpa med ränta till dess ersättningen utbetalades. Efter kriget och sedan den totala skadegörelsen blivit fastställd, skulle regeringen infria sin utfästelse att ersätta skadorna i den utsträckning förhållandena då gjorde det möjligt. Därest full ersättning icke komme att lämnas i denna ordning,

skulle bristen täckas genom årliga efterskottspremier å högst 0.5 % av brandförsäkringsvärdet under erforderligt antal år. Efterskottspremier skulle dock beräknas endast på den del av värdet, som låge över 500 pund. Särskild hänsyn borde också tagas till jordbruksfastighet. Efterskottspremierna skulle påvila fastigheterna som en första inteckning men utan personligt betalningsansvar. Ersättningarna skulle utbetalas snarast möjligt efter krigets slut, eventuellt med statliga obligationer, löpande med ränta och i låga valörer, vilka skulle inlösas efter utlottning.

Krigsriskförsäkring av varor är i England reglerad genom War Risks Insurance Act av den 4 augusti 1939. Försäkringens administration handhaves av de engelska försäkringsbolagen och Lloyd's såsom ombud för Board of Trade. Försäkringen omfattar i princip alla slag av handelsvaror och material för framställande av sådana varor samt fartyg under byggnad. Board of Trade äger emellertid att genom särskilda förordningar undantaga vissa varuslag. Bland sålunda föreskrivna undantag märkas boskap och lantbruksprodukter, varor som äro föremål för avbetalningsköp, ett flertal metaller och malmer, skrot, byggnadsmaterial samt frimärken, juveler, pärlor, dyrbarare smycken och konstverk.

Under fredstid kunde enligt lagen den som önskade försäkra sin egendom mot krigsrisk frivilligt anmäla sig till registrering. För registreringen utgick en avgift av 1 pund, om försäkringssumman ej översteg 10 000 pund, 2 pund vid försäkringssummor mellan 10 000 och 50 000 pund, 5 pund vid belopp mellan 50 000 och 250 000 pund samt 10 pund, om försäkringssumman översteg 250 000 pund. Genom registreringen ansågs försäkring tecknad för en tid av tre månader från krigsutbrott, varjämte försäkringstagaren förpliktade sig till premiebetalning för samma tid enligt grunder, som vid krigsutbrottet skulle fastställas av Board of Trade. I samband med att krigstillstånd inträdde den 3 september 1939 gjordes försäkringen obligatorisk på det sättet, att ägare av enligt lagen försäkringsbar egendom till högre värde än 1 000 pund förbjöds att fortsätta sin verksamhet utan att hava egendomen krigsriskförsäkrad. Egendom med lägre värde kan frivilligt anmälas till försäkring.

Mot den engelska varuförsäkringen framkom redan från dess ikraftträdande stark kritik från näringslivets sida. Enligt en av Sveriges minister i London till utrikesdepartementet avgiven redogörelse för hithörande förhållanden i England, vilken delgivits utredningen, riktades kritiken i första hand mot den vid krigsutbrottet för en tid av tre månader till 0.5 % per månad av försäkringssumman fastställda försäkringspremien, vilken premie ansågs alltför hög. Det framhölls vidare, att tillverkare och mellanhänder omedelbart höjde varupriserna med 6 %, motsvarande den beräknade årliga premien, utan hänsyn till att varulagren ofta omsattes flera gånger om året, varför försäkringen onödigt fördyrade varorna. Försäkringen ansågs även hava givits för stor omfattning, då i den inbegripits även varuslag, vilka antingen på grund av kriget blivit osäljbara eller som på grund av sin be-

skaffenhet eller belägenhet voro utsatta för endast obetydlig risk. Från regeringshåll har kritiken bemötts med ett påpekande av svårigheterna att i förväg uppskatta skadegörelsen genom kriget. Med hänsyn till de första krigsmånadernas erfarenheter har man emellertid samtidigt tillmötesgått opinionen på så sätt, att viss återbetalning verkstälts av de först uppburna premierna, varjämte premiesatsen per månad sänkts från 0·5 % till 0·25 % av försäkringssumman.

Kap. 3. Allmänna synpunkter.

Det föreliggande utredningsuppdraget innefattar i sig två väsentligt skilda spörsmål, nämligen dels frågan om beredande av ersättning för skadegörelse under krig å fast egendom och dels frågan om anordnande av en krigsriskförsäkring för inom landet befintliga varulager.

Utgångspunkten för det initiativ, som i den förstnämnda frågan tagits av försäkringsinspektionen, har som förut nämnts varit farhågor för att försäkringsbolag och kreditinstitutioner, om intet åtgöres, genom en mer eller mindre omfattande ödeläggelse av de fastighetsvärden, som ligga som säkerheter för av dem lämnade krediter, lätt kunna under krig komma i den situationen, att de enligt gällande lagbestämmelser måste träda i likvidation. Bank- och fondinspektionen samt sparbanksinspektionen hava också framhållit, att enbart insikten om att så kan bli förhållandet kan medföra allvarlig oro hos insättare och för övrigt å det ekonomiska området över huvud taget.

Behovet av en beredskapslagstiftning, som kan vara ägnad att förebygga sammanbrott av nämnd anledning inom det ekonomiska livet och därigenom även att stilla en eljest helt naturlig men till sina verkningar skadlig oro bland de breda lager, som tillhöra försäkringsbolagens, affärsbankernas och sparbankernas klientel, är enligt utredningens mening så påtagligt, att det ej behöver närmare motiveras. Men även ur andra synpunkter är det givetvis av behovet påkallat, att åtgärder vidtagas för att bereda skydd mot ekonomisk förlust på grund av krigsskada å fast egendom. Under nuvarande förhållanden kan risken för att Sverige blir indraget i krig och därav föranledd fastighetsförstörelse vålla nedgång av fastighetsvärdena och förorsaka kris på fastighetsmarknaden med betydande återverkningar på samhällslivet. Och skulle olyckan av ett krig drabba vårt land, måste det uppenbarligen anses vara ett samhällsintresse av första ordningen, att ägare av krigsskadade fastigheter erhålla medel för fastigheternas återställande i brukbart skick.

Försäkringsinspektionen har, ur de synpunkter den har att företräda, såsom en sämre men dock tänkbar väg angivit tillskapandet av särskilda lagbestämmelser, vilka skulle möjliggöra för ett försäkringsaktiebolag, som genom krigsskador å egendom blivit insolvent, att uppskjuta likvidationen till efter kriget, då den ekonomiska situationen bättre kunde överblickas. Lik-

nande bestämmelser skulle då införas även i fråga om andra institutioner, som lämnat krediter mot säkerhet av in-teckning i fast egendom. Krigsskade-utredningen har emellertid vid övervägandet av möjligheterna för en sådan lösning av problemet kommit till den uppfattningen, att en dylik väg icke är tillrådlig. Även om man lagstiftningsvägen medger uppskov med själva likvidationsförfarandet, torde det knappast böra ifrågakomma, att ett de facto insolvent företag skulle kunna tillåtas att i vanlig ordning fortsätta sin verksamhet, exempelvis ett försäkringsbolag att meddela nya försäkringar eller en bankinrättning att bedriva fortsatt inlåning. Samtidigt torde det vara nödvändigt att för ett sådant företag meddela förbud att verkställa utbetalningar. Det är enligt utredningens mening uppenbart, att en lagstiftning av sådan innebörd icke kan vara ägnad att skapa lugn och tillförsikt på det ekonomiska området. Ej heller tager den sikte på de andra motiven för den tänkta beredskapslagstiftningen. Lämpligaste vägen torde vara att träffa anordningar, som lämna största möjliga säkerhet för att den genom krig uppkomna skadegörelsen kommer att ersättas.

Inom utredningen har anförts, att det principiellt borde ankomma på staten att ersätta all skadegörelse, som förorsakas av krig. Det vore enligt denna uppfattning ej rimligt eller rättvist att låta den ekonomiska förlust, som vållas av exempelvis ett bombanfall, drabba enskilda eller institutioner, vilkas egendom av en tillfällighet blivit förstörd eller skadad, då ju krig är en hela samhällets angelägenhet och direkt riktat mot samhället såsom helhet. Denna ståndpunkt har som förut omnämnts, i varje fall tillsvidare, accepterats i England, där statsmakterna utfäst sig att efter krigets slut lämna ersättning för skadad fast egendom i den utsträckning statens resurser och förhållandena i övrigt medgiva. Samtidigt har gjorts gällande, att en dylik utfästelse skulle lämna fastighetsintressenterna, ägare och borgenärer, större säkerhet för att uppkomna skador bli-va ersatta än någon som helst form av försäkring eller gemensamt ansvar av enskilda personer eller sammanslutningar, vilken uppfattning dock blivit föremål för stark kritik från skilda korporationer i England. Utan att ställning tages till den här berörda principfrågan om ersättningsskyldighet för staten, må medgivas, att berörda uppfattning väl är riktig såtillvida som att staten med dess befogenheter att mobilisera nationens alla tillgångar bör kunna anses hava större möjligheter att fullgöra ett visst åtagande än en enskild kommunitet, även om denna skulle vara av mycket stor omfattning. Vore det sålunda möjligt att av statsmakterna erhålla en ovillkorlig och bindande utfästelse att ersätta den genom kriget uppkomna skadegörelsen å fast egendom, så vore den föreliggande ersättningsfrågan löst på ett så tillfredsställande sätt som det över huvud taget är möjligt. Det torde dock ligga i öppen dag, att staten ej gärna kan lämna annat än en villkorlig utfästelse, alldenstund statsåtgärderna måste bli beroende av förhållandena efter kriget och den ekonomiska situationen vid denna tidpunkt. Då ersättningsfrågan blir aktuell, måste ett avvägande ske mellan här ifrågavarande medelsbehov och andra krav på statskassan, varvid

givetvis olika intressesynpunkter komma att göra sig gällande. Vid sådant förhållande är det också uppenbart, att en utfästelse från statsmakternas sida av sist angiven innebörd icke kan anses tillfyllest.

Enligt utredningens mening bör man söka sig fram efter en linje, som i första hand ställer vissa på förhand fixerade tillgångar såsom säkerhet för ersättandet av skadorna. Och då det här gäller att skydda de värden, som ligga i landets fasta egendom, synes det naturligt att denna egendom i gemen får utgöra säkerheten. Utredningen föreslår sålunda en lagstiftning, genom vilken ersättning för skador, som på grund av krig åsamkas fast egendom, beredes genom bidrag från landets samlade fastighetsbestånd.

Det ansvar, som härigenom pålægges fastighetsägarna, måste emellertid vara begränsat. Den skadegörelse, som under krig kan uppkomma å fast egendom, kan i händelse av ett långvarigt krig, särskilt i förening med invasion i landet av fientliga lantstridskrafter, antaga oerhörda proportioner. Skulle så bli förhållandet och skadegörelsen helt ersättas av fastigheterna, bleve den sannolika följderna ett allmänt sammanbrott på fastighetsmarknaden med oöverskådliga konsekvenser på hela det ekonomiska området. Det torde därför vara nödvändigt att maximera fastigheternas bidragsskyldighet på sådant sätt, att bördan därav icke kan bli större än att den, såvitt nu kan bedömas, bör kunna bäras. Utredningen återkommer till detta spörsmål vid den närmare behandlingen av finansieringsfrågan. På grund av omständigheter, som därvid anföras, föreslår utredningen dessutom, att staten skall på visst sätt bidra till finansieringen av skadeersättningarna.

Av det nyss förda resonemanget följer uppenbarligen, att den anordning utredningen föreslår med begränsad ansvarighet för samtliga fastigheter jämte ett efter på förhand bestämda regler utgående statsbidrag icke kan erbjuda full säkerhet för att uppkomna skador under alla omständigheter skola bli helt ersatta. Detta förhållande bör dock enligt utredningens mening icke få utgöra anledning till att man avstår från att nu vidtaga en viss beredskap. Ett genomförande av utredningens förslag skulle medföra en betydande och för landet värdefull trygghet på det område, varom här är fråga. Först om den sammanlagda skadegörelsen skulle komma att överstiga ett värde av något mer än 1 miljard kronor (egentligen 1.15 miljarder kronor) i nuvarande penningvärde och staten ej täcker det överskjutande, skulle någon reduktion av skadeersättningarna i vad de avse fast egendom behöva ifrågakomma.

Givetvis skulle det vara önskvärt, om utvägar kunde finnas för beredande av skydd mot förluster på grund av krigsskada jämväl för all lös egendom. Utredningen anser det dock vara förenat med alltför stora praktiska svårigheter att anordna en så vittomfattande krigsriskförsäkring. Samhällets beredskapsåtgärder av den art, varom här är fråga, böra enligt utredningens mening begränsas till att tillgodose livsviktiga allmänna intressen. Denna synpunkt har, som av det föregående framgår, varit vägledande för utredningen i fråga om den fasta egendomen. Genom utredningens förslag i vad det avser ersättandet av fastighetsskador beredes visserligen ekonomiskt skydd för

fastighetsägare och andra intressenter i fast egendom, men huvudsyftet med förslaget i denna del är dock att i görligaste mån säkerställa det ekonomiska livets fortgång under krig och att möjliggöra en återuppbyggnad efter krigets slut.

Med avseende å den lösa egendomen gör sig ur samhällets synpunkt främst gällande angelägenheten av åtgärder, som möjliggöra ett snabbt ersättande av skador berörande varuförsörjningen under kriget. De åtgärder utredningen föreslår taga därför sikte på inom landet befintliga varulager samt produktiva inventarier inom industri, hantverk och jordbruk.

I fråga om varor föreslår utredningen efter engelskt mönster införandet från den tidpunkt, då vårt land råkar i krig, av en obligatorisk krigsskadeförsäkring med förskottspremier, vilka tid efter annan skulle jämkas med hänsyn till det verkliga skadeförloppet. Härigenom komma redan från början att inflyta medel, som avse att möjliggöra en omedelbar reglering av inträffade skador, så att förstörda varulager kunna förnyas, i den mån ifrågakommande varor finnas tillgängliga inom handeln.

Med de anordningar utredningen sålunda föreslår beträffande fast egendom och varor kommer för industriens vidkommande skydd att beredas för industrifastigheterna och ineliggande lager av råvaror samt halv- och helfabrikat. Ett till dessa objekt begränsat skydd för industrien måste emellertid framstå såsom i hög grad otillfredsställande med hänsyn till att arbetsmaskiner och redskap, som ej ingå i den fasta egendomen, dels utgöra en nödvändig förutsättning för produktionens fortsatta bedrivande och dels ofta representera en mycket väsentlig del av en industrianläggnings värde. Vill man, såsom utredningen föreslår, låta skyddsåtgärderna i fråga om fast egendom och varor avse även industriella anläggningar — och det torde föreligga starka såväl principiella som praktiska skäl emot att utesluta industrien — är det enligt utredningens mening nödvändigt eller i varje fall i hög grad önskvärt, att ekonomiskt skydd beredes jämväl för krigsskador å arbetsmaskiner och redskap. Utredningen föreslår i det följande även åtgärder i sådant syfte.

Vad slutligen angår levande och döda inventarier inom jordbruk och trädgårdsskötsel samt jordbruks- och trädgårdsprodukter i producentens eget förvar, är det uppenbarligen ett samhällsintresse av allra högsta rang, att därå uppkomna krigsskador snarast möjligt ersättas, så att livsmedelsproduktionen kan upprätthållas i en för folkets försörjning nödvändig omfattning. Att anordna en fristående krigsskadeförsäkring för sådana varulager och inventarier inom jordbruket skulle dock stöta på betydande svårigheter. För att undgå tillskapandet av en mycket stor förvaltningsapparat har utredningen funnit det nödvändigt att begränsa krigsskadeförsäkringen för lös egendom till att endast avse objekt, som äro i vanlig ordning brandförsäkrade, och att för vissa uppgifter anlita vederbörande brandförsäkringsbolag. Beträffande jordbruksinventarierna och den hos jordbrukarna ineliggande skörden gäller emellertid, att brandförsäkringarna — i den mån försäkring förefinnes — äro spridda, förutom på riksbolag och länsbolag, på häradsbolag samt omkring 260 smärre bolag utan fastställt reglemente, s. k. soc-

kenbolag. Att i organisationen av den statliga krigsskadeförsäkringen för lös egendom inkoppla samtliga dessa smärre bolag med deras oftast mycket primitiva organisation är enligt utredningens mening icke tillrådligt. I stor utsträckning torde det vidare förhålla sig så, att det ej är möjligt att ur den totala försäkringssumman särskilja de värden, varom här är fråga. Med hänsyn såväl härtill som på grund av i annat sammanhang anförda skäl förordar utredningen, att skadeersättningen för egendom av här avsedd art sammankopplas med ersättandet av skador på fast egendom på det sättet, att ersättningarna inräknas i det sammanlagda skaderegleringsbelopp, som efter krigets slut skall gäldas med bidrag från fastigheterna i riket och statsbidrag. Utredningen förutsätter därvid, att staten skall under pågående krig vid behov förskotta för en omedelbar skadereglering erforderliga medel.

Enligt de synpunkter, som legat till grund för det av utredningen framlagda förslaget till lag om krigsskadeersättning, kunde det synas naturligt, att även vår handelsflotta och till fiskerinäringen hörande båtar och redskap medtagits. Handelsflottan har emellertid ansetts böra uteslutas av den anledningen, att densamma i händelse av krig förväntas komma att i stor utsträckning rekvireras av staten, som i så fall enligt gällande rekvisitionslagar blir direkt ersättningskyldig för uppkommande skador. I fråga om fiskebåtar och fiskredskap ligga förhållandena annorlunda till. Såsom en ur folkförsörjningssynpunkt betydelsefull faktor bör sjöfallet under ett krig fiskerinäringen beredas det skydd, som kan åstadkommas utan att viktigare intressen härigenom trädas för nära. Med denna utgångspunkt hade det uppenbarligen varit naturligt att låta beredskapsplanen omfatta även fiskebåtar och fiskredskap. Här uppstå emellertid stora svårigheter såväl då det gäller att fixera ett underlag för bestämmandet av de bidrag, som krävas för finansieringen, som i fråga om uttagandet av dessa bidrag. Varken det i fråga om fast egendom eller varor och maskiner föreslagna tillvägagångssättet torde här kunna användas. Det må även erinras om de speciella svårigheter, som medfört, att hittills icke någon egentlig försäkring i fråga om fiskredskap avseende normala förhållanden kunnat genomföras i vårt land. Då utredningen sålunda icke ansett sig kunna eller böra inrymma fiskerinäringens båtar och redskap inom den föreslagna beredskapsplanen, förutsätter emellertid utredningen, att krigsskador å dessa för vår folkförsörjning betydelsefulla objekt täckas i erforderlig utsträckning genom direkta åtgärder från det allmännas sida.

Med hänsyn till utredningsuppdragets brådskande natur har utredningen ansett sig icke böra föranstalta om några mera omfattande specialundersökningar. Även om sådana undersökningar kunnat vara av visst intresse på en och annan punkt, exempelvis beträffande värdet av de jordbruksinventarier m. m., som enligt förslaget skola inrymmas under den för skydd av fast egendom uppgjorda planen, värdet av inom landet befintliga varulager och deras fördelning efter storlek etc., torde det ligga i öppen dag, att resul-

taten av sådana undersökningar ej finge tillmätas alltför stor betydelse såsom vägledande vid bedömandet av de föreliggande frågorna, då man ju måste utgå ifrån att förhållandena under krig i de flesta avseenden komma att ställa sig annorlunda än i fredstid. På den i ekonomiskt avseende viktigaste punkten, nämligen beträffande omfattningen av den skadegörelse, som genom kriget kan förväntas drabba egendom av den art, varom här är fråga, är det uppenbarligen omöjligt att verkställa några som helst undersökningar av värde eller att göra några förutberäkningar.

Beträffande det av utredningen framlagda förslaget till lag i ämnet må till slut nämnas, att utredningen i detsamma i stort sett medtagit endast nödvändiga och grundläggande bestämmelser rörande sådana spörsmål, som redan nu kräva ett avgörande. Vissa frågor äro av sådan art, att de ej kunna lösas, förrän vetenskap vunnits rörande förhållandena under eller efter kriget, och beträffande andra gäller enligt utredningens mening, att deras lösning lämpligen bör anstå, till dess den föreslagna lagen eventuellt behöver träda i funktion. Utredningen kommer att i det följande beröra en del dylika spörsmål. Någon fullständig inventering på detta område torde ej vara möjlig, då under ett krig säkerligen åtskilliga nu okända faktorer tillkomma.

Kap. 4. Fast egendom.

A. Beredskapens omfattning.

Beträffande den fasta egendomen uppställer sig först frågan, för vilka fastighetsvärden rätt till ersättning för förlust på grund av krigsskada skall föreligga och som följd därav jämväl skyldighet att deltaga i det gemensamma ansvaret för skadeersättningarna. De nyligen i Finland och Danmark beslutade lagarna i ämnet avse, som av den förut lämnade redogörelsen framgår, endast byggnader. Detsamma gäller det i Norge framlagda kommittéförslaget. Vilka motiv, som legat bakom denna begränsning, framgår ej av tillgängliga handlingar. För vårt lands vidkommande synes en liknande begränsning av lagstiftningens omfattning kunna tillrådas, endast om man kunde utgå ifrån, att själva jorden med vad därå växer vore utsatt för en tämligen ringa skaderisk. Enligt utredningens mening är emellertid så ingalunda förhållandet och denna utredningens uppfattning torde få anses bestyrkt såväl genom erfarenheterna från förra världskriget som genom den senaste tidens händelser. En invasion av fientliga trupper i vårt land med därav föranledda kanske långvariga strider kan inom området för krigsoperationerna medföra mycket allvarliga skador å jorden, i all synnerhet odlad jord. Skadorna kunna tänkas uppstå såväl genom bombfällning, artillerield, grävning av skyttegravar m. m. som av andra orsaker. Vad särskilt angår åkerjorden är faran för denna jämförelsevis stor i vårt land med dess koncentrerings av det mera betydande jordbruket till vissa landsdelar. Skogen är utsatt för fara att antändas både genom beskjutning och fällande

av brandbomber. Sommartid vid rådande hetta och torka kan på sådant sätt orsakad skogsbrand medföra högst betydande skador. Exempler kunna mångfaldigas och något slag av fastigheter eller däri ingående värde, som ej är utsatt för risk för skadegörelse genom krig, finnes näppeligen. Utredningen har därför funnit sig böra i princip förorda, att all fast egendom skall medtagas.

Begreppet »fast egendom» i civilrättsligt hänseende är bestämt genom lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra och lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft med mera.

Enligt 1895 års lag är fast egendom jord å landet och i stad. Till jorden höra därå uppförda hus, vattenverk och andra byggnader, för stadigvarande bruk i jorden anbragta ledningar och andra anläggningar, stängsel, å rot stående träd och andra växter tillika med frukt därå samt gödsel. Till byggnad höra fast inredning såsom avbalkningar, ledstänger, spiltor, krubbor och annat dylikt, ledningar för uppvärmning, belysning, luftväxling samt vattens och andra ämnens inledande eller bortförande, annat, som i vägg, tak eller golv är inmurat eller inlimrat, samt vad till stadigvarande bruk för byggnaden blivit anskaffat, såsom dubbeldörrar, innanfönster, nycklar, järnspisar, järnugnar, kaminer, brandredskap m. m. Till fabrik eller annan för industriell verksamhet inrättad byggnad hör dessutom varje motor, maskin, kärl eller därmed jämförligt redskap, som för sin användning kräver och jämväl vilar på fast, från grunden berett underlag (s. k. fasta maskiner), så ock kraftledningar med därtill hörande inrättningar, dock med undantag av sådana ledningar, som från det allmänna ledningssystemet överföra kraft till särskild maskin, som ej är att hänföra till fast egendom. Reservdel eller duplett till något, som hör till byggnad, skall ej hänföras till fast egendom.

Förutsättning för att byggnad och vad dit hörers skall anses som fast egendom är, att byggnadens ägare jämväl äger marken, varå byggnaden är uppförd, liksom att vad som till byggnaden räknas tillhör byggnadsägaren. Jämlikt 4 § i 1895 års lag skall nämligen, om någon efter särskilt stadgande eller på annan emot en var gällande grund har äganderätt till byggnad eller annat, som efter vad ovan sagts skulle till annans fasta egendom höra, detta ej räknas till den fasta egendomen.

Byggnad, stängsel eller annan för stadigvarande bruk avsedd anläggning å tomt, som besväras av inskriven tomträtt, eller å område, som besväras av inskriven vattenfallsrätt, eller å jord, som upplåtits under besittningsrätt för obegränsad tid (åborätt) enligt lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord, skall under inga förhållanden hänföras till fast egendom. Detsamma gäller i fråga om byggnad, stängsel, ledning eller annan anläggning avsedd för gruvsdrift.

Slutligen skall enligt 1895 års lag såsom fast egendom anses byggnad å ofri tomt i stad i förening med sådan rätt till tomten, att den ej må av ägaren återtagas, så länge tomtören erläggas eller utan att lösen för byggnaden gives, vattenverk å annans grund i förening med sådan rätt till grunden, att den ej må av ägaren återtagas, så länge verket uppehålls, i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätt till grunden ej är förenad, samt frälseränta.

Av bestämmelserna i 1895 års lag torde följa, att ledning, som hör till fabrik eller annan för industriell verksamhet inrättad byggnad, räknas till fast egendom, allenast i den mån ledningen är framdragen över egen fastighets område. Vad angår elektriska anläggningar är emellertid i ovannämnda lag den 22 juni 1920 stadgat, att, där å fastighet finnes elektrisk station, som tillhör ägaren av fastigheten, ägaren tillhörig, med stationen förbunden ledning, jämväl i den utsträckning den framgår över annan fastighets område, anses höra till den fastighet, å vilken den

elektriska anläggningen är belägen, därest ledningen i enlighet med samma lags föreskrifter registrerats å nämnda station (huvudstation). Vad sålunda är stadgat äger motsvarande tillämpning i fråga om till ledningen ansluten understation jämte därifrån utgående ledningar och till desamma anslutna understationer och ledningar, i den mån de tillhöra ägaren av huvudstationen.

Med utgångspunkt från sålunda givna lagbestämmelser angående omfattningen av begreppet fast egendom föreslår utredningen, att under den nu ifrågasatta beredskapslagstiftningen i princip inrymmes vad enligt allmän lag är att hänföra till fast egendom, ävensom byggnad, ändå att den enligt allmän lag ej är hänförlig till fast egendom, alltså vad som i kommunalskattelagen förstås med ordet fastighet.

Av de i fabrik eller annan för industriell verksamhet avsedd byggnad inrymda motorer, maskiner med flera redskap skulle då komma att under beredskapsplanen inrymmas allenast sådana, vilka enligt allmän lag äro hänförliga till fast egendom. Dessa hava bestämts vid byggnadens taxering och ingå i taxeringsvärdet. Gränsen mellan de maskiner och redskap, vilka enligt allmän lag äro att räkna till fast egendom, och dem, som icke äro dit hänförliga, är visserligen tämligen svävande och måhända icke alltid lämpad efter nutida förhållanden, men man torde dock vara hänvisad till att i förevarande avseende låta de till den fasta egendomen hänförliga maskinerna följa egendomen i övrigt och söka lösa frågan om ersättning för krigsskada å andra maskiner i särskild ordning.

Från huvudregeln att samtliga fastigheter — med detta ords nyss angivna innebörd — skola inrymmas under den ifrågasatta beredskapslagstiftningen torde dock vissa undantag böra göras. Ur tekniskt-administrativ synpunkt skulle uppenbarligen stora fördelar stå att vinna, om lagstiftningen kunde så nära som möjligt anslutas till kommunalskattelagen i vad den avser fastigheternas skatteplikt. Man hade då möjlighet att falla tillbaka på en klassificering av fastigheterna, som kunde grunda sig på redan förut gällande lagstiftning med den rikhaltiga samling prejudikat, som föreligger rörande lagens tillämpning. Såsom utgångspunkt för bedömandet av möjligheten och lämpligheten av att i nu förevarande avseende, d. v. s. såväl i fråga om rätt till ersättning för krigsskada som beträffande skyldigheten att bidra till kostnadernas täckande, anknyta till skatteplikt enligt kommunalskattelagen må här återgivas de i 5 § nämnda lag meddelade bestämmelserna rörande vilka fastigheter som äro undantagna från skatteplikt. 5 § kommunalskattelagen är av följande lydelse:

1 mom. Från skatteplikt till fastighetsskatt undantagas:

- a) nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden;
- b) staten samt kommun eller annan menighet tillhöriga allmänna platser, så ock begravningsplatser;
- c) staten tillhörig för försvarsändamål avsedd fastighet, i den mån den för sådant ändamål nyttjas, försåvitt fastigheten ej är att anse som en fristående industriell anläggning;
- d) statens samt kommuns eller annan menighets byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barnavård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning;

e) akademier, vetenskapliga samfund, allmänna undervisningsverk, sjukvårds- och barmhärtighetsinrättningar jämte andra fromma stiftelser tillhöriga, för nämnda institutioners verksamhet såsom sådana avsedda byggnader, så ock dylik institution tillhöriga allmänna platser;

f) regementens, officerskårers och underofficerskårers vid mötesplatser uppförda byggnader, avsedda till begagnande under tjänstgöring därstädes;

g) nykterhetsföreningars byggnader ävensom byggnader, som tillhöra sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor, i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, därest byggnaderna äro avsedda för nu nämnda föreningars eller sammanslutningars verksamhet såsom sådana;

h) sammanslutningar eller enskilda tillhöriga kyrkobyggnader och bönehus, museer och så kallade soldathem;

i) post- och telegrafverkens för driftens omedelbara behov avsedda byggnader.

Därest under d)—i) angiven fastighet jämväl användes för industriellt eller därmed jämförligt ändamål eller mot vederlag upplåtes åt annan till begagnande, föreligger skatteplikt för däremot svarande del av fastighetens värde.

2 mom. För kanal, järnväg, spårväg eller annan farväg, som är avsedd eller upplåten för allmän trafik, så ock för allmän farled eller allmän flottled jämte till sådana kommunikationsanstalter hörande, för driftens omedelbara behov avsedda byggnader, anläggningar och markområden föreligger ej heller skatteplikt.

3 mom. Är enligt bestämmelse i 1 eller 2 mom. byggnad helt eller delvis undantagen från skatteplikt, vare lag samma beträffande tomtområde, som hörer till byggnaden.

4 mom. Därest värdet av byggnad eller med varandra sammanhängande byggnader, som äro uppförda å mark, för vilken byggnadsägaren icke är skattskyldig, understiger 500 kronor, föreligger icke skatteplikt för byggnaden eller byggnaderna.

5 mom. Att främmande stat tillhörig, för dess beskickning eller konsulat härstädes avsedd fastighet i visst fall kan undantagas från skatteplikt, därom stadgas i 73 §.

Att under 1 mom. a), b) och c) upptagna fastigheter böra undantagas jämväl i det avseende, varom här är fråga, synes utredningen ligga i öppen dag.

Ur de synpunkter, som legat till grund för utredningens förslag rörande ersättning för krigsskada å fast egendom, föreligga uppenbarligen ej några skäl för medtagande av de statliga fastigheterna, och vid sådant förhållande saknas — med vissa undantag, till vilka utredningen återkommer — anledning att frångå den ståndpunkt statsmakterna i princip intagit med avseende å försäkring av statsegendom, nämligen att staten skall stå självrisk och sålunda vara sin egen försäkringsgivare. Även under 1 mom. d) upptagen staten tillhörig fastighet torde sålunda böra uteslutas här liksom i fråga om skatteplikten.

Beträffande fastighet av i 1 mom. d) avsedd art, som tillhör kommun eller annan menighet, är frågan mera tveksam. Om man betänker, att flertalet av vårt lands primärkommuner äro mycket små och att skatteunderlaget, som ju utgör den huvudsakliga grunden för kommunernas ekonomiska liv, ofta är så obetydligt, att extra påfrestningar, även om de äro tämligen små, kunna förorsaka en våldsam stegring av utdebiteringsbehovet, torde det ej vara rimligt att låta varje kommun för sig ekonomiskt

stå för den skadegörelse, som i följd av krig kan uppkomma å kommunen tillhörig fastighet av nu ifrågavarande art. Detsamma gäller i fråga om de kyrkliga församlingarna. Även för kommuner av högre ordning, såsom landsting, har utdebiteringen nått en sådan höjd, att de ej kunna bära den ekonomiska bördan av en mera omfattande egendomsskada utan att efter-sätta de ytterst viktiga samhällsuppgifter de ha att tillgodose. Ur dessa synpunkter tala uppenbarligen starka skäl för att nu ifrågavarande kommunala byggnader inrymmas under den ifrågasatta lagstiftningen.

Om så sker, skulle de olika kommunala samfälligheterna å ena sidan tillerkännas rätt till ersättning för krigsskada å fastighet, varom här är fråga, och å andra sidan åläggas att gemensamt med andra fastighetsägare deltaga i bestridandet av kostnaderna för skadornas ersättande. Enligt vad utredningen i fortsättningen föreslår skall fastighetsägarnas bidragsplikt fullgöras i form av en på grundval av taxeringsvärdet utgående statlig fastighetsskatt för alla av lagstiftningen berörda fastigheter. Alla kommuner — primärkommuner, församlingar, vägdistrikt, landsting och andra kommunala samfälligheter — skulle sålunda bliva skyldiga att erlægga skatt till staten. Men det lär knappast kunna dragas i tvivelsmål, att en sådan skattskyldighet ej skulle kunna upprätthållas. Om och när denna skattskyldighet bleve aktuell, skulle säkerligen från kommunalt håll resas krav på dess slopande. Och rent sakligt sett torde dessa krav ej kunna tillbakavisas. De fastigheter, det här gäller, hava tillkommit för att tillgodose rent samhälleliga uppgifter och i stor utsträckning sådana uppgifter, som i princip erkänts böra åligga staten, ehuru de av historiska och förvaltningstekniska skäl lagts på kommunala enheter av olika slag — här må blott nämnas sjukvård och skolväsen. Att då låta de mindre enheterna, kommunerna, med de mycket stora olikheter, som förefinnas i fråga om förhållandet mellan värdet av deras förvaltningsfastigheter och skatteunderlag, av sina medlemmar utdebitera de erforderliga medlen för att inbetala dem till den större enheten, staten, måste betecknas såsom föga rationellt, i varje fall ur skatteutjämnande synpunkt.

Utredningen föreslår därför, att undantag stadgas även för kommun eller annan menighet tillhörig fastighet för allmän styrelse eller förvaltning m. m., men förutsätter samtidigt, att erforderliga åtgärder, om frågan blir aktuell, komma att vidtagas för åstadkommande av en effektiv utjämnning mellan kommunerna av kostnaderna för iordningställandet av krigsskadade fastigheter av nu förevarande kategori. Hur sistnämnda angelägenhet skall ordnas torde dock böra prövas först vid en tidpunkt, då skadegörelsens omfattning är känd och frågan sålunda kan överblickas.

Vad härefter angår fastigheter tillhöriga akademier, vetenskapliga samfund och andra i 5 § 1 mom. e) kommunalskattelagen nämnda institutioner, så kan även för dessa fastigheters vidkommande viss tvekan råda. Övervägande skäl synas dock utredningen tala för att de inrymmas under lagstiftningen, så att de tillerkännas rätt till ersättning för krigsskada samtidigt som de bliva skyldiga att deltaga i kostnaderna för skadornas ersättande. Stor risk torde eljest föreligga för att en sådan institution, som fått

sin fastighet förstörd, kunde bliva tvungen att upphöra med sin verksamhet, vilket givetvis ur flera synpunkter vore i hög grad olyckligt. Ej heller fastighet, som avses i 5 § 1 mom. f), g) eller h), bör enligt utredningens mening uteslutas.

Jämlikt bestämmelse i kommunalskattelagen skall taxering ej ske av kanal, järnväg, spårväg eller annan farväg, som är avsedd eller upplåten för allmän trafik, av allmän farled eller allmän flottled jämte till sagda kommunikationsanstalter hörande, för driftens omedelbara behov avsedda byggnader, anläggningar och markområden. På i fortsättningen anförda skäl föreslår utredningen, att fastigheternas bidragsplikt skall grundas på taxeringsvärdet. Att den fasta egendom, som ingår i de ifrågavarande kommunikationsanläggningarna, ej taxeras utgör givetvis ett mycket vägande skäl av teknisk art mot medtagandet av fastighet av här avsedd art. I vad fråga gäller järnvägarna kunna emellertid så starka realskäl anföras för deras inrymmande under lagstiftningen, att de tekniska svårigheter, som uppkomma, enligt utredningens mening ej böra få vara avgörande. Att utredningen härvid åsyftar uteslutande de enskilda järnvägarna följer av vad ovan anförts rörande staten tillhörig fastighet överhuvud taget. De enskilda järnvägarna representera tillsammans ett mycket betydande fastighetsvärde. Taxeringsvärde finnes visserligen som nyss nämnts ej åsatt deras fasta egendom, men enligt tillgängliga uppgifter uppgick det bokförda värdet av banor och byggnader m. m. år 1937 till ungefär 500 miljoner kronor. Detta värde tillsammans med värdet av järnvägarnas rullande materiel eller omkring 165 miljoner kronor utgör underlag för obligationslån å sammanlagt något över 100 miljoner kronor, vilka lån i betydande omfattning finnas placerade i samma kreditanstalter, som belåna inteckningar i annan fast egendom. Dessutom torde nämnda tillgångar i betydande utsträckning även tjänstgöra som säkerhet för av enskilda järnvägar upptagna ytterligare lån på bortåt 80 miljoner kronor. I fråga om störningar av det ekonomiska livets gång, om dylika obligationer och skuldförbindelser i övrigt skulle bliva nödlidande, gäller i stort sett detsamma som vid förstörelse av intecknade fastigheter. Att det därjämte är ett betydande allmänt intresse, och detta gäller särskilt under krig, att järnvägarna kunna upprätthålla sin verksamhet, ligger i öppen dag. Utredningen vill på nu i korthet anförda skäl förorda, att de enskilda järnvägarna beredas ersättning för krigsskada å fast egendom i samma ordning och på samma villkor som andra fastighetsägare. Till frågan om underlag för järnvägarnas därav följande skyldighet att bidra till ersättandet av krigsskador å fast egendom återkommer utredningen längre fram.

Det må anmärkas, att utredningen här med fast egendom åsyftar vad som enligt allmän lag är att hänföra dit och ej rullande materiel. Den bestämning av begreppet fast egendom, som givits i förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs och som innebär, att sådan materiel i de avseenden nämnda för-

ordning reglerar anses såsom tillhörigheter till den fasta egendomen, äger ej tillämpning i nu förevarande hänseende. Klart är emellertid, att den rullande materiel, vilken såsom ovan nämnts för de enskilda järnvägarna tillsammans år 1937 hade ett bokfört värde av 165 miljoner kronor, utgör en så livsviktig faktor, att det ingalunda vore tillfyllest, om ersättning för krigsskador bereddes endast för den fasta egendomen. Utredningen föreslår därför, att ersättning skall kunna utgå även för skador å sådan materiel, men av olika skäl torde denna ersättningsfråga böra lösas inom ramen för den för industri och hantverk föreslagna krigsskadeförsäkringen för maskiner och redskap.

Liknande skäl som i fråga om järnväg kunna givetvis anföras för medtagandet i beredskapslagstiftningen av kanal, spårväg etc. Med hänsyn till den förhållandevis ringa betydelsen av dessa företag såväl ekonomiskt som ur allmän synpunkt har dock utredningen stannat för att av de i 5 § 2 mom. kommunalskattelagen omnämnda kommunikationsföretagen medtaga endast de enskilda järnvägarna i vårt land.

Enligt 5 § 4 mom. kommunalskattelagen föreligger ej skatteplikt för byggnad eller med varandra sammanhängande byggnader, som äro uppförda å mark, för vilken byggnadsägaren ej är skattskyldig, därest byggnadens eller byggnadernas värde understiger 500 kronor. Enligt 6 § samma lag skall sådan fastighet ej heller taxeras. Med hänsyn till det låga värde, som det här gäller, och för att ej framtvinga en ändring av taxeringsreglerna har utredningen ej medtagit nu berörda fastigheter i den föreslagna beredskapen.

Främmande stat tillhörig fastighet bör slutligen, vare sig den är skattepliktig eller icke, undantagas från lagens tillämpning.

Ovan har granskats spörsmålet, huruvida och i vilken utsträckning fastigheter, som enligt kommunalskattelagen ej äro skattepliktiga, böra undantagas jämväl i det avseende varom här är fråga. Denna granskning har resulterat i, att utredningen föreslår rätt till ersättning för krigsskada och skyldighet att bidra till kostnadernas täckande för flera grupper från kommunal fastighetsskatt befriade fastigheter. Detta förhållande torde dock ej utesluta möjligheten att vid tillämpningen av den av utredningen föreslagna lagen i vad gäller dess omfattning i väsentlig utsträckning falla tillbaka på kommunalskattelagen och den tolkning av sistnämnda lag, som blivit fastställd genom olika prejudikat.

Med den utgångspunkt utredningen valt för bedömandet av frågan om beredskapslagstiftningens omfattning måste emellertid även övervägas, huruvida icke skäl föreligga att utesluta vissa fastigheter, som äro skattepliktiga. Enligt vad förut anförts håller utredningen före, att staten tillhörig fastighet, vilken ju i stor utsträckning är skattepliktig, i princip bör vara undantagen från såväl rätt till ersättning som bidragsplikt. Härifrån göres dock enligt utredningens förslag ett av praktiska skäl motiverat undantag. På i andra sammanhang anförda skäl har utredningen föreslagit, att kostnaden för ersättning för krigsskada å levande och döda inventarier inom

jordbruket samt i odlarens eget förvar inneliggande lager av jordbruks- och trädgårdsprodukter skall bestridas av de fastigheterna åvilande bidragen jämte därå belöpande statsbidrag. Ersättningen bör givetvis — om man bortser från eventuella fordringsägare med förmånsrätt — utgå till ägaren av den skadade eller förstörda egendomen. Är ett jordbruk utarrenderat, skall sålunda ersättning för krigsskada å inventarier och skörd i regel tillkomma arrendatorn. För att den, som arrenderar en kronoegendom, ej skall i ersättningsavseende bliva sämre ställd än en annan arrendator, torde man då hava att välja mellan att staten förpliktar sig att lämna arrendatorn direkt ersättning för uppkommen krigsskada eller att de ifrågavarande fastigheterna inrymmas under lagen, så att ersättning kan utgå enligt denna. Utredningen har för sin del givit företräde åt den sistnämnda vägen, vilket även medför den fördelen, att svårigheter ej behöva uppkomma vid reglerandet av krigsskada, som uppkommit å inventarier eller skörd å i sambruk driven kronojord och egen jord. Vidare ha under lagens bestämmelser inbegripits staten tillhörig fastighet, som innehaves med tomträtt, vattenfallsrätt, åborätt eller eljest med ständig eller ärftlig besittningsrätt. Till sådan fastighet har annan än staten rätt av sådan beskaffenhet, att fastigheten ej rimligen bör vara utesluten.

Givetvis kan vidare diskuteras, huruvida krigsskada å skattepliktig fastighet, som tillhör kommun eller annan menighet, skall ersättas i den ordning som här föreslås eller icke. De speciella skäl, som föranlett utredningen att undantaga fastigheter för allmän styrelse eller förvaltning m. m., kunna dock ej åberopas, då fråga gäller kommunernas skattepliktiga fastigheter, och utredningen har ej heller i sitt förslag uteslutit dem.

I övrigt föreligger, såvitt utredningen kunnat finna, anledning att från lagens tillämpning utesluta skattepliktig fastighet endast i fråga om frälseränta och i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätten till grunden ej är förenad.

Slutligen må nämnas, att utredningen haft under övertvägande att från bidragsplikt undantaga mindre fastigheter. Det har nämligen inom utredningen framhållits, att ett mycket stort antal smärre lägenhetsägare, vilka för sin utkomst äro helt beroende av en mycket knapp, ofta både ojämn och osäker arbetsförtjänst, befinna sig i en sådan situation, att de ej eller endast med stor svårighet skulle kunna bära ytterligare pålagor. Utredningen behjärtar till fullo den sålunda anförda synpunkten, men har dock funnit sig icke kunna tillstyrka någon regel om allmän befrielse från bidragsplikt för fastigheter under visst värde, främst av den anledningen, att en fastighets värde långt ifrån alltid är en mätare av dess ägares ekonomiska bärkraft. Små fastigheter med obetydligt värde ägas ofta av personer i god ekonomisk ställning. En och samma person kan vidare äga flera små fastigheter, som dock tillsammans representera ett tämligen högt värde. Å andra sidan kunna i många fall fastigheter med relativt högt värde ägas av smärre löntagare, jordbruksarbetare och andra med mycket begränsade tillgångar. En generell föreskrift, att bidragsplikt ej skall föreligga för

fastighet under visst värde, skulle därför på ett otillfredsställande sätt tillgodose syftet med densamma. För att hålla öppen möjligheten av befrielse från bidragsplikt i fall av här avsedd art har utredningen i stället i sitt lagförslag intagit en bestämmelse, att Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, när särskilda skäl föreligga, skall kunna meddela befrielse helt eller delvis från skyldighet att erlagga bidrag.

Av visst intresse i förevarande sammanhang torde till slut vara följande approximativa uppgifter angående storleken av de värden, som enligt utredningens förslag rörande fast egendom m. m. skulle beredas ekonomiskt skydd mot krigsskada.

Taxeringsvärdet å all skattepliktig *fastighet* i vårt land uppgick år 1939 till cirka 23·4 miljarder kronor, varav 6·7 miljarder kronor för jordbruksfastighet och 16·7 miljarder kronor för annan fastighet. I fråga om jordbruksfastighet representerar jordbruksvärdet 5·0, skogsvärdet 1·6 samt tomt- och industrivärdet 0·1 miljarder kronor. Av jordbruksfastigheternas sammanlagda taxeringsvärde hänföra sig omkring 6·5 miljarder kronor till landsbygden och 0·2 miljarder kronor till städerna. Beträffande annan fastighet representerar landsbygden 4·8 och städerna 11·9 miljarder kronor. Av all skattepliktig fastighet komma sålunda 11·3 miljarder kronor eller något mindre än hälften på landsbygden och 12·1 miljarder kronor på städerna. Häre ingår emellertid värdet av den statens fasta egendom, för vilken kommunal fastighetsskatt skall utgå men som enligt utredningens förslag skulle ställas utanför den ifrågasatta beredskapslagstiftningen. Hur stort värdet av denna egendom är, har utredningen på den korta tid som stått till buds ej kunnat närmare utröna. Å andra sidan ha i förslaget under lagstiftningen inrymts vissa fastigheter, som ej äro skattepliktiga, främst de enskilda järnvägarnas fasta egendom. Ej heller värdet av dessa fastigheter är känt, men det torde i vart fall icke överstiga värdet av statens skattepliktiga fasta egendom. Uppskattningsvis har utredningen ansett sig kunna räkna med, att sammanlagda värdet å den fasta egendom, förslaget omfattar, uppgår till i runt tal 23 miljarder kronor.

I fråga om värdet av *levande och döda inventarier inom jordbruket* har för utredningens räkning inom Sveriges allmänna lantbrukssällskap verkställt vissa sammanställningar och beräkningar. Enligt en undersökning rörande jordbrukets skuldsättning år 1933, publicerad i Statistiska meddelanden, hava på grundval av de förmögenhetsvärden, som jordbrukarna upptagit i 1934 års självdeklaration, beräknats följande värden vid utgången av år 1933:

levande inventarier	milj. kr.	546
döda »	» »	270
	Summa	816

På motsvarande sätt hava beräkningar verkställt av 1938 års jordbruksutredning, som för åren 1932 och 1937 kommit fram till följande värdesiffror:

levande inventarier	milj. kr.	1932	1937
döda »	» »	664	827
		333	371
	Summa	997	1 198

Med utgångspunkt från uppgifter i »Räkenskapsresultat för svenska jordbruk» av professor L. Nanneson angående det bokförda värdet av kreatur och döda inventarier vid de kontrollerade jordbruken har lantbrukssällskapet framräknat följande värdesiffror för hela landet åren 1933 och 1938:

levande inventarier	milj. kr.	1933	1938
döda »	» »	884	968
		456	468
	Summa	1 340	1 436

Lantbrukssällskapet, som ansett de sålunda beräknade värdena icke oväsentligt för låga, har slutligen uppskattat jordbrukets totala inventarievärde till 1 900 miljoner kronor med följande fördelning:

levande inventarier	milj. kr.	1 300
döda »	» »	600
	Summa	1 900

Vad slutligen angår värdet av den *skörd*, som i *genomsnitt under året kvarligger i odlarens förvar*, kan självfallet detta värde icke närmare angivas. Med ledning av brödsädsinventeringen under olika år samt uppgifter erhållna från Sveriges allmänna lantbrukssällskap angående tidpunkten för skördens bärgning, det tempo, i vilket försäljningen av den härför avsedda delen av skörden i regel plägar ske, fördelningen på olika delar av året av den egna förbrukningen samt storleken av den lagring, som kräves för utsäde, har uppgjorts följande tablå, utvisande för varje månad av året huru många procent av skörden som uppskattats ligga kvar hos odlaren.

Av hela skörden (= 100) uppskattas nedan angivna kvantiteter kvarligga hos odlaren olika månader av året.

Växtslag	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Medeltal
Vete	33	76	65	54	44	37	30	24	18	10	5	4	33
Råg	36	76	65	55	45	38	31	24	19	14	9	6	35
Korn	40	87	74	61	48	40	34	28	13	9	6	3	37
Havre	20	73	82	71	61	52	43	34	25	9	4	2	40
Blandsäd	20	75	85	75	65	55	45	35	25	9	6	3	42
Ärter	32	80	68	56	44	36	28	20	20	—	—	—	32
Bönor	—	88	76	64	52	40	28	20	20	—	—	—	32
Vicker	—	91	82	73	64	55	46	37	28	3	—	—	40
Potatis	—	—	61	51	45	40	35	30	25	6	2	—	25
Socketbetor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Foderrotfrukter ..	—	—	46	71	57	43	28	14	—	—	—	—	22
Hö	76	90	79	68	57	46	35	24	13	2	—	78	47
Halm	37	99	98	87	76	65	54	43	32	21	18	15	54

Genom att tillämpa de erhållna genomsnittssiffrorna på värdet av 1939 års skörd för olika växtslag har erhållits följande resultat. Härvid ha sockerbetorna uteslutits, emedan dessa omedelbart efter upptagningen levereras till sockerbruken och någon lagring hos odlaren sålunda icke förekommer.

Växtslag	Värdet av 1939 års skörd i milj. kronor (exkl. sockerbetor)	Värdet i milj. kronor av hos odlaren i genomsnitt kvarliggande lager
Vete.....	157	52
Råg.....	66	23
Korn.....	41	15
Havre.....	189	75
Blandsäd.....	90	38
Ärter.....	7.5	2.4
Bönor.....	0.3	0.1
Vicker.....	1.2	0.5
Potatis.....	140	35
Foderrotfrukter.....	48	11
Hö.....	341	160
Halm.....	88	48
	Summa 1 169	460

Värdet av den del av 1939 års skörd, som i genomsnitt beräknas kvarligga hos odlarna under ett år, skulle sålunda uppgå till 460 milj. kronor eller cirka 40 % av hela skördens värde. Det förtjänar framhållas, att av detta belopp icke mindre än 160 milj. kronor representera värdet av hö och 48 milj. kronor värdet av halm. Vid beräkningen har icke någon hänsyn tagits till den periodiska förändring i prisläget, som plägar försiggå under årets lopp.

Under vissa tider av året uppgår självfallet värdet av den kvarliggande skörden till väsentligt högre belopp än det angivna genomsnittet 460 milj. kronor. Det kan, med hänsyn till att det värde, som sålunda blir utsatt för risk, kommer att växla, vara av intresse att se, vilka förändringar ifrågavarande värde i stort sett kan bli underkastat. Läger man till grund de avvecklings-siffror, som ovan återgivits, skulle värdet under olika månader av den del av skörden, som antages kvarligga hos odlarna, uppgå till följande belopp, avrundade till närmaste 10-miljontal kronor.

	Samtliga växtslag milj. kronor	Samtliga växtslag exkl. hö och halm milj. kronor
Juli.....	300	30
Augusti.....	440	150
September.....	810	420
Oktober.....	880	520
November.....	770	460
December.....	650	390
Januari.....	540	330
Februari.....	430	260
Mars.....	330	210
April.....	220	150
Maj.....	90	70
Juni.....	50	30
	I genomsnitt 460	250

B. Finansieringen.

Vid uppgörandet av plan för finansiering av krigsskadeersättningarna, då fråga gäller fast egendom, har utredningen utgått ifrån, att skadereglering ej kommer att äga rum förrän efter krigets slut. Det ligger i sakens natur, att återuppbyggnad av förstörda fastigheter ej kan komma till stånd i nämnvärd utsträckning annat än under fredliga förhållanden. Endast för det fall, att det ur samhällelig synpunkt finnes nödvändigt, har man anledning räkna med att en skadad eller förstörd fastighet kommer att omedelbart iståndsättas. För dylikt fall synes det naturligt, att staten förskotterar för återuppbyggnaden erforderliga medel samt att hänsyn härtill får tagas vid slutuppgörelsen efter kriget. Något förbud mot att återuppbyggnad sker på privat initiativ och med privata medel bör självfallet ej ifrågakomma, men även för sådant fall synes den definitiva skaderegleringen böra få anstå, tills samtliga fastighetsskador skola ersättas. Överhuvud taget torde fall av sist nämnd art bliva mycket få, då det säkerligen under krigstillstånd blir ytterst svårt att uppbära arbetskraft och material för ändamålet.

Medel för skadereglering skulle med denna utgångspunkt ej behövas förrän efter krigets slut. Då vidare medelsbehovet ej kan ens tillnärmelsevis förutberäknas, böra enligt utredningens mening åtgärder för medelsanskaffningen icke vidtagas förrän i samband med skaderegleringen. Då denna blir aktuell, är det emellertid sannolikt, att omedelbart ett belopp erfordras av sådan storleksordning, att fastigheterna ej skulle kunna på en gång fullgöra den bidragsskyldighet utredningen föreslår. Det torde därför vara nödvändigt, att staten tillhandahåller medel, vilka sedermera få amorteras under en följd av år.

Det gäller härefter att uppställa regler för fastigheternas bidragsskyldighet, varvid ett flertal spörsmål kräva besvarande. Bland annat måste sålunda avgöras, vilket värde som skall läggas till grund för utmätande av bidragen. Därutinnan torde man vara hänvisad till antingen brandförsäkringsvärdet eller taxeringsvärdet. Ett användande av det förra värdet skulle kräva medverkan i olika avseenden från samtliga brandförsäkringsbolag — även det mycket stora antal härads- och sockenbolag, som existera — och medföra en organisation, som säkerligen skulle bliva förenad med ej obetydliga kostnader. Brandförsäkringsvärdena torde ej heller alltid vara en tillförlitlig värdemätare, då såväl under- som överförsäkring förekommer. En i stort sett tillfredsställande grund torde däremot erhållas, om man utgår från fastighetstaxeringsvärdena. Anlitar man sistnämnda värden, möjliggöres också, såsom utredningen i ett följande avsnitt föreslår, att uppbära bidragen i samband med kronouppbörderna, vilket ur förvaltnings- och kostnadssynpunkt torde vara det enklaste och effektivaste sättet att utkräva bidragen.

Inom utredningen har vidare diskuterats, huruvida taxeringsvärdet i sin helhet bör läggas till grund för bidragsskyldigheten eller om man bör utgå endast från viss del av nämnda värde, varvid närmast byggnadsvärdet skulle komma i fråga. Vad stadsfastighet och »annan fastighet» på lands-

bygden angår, skulle det väl låta sig göra att räkna endast med byggnadsvärdet, då ju taxeringslängderna innehålla särskild uppgift om detta värde. Någon fördel torde emellertid knappast stå att vinna genom att grunda bidragsskyldigheten på byggnadsvärdena. I fråga om jordbruksfastighet är det med nuvarande taxeringsförfarande ej möjligt att utsöndra särskilt byggnadsvärde, emedan byggnadernas värde utan specifikation ingår i det jordbruksvärde, som åsättes fastigheten. Det må för övrigt framhållas, att för jordbruksfastighet byggnadernas brandförsäkringsvärde ofta överstiger fastighetens hela taxeringsvärde. Vad å sid. 32 anförts om att beredskapen bör omfatta såväl mark som byggnader talar slutligen rent principiellt till förmån för att det sammanlagda taxeringsvärdet bör läggas till grund för bidragsplikten. Utredningen förordar för sin del, att bidragen beräknas på grundval av de totala fastighetsvärdena. Härigenom erhålles också bredast möjliga underlag för bidragsplikten, varjämte åtskilliga fördelar stå att vinna i förvaltningsavseende.

I detta sammanhang bör emellertid påpekas, att de taxeringsvärden, som för närvarande finnas åsatta ej skattepliktiga fastigheter, icke alltid — och kanske ej ens i regel — motsvara fastigheternas verkliga värden. Då taxeringsvärdena här icke ha samma uppgift att fylla som i fråga om andra fastigheter, är det rätt naturligt, att värdena bestämmas tämligen summariskt och ofta efter helt andra principer än som tillämpas vid taxering av skattepliktig fastighet. En förutsättning för att krigsskadebidragen skola bli utmätta efter rättvisa och likformiga grunder är därför, att efter krigets slut, då bidragen skola börja att utgå, nytaxering sker av sådana under lagstiftningen inrymda fastigheter, vilka ej äro skattepliktiga.

Det må vidare framhållas, att förändringar i penningvärdet kunna medföra, att de vid krigets slut gällande taxeringsvärdena ej motsvara de verkliga värdena. Om allmän fastighetstaxering enligt kommunalskattelagen ej skall äga rum kort tid efter krigets slut, kan det därför visa sig önskvärt, att en extra sådan taxering genomföres, så att bidragen redan från början komma att ansluta sig till värdenivån efter kriget.

Att på här föreslaget sätt för bestämmandet av bidragspliktens omfattning begagna sig av gällande taxeringsvärden låter sig emellertid ej göra, då fråga gäller de enskilda järnvägarna i vårt land, vilkas egendom, såsom förut nämnts, i huvudsak ej är föremål för taxering. Värdet av den fasta egendom, som skall utgöra underlag för en järnvägs bidragsplikt, måste därför fastställas i särskild ordning. Då det torde få anses uteslutet att här för anlita de vanliga fastighetstaxeringsorganen, föreslår utredningen, att det får ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma den ordning, vari de ifrågasvarande värdena skola fastställas. Värderingen torde böra verkställas efter grunder, som så nära som möjligt ansluta sig till principerna för taxering av annan fast egendom, och sålunda avse såväl byggnader som mark, bana, broar och andra anläggningar, som enligt allmän lag äro att hänföra till fast egendom. Däremot skall värdet av den rullande materielen givetvis ej medräknas här. Vid värderingen torde bokföringsvärdena enligt lagen den

3 juli 1930 om bokföring vid enskild järnväg kunna tjäna till viss ledning. Skulle det visa sig, att enstaka järnvägar, exempelvis på grund av särskilt höga anläggningskostnader i förhållande till rörelsens omfattning, skulle komma att uppvisa anmärkningsvärt höga värden såsom underlag för bidragsplikten, synes böra övervägas, huruvida icke på lämpligt sätt en utjämning mellan de olika järnvägarna kan ske.

En fråga, som träder i förgrunden vid uppgörandet av finansieringsplanen, är det i direktiven för utredningen påpekade spørsmålet, huruvida kostnaderna skola bäras enbart av fastighetsägarna eller huruvida icke även institutioner, som beviljat kredit mot inteckningssäkerhet, skola bidra. Av vad utredningen tidigare anfört framgår, att ett huvudmotiv för den ifrågasatta beredskapslagstiftningen är att skydda dessa institutioner mot risken för tvångslikvidation på grund av krigsskador å fastigheter, som utgöra säkerhet för de lämnade krediterna. Det kan vid sådant förhållande icke anses annat än rimligt och rättvist, att de — och givetvis även andra långgivare mot inteckningssäkerhet — få bidra till kostnaderna. Då utredningen det oaktat icke föreslår någon direkt bidragsskyldighet för inteckningshavare, är detta beroende på särskilda omständigheter. De institutioner, varom här är fråga, äro främst försäkringsbolag, affärsbanker, sparbanker, hypoteksinrättningar m. m. Försäkringsbolagens inteckningstillgodohavanden utgöras till huvudsaklig del av medel, som tillhöra försäkringstagarna. Affärsbankerna, sparbankerna och hypoteksinrättningarna röra sig huvudsakligen med insättarmedel och obligationsvägen upplånade medel. Gemensamt för samtliga är, att de endast förmedla kapitalinsatserna på fastighetsmarknaden från en stor allmänhet, omfattande praktiskt taget hela folket. Skulle nu bidragsplikt åläggas kreditgivarna, har man anledning räkna med att dessa söka hålla sig skadeslösa för erlagda bidrag genom höjning av räntan å inteckningslån och att i den mån detta ej är möjligt, kostnaderna komma att i sista hand falla på försäkringstagare, insättare och obligationsägare. Det förtjänar även framhållas, att införandet av bidragsskyldighet för kreditgivarna är ägnat att redan i fredstid utlösa en tendens till höjning av inteckningsräntan som kompensation för risken för att nämnda skyldighet skall aktualiseras. Om vårt land förskonas från att bli indraget i krig, komma då fastighetsägarna i den situationen, att de måste betala de högre räntorna, kanske under mycket lång tid, utan att den eventualitet inträffat, som motiverat räntehöjningen. Åläggandet för kreditgivarna att bidra till skadeersättningarna leder för sådant fall till ett resultat rakt motsatt det med ett dylikt åläggande åsyftade. Vill man befria fastighetsägarna från en del av bördan och lägga denna del på inteckningshavarna, skulle det uppenbarligen vara nödvändigt att träffa anordningar, som kunde förhindra, att kreditgivarandelen genom höjda räntor fördes tillbaka till fastighetsägarna. Det torde emellertid vara omöjligt att med bibehållande av en fri kapitalmarknad tillskapa effektiva sådana anordningar, vilka ju måste förutsätta utomordentligt långt gående befogenheter och skyldigheter för det

allmänna att ingripa reglerande och kontrollerande i fråga om villkoren vid kreditgivning mot in-teckningssäkerhet.

Även i andra avseenden aktualiseras komplicerade och svårlösta problem, om kreditgivarna skulle åläggas bidragsplikt. Grunder måste uppställas för utmätandet av bidragen, varvid fråga uppkommer om differentiering med hänsyn tagen till inom vilken del av fastighetens värde in-teckningen är belägen. Det kan exempelvis göras gällande, att en in-teckningshavare i en bostadsfastighet, vars fordran i förmånsrättsavseende ligger inom markvärdet, icke rättvisligen bör lämna bidrag, då ju hans fordran även vid total förstörelse av byggnaden i regel torde få anses säkerställd. Vidare torde det vara nödvändigt att tillskapa en vidlyftig och svårskött förvaltningsapparat för uppbärandet av bidragen. I motsats till vad som gäller i fråga om den fasta egendomen är med avseende å in-teckningslånen allt mer eller mindre flytande. In-teckningar byta innehavare och in-teckningslån amorteras eller gäldas helt. Ett system finge därför troligen tillskapas, som möjliggjorde för uppbördsorganen att noga följa alla förändringar i fråga om in-teckningar. Bl. a. måste fastighetsägarna åläggas att i samband med självdeklarationen uppgiva vilka in-teckningar, som gravera varje särskild fastighet, samt hos vilken och till vilket belopp in-teckningarna äro belånade. Å andra sidan måste alla institutioner och enskilda, som lämnat lån mot säkerhet av in-teckning, lämna detaljerade uppgifter rörande sitt in-teckningsinnehav. Även för debitering, uppbörd och redovisning av bidragen från in-teckningshavarna måste speciella anordningar vidtagas. Det ligger i öppen dag att detta, även om det teoretiskt skulle låta sig göra, måste kräva ett förvaltningsbestyr av mycket stora mått och medföra komplikationer av olika slag, framför allt beträffande enskilda innehavare av in-teckningssäkerheter.

I det föregående har framhållits, att bidragsskyldighet för kreditgivarna i stort sett komme att i sista hand gå ut över försäkringstagare, banksä-ttare och obligationsägare m. fl., i den mån ersättning ej kan uttagas av fastighetsägarna genom höjda in-teckningsräntor. Enligt utredningens mening böra emellertid fastighetsägarna ej få belastas mera än som följer av deras direkta bidragsplikt, och utredningen har då ställts inför frågan, huruvida det icke skulle vara möjligt att direkt av nyssnämnda intressenter i kreditinstitutionerna samt privata kreditgivare på området uttaga de bidrag, som skäligen borde åvila dem. Med hänsyn till att berörda intressentgrupper utgöra en mycket stor del av befolkningen, anser utredningen, att en inkoppling av deras bidragsskyldighet skulle enklast ske indirekt över det allmänna, d. v. s. statsbidragsvägen. Då det jämväl är ett samhällsintresse av första ordningen, att största möjliga säkerhet lämnas för att krigsskador å fast egendom bliva ersatta, bör det ej vara ägnat att väcka betänkligheter att redan från början i finansieringsplanen inlägga visst statsbidrag. Som av kap. 1 framgår har tanken på statsbidrag ej heller varit främmande vid utredningens tillsättande. I utredningsdirektiven har sålunda uttalats, att spörsmålet om ekonomisk medverkan från statens sida kunde uppkomma, vilken väg för frågans lösning som än valdes.

Det gäller då att bedöma storleken av statsbidraget i förhållande till fastighetsägarnas bidrag. Utredningen har ovan å sid. 40 uppskattat det sammanlagda taxeringsvärdet å de fastigheter, som skulle inrymmas under lagen, till i runt tal 23 miljarder kronor. Enligt den officiella statistiken uppgick vidare beloppet av i fast egendom in-tecknad gäld år 1937 till 12.6 miljarder kronor, vilken gäld praktiskt taget helt torde åvila den fasta egendom, som omfattas av utredningens förslag. För sistnämnda år torde motsvarande fastighetsvärde kunna uppskattas till omkring 21 miljarder kronor. Om man bortser från de fall, då en in-teckning ej är belånad utan innehaves av fastighetsägaren själv, skulle sålunda in-teckningshavarnas ekonomiska intresse i den fasta egendomen omfatta cirka 60 % av hela fastighetsvärdet. Om risken för skadegörelse vore lika stor för fastigheten i dess helhet, borde då statsbidraget, vilket enligt det föregående tänkts motsvara den andel av kostnaden, som skäligen borde åvila kreditgivarna, utgå med 60 % av totalkostnaden. Emellertid bör här hänsyn tagas dels till att en fastighets markvärde knappast kan tillintetgöras på samma sätt som byggnadsvärdet och dels till att delskador ju alltid i första hand komma att gå ut över fastighetsägarens egen kapitalinsats, vilken därför såsom mera utsatt för skaderisk skäligen kan belastas med högre relativt bidrag än kreditgivarandelen. Efter övervägande av här berörda olika synpunkter har utredningen stannat för att såsom skäligt förorda, att det sammanlagda bidraget fördelas mellan fastighetsägarna och staten ungefär i proportionen 60:40. Av praktiska skäl, som nedan närmare utvecklas, har emellertid statsbidraget i utredningens förslag icke fastställts att utgå med viss procent av det totala bidraget utan efter helt andra regler, som dock i händelse av en mera omfattande skadegörelse ge ungefär samma resultat som nyss nämnts i fråga om fördelningen mellan fastighetsägarna och staten.

Ett annat i fråga om finansieringen av krigsskadeersättningarna ytterst viktigt spörsmål är, huruvida samtliga av beredskapsplanen omfattade fastigheter skola sammanslås till ett kollektiv eller uppdelas i grupper med begränsning av bidragsskyldigheten till att avse ersättningarna inom varje särskild grupp. I samband härmed uppkommer frågan, huruvida den maximala bidragsskyldigheten bör vara lika för alla eller differentieras för olika slag av fastigheter. Utredningen har i dessa avseenden haft under övervägande följande huvudalternativ, mellan vilka dock även olika kombinationer kunna tänkas.

1. Samtliga fastigheter utgöra ett kollektiv med samma maximala bidragskvot för alla.

2. Samtliga fastigheter utgöra ett kollektiv, men den maximala bidragskvoten sättes olika för olika grupper av fastigheter.

3. Fastigheterna fördelas på olika grupper. Fastighet inom viss grupp bidrager endast till skadeersättningar inom gruppen. Den maximala bidragskvoten sättes lika för alla.

Alternativ 1 förlämnar uppenbarligen beredskapsplanen större ekonomisk

styrka än något av de andra alternativen, samtidigt som det grundar sig på den särskilt inför krigsfara naturliga principen om full solidaritet mellan alla. Det innebär också den enklaste lösningen av det föreliggande problemet. Enligt utredningens mening måste därför mycket starka skäl föreligga för att en lösning efter andra linjer skulle väljas.

Ett sådant skäl vore måhända, om det invändningsfritt kunde påvisas, att risken för att drabbas av skadegörelse vore påtagligt olika för olika grupper av fastigheter. Sådan olikhet kunde tänkas föreligga exempelvis för fastighet i stad och på landet, för jordbruksfastighet och för annan fastighet samt för fastigheter med olika geografisk belägenhet. Såvitt utredningen kan bedöma, finnas emellertid inga som helst fasta utgångspunkter för en uppdelning av fastigheterna i olika riskklasser. Var och hur ett krig sätter in kan ej förutbedömas och skadegörelsen kan bli lika omfattande i fråga om jordbruksfastigheter som å fastigheter i städerna och även i olika landsändar. Varje försök till gränsdragning efter ett mer eller mindre godtyckligt antagande om riskens storlek skulle säkerligen möta ett flertal invändningar med yrkanden om andra gränser eller ytterligare gränsdragningar, beroende på vars och ens subjektiva uppfattning i frågan. Utredningen har därför utan tvekan ansett alternativ 1 vara att föredraga framför varje annan fördelningsregel.

I beredskapsplanen för fast egendom har, såsom av det föregående framgår, inlagts ersättning för krigsskada även för viss lös egendom å jordbruksfastighet. Även denna ersättning skall enligt förslaget bestridas av de fastigheterna åvilande bidragen. Det torde vara en tämligen utbredd uppfattning, att risken för skadegörelse under krig skulle vara mindre för jordbruksfastighet än för annan fastighet. Enligt utredningens mening är det som nämnts emellertid omöjligt att härutinnan förutsäga något, men utredningen har dock med hänsyn till nämnda uppfattning funnit sig böra giva jordbruket den förmånsställning i ersättningsavseende, som följer av här berörda förslag. Bidragande orsaker till utredningens ståndpunktstagande i förevarande avseende hava varit, dels nödvändigheten av att jordbruket beredes möjlighet att även under krig i görligaste mån upprätthålla produktionen, och dels att det skulle möta stora praktiska svårigheter såväl att bestämma värden såsom underlag för särskilda bidrag avseende jordbruksinventarier och skörd som att anordna en för uppörd av dylika bidrag lämpad organisation.

I det föregående har frågan om bidragspliktens maximala höjd eller med andra ord om gränsen för beredskapslagstiftningens effektivitet lämnats öppen. I syfte att erhålla något underlag för bedömandet av denna fråga hava vissa beräkningar verkställts, för vilka redogörelse lämnas här nedan.

Som utgångspunkt för dessa beräkningar antages till en början, att all fast egendom, som omfattas av planen, kommer att bli föremål för en skadegörelse, uppående till 1 % av egendomens sammanlagda taxeringsvärde. De resultat, som erhållas med denna utgångspunkt, kunna därefter lätt omräknas att gälla andra skadekvoter. Med *skadekvot* förstås i det följande den sammanlagda skadegörel-

sen å fast egendom i procent av det sammanlagda taxeringsvärdet. Det förutsattes vidare i enlighet med vad tidigare anförts, att de uppkomna skadorna regleras efter krigets slut. Härfor erforderliga medel skulle åstadkommas genom en i förhållande till de olika fastigheternas taxeringsvärden fixerad bidragsskyldighet, som fullgöres med årligen lika stora rater under en viss tidsperiod. Om bidragsskyldigheten fullgöres på en gång vid tidpunkten för skaderegleringen, skulle den vid en antagen skadekvot av 1 % uppgå till 1 % av taxeringsvärdet. Därigenom att bidragsskyldigheten fördelas på flera år, tillkommer emellertid en ränteprestation, vilken som resultat medför högre bidragskvot än 1 %. I det följande förstås nämligen med *bidragskvot* summan av de årliga betalningarna i procent av taxeringsvärdet.

Om en fastighet ödelägges, torde ägaren i regel bliva urståndsatt att fullgöra räntebetalningar å förefintliga in-teckningslån. Skulle vid skaderegleringen även räntor å ett kapital, svarande mot den förstörda egendomens värde, utgå under tiden från förstörelsen till tidpunkten för regleringen, komme detta att medföra en ytterligare höjning av den erforderliga bidragskvoten.

I följande översikt har gjorts en sammanställning av bidragskvoten under olika förutsättningar i fråga om räntefot och amorteringsperiod men utan hänsyn till förräntning under tid före skaderegleringen.

Räntefot %	Erforderlig bidragskvot i % av taxeringsvärdet vid en skadekvot av 1 % och en amorteringstid av				
	5 år	10 år	15 år	20 år	25 år
4.....	1.123	1.233	1.349	1.472	1.600
5.....	1.155	1.295	1.445	1.605	1.774
6.....	1.187	1.359	1.544	1.744	1.956

Som synes får räntan vid längre amorteringstider och högre räntefot en högst betydande effekt. Medan vid en skadekvot av 1 %, en räntefot av 4 % och en amorteringstid av 10 år bidragskvoten uppgår till 1.23 %, blir vid en räntefot av 6 % och en amorteringstid av 25 år bidragskvoten nära dubbelt så stor som skadekvoten.

Tages hänsyn även till förräntningen av det förstörda kapitalet under tiden från skadans inträffande till dess reglering, kommer, såsom ovan framhållits, bidragskvoten att ytterligare ökas. Antager man, att ett eventuellt krig skulle komma att vara tre år, att förstörelsen skulle jämnt fördela sig över tiden för kriget och att skadorna skulle regleras ett halvt år efter krigets slut, skulle förräntningen komma att avse en period av i genomsnitt två år. Under dessa förutsättningar skulle, med en förräntning efter en räntefot av 4 %, de ovan angivna bidragskvoterna komma att ökas med omkring 8 %. I det följande skall emellertid helt bortses från nu berörda förräntningsspörsmål.

Det synes önskvärt att kunna bilda sig en mera gripbar föreställning om storleken av den ekonomiska prestation, som en bidragsskyldighet av olika omfattning i och för sig innebär för ägare av fast egendom. Skulle 3, 4, 5 resp. 6 % av den fasta egendomen i landet förstöras, komme detta vid en räntefot av 5 % och enligt de i föregående översikt meddelade siffrorna att nödvändiggöra en bidragskvot, uppgående till följande procenttal.

Amorteringstid i år	Bidragskvot i % av taxeringsvärdet vid en skadekvot av			
	3 %	4 %	5 %	6 %
5	3.5	4.6	5.8	6.9
10	3.9	5.2	6.5	7.8
15	4.3	5.8	7.2	8.7
20	4.8	6.4	8.0	9.6
25	5.3	7.1	8.9	10.6

Att bilda sig någon uppfattning om skadekvoten eller storleken av förödelsen under ett eventuellt krig är självfallet icke möjligt. Frågan blir därför i stället, vilken grad av beredskap som på detta område kan med hänsyn till förhållandena i övrigt anses lämplig. För att närmare belysa de ekonomiska verkningarna av de ovan återgivna bidragskvoterna skall ifråga om hyresfastigheter i stad till en början angivas, vilken höjning av hyresnivån som skulle erfordras för att dessa bidragskvoter helt skulle täckas. Under förutsättning att den årliga hyressumman uppgår till 8 % av taxeringsvärdet — en procentsats, som självfallet något växlar från ort till ort och även för olika fastigheter på samma ort — erhållas de resultat, som framgå av följande tablå.

Antal år med höjd hyresnivå	Procentuell höjning av hyresnivån vid en skadekvot av			
	3 %	4 %	5 %	6 %
5	8·8	11·5	14·5	17·2
10	4·9	6·5	8·1	9·8
15	3·6	4·8	6·0	7·3
20	3·0	4·0	5·0	6·0
25	2·7	3·5	4·4	5·3

Det är uppenbart, såsom också dessa siffror ge vid handen, att verkningarna på hyresnivån bli mindre ju längre den tid är, under vilken bördan fördelas, även om bidragskvoten blir större ju längre amorteringstiden väljes. Viss hänsyn till dessa förhållanden synes böra tagas, då det gäller bestämma amorteringstidens längd. Som ett kuriosum må nämnas, att vid en amortering av kostnaderna på 20 år kommer, därest hela kostnaden skulle finansieras medelst en höjning av hyrorna, den procentsats, med vilken hyresnivån hehöver höjas, att bli praktiskt taget identisk med skadekvoten. En skadegörelse motsvarande 5 % av fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde skulle sålunda, under de givna förutsättningarna, kunna täckas medelst en hyreshöjning av 5 % under en period av 20 år. En finansiering av skadekostnaderna efter dessa linjer innebär, att hela belastningen överföres från fastighetsägarna på hyresgästerna.

Det kan även vara av intresse att undersöka den ekonomiska effekten av att hela kostnaden stannar hos fastighetsägarna. För detta ändamål har utredningen beretts tillfälle taga del av ekonomiska analyser av räntabiliteten inom fastighetsförvaltningen, som verkstälts av fastighetsägareföreningarna i Stockholm och ett tiotal andra städer i landet. Analyserna ifråga ge vid handen, att sedan räntor, reparationskostnader, bränsle, skatter, avskrivningar m. m. bestritts, ett överskott av i runt tal 10 % av hyresinkomsten skulle kvarstå såsom företagarvinst och ränta på insatt eget kapital. Under i övrigt oförändrade förhållanden skulle sålunda en årlig belastning av fastighetsägarna med 5 % av hyresbeloppet reducera nämnda överskott till omkring hälften.

De beräkningar och jämförelser, som ovan återgivits, ge vid handen, att den belastning, som finansieringen av en 5-procentig förstörelse av fast egendom skulle medföra, därest denna belastning helt skulle åvila enbart dylik egendom, kan komma att bliva ganska påfrestande, så mycket mer som man självfallet måste taga i betraktande att även andra uppgifter, som åvila samhället, komma att medföra stora ekonomiska bördor. Trots detta har utredningen icke ansett sig böra förorda en mindre omfattande beredskap än som svarar mot kostnaderna vid en skadekvot av 5 %. Såsom av det föregående framgår, skulle en fördelning av kostnaden för täckande av en 5-procentig skadegörelse på en tid av 20 år — en period som ur olika syn-

punkter synes väl avvägd — innebära en bidragskvot av 8 % av taxeringsvärdet, vilken prestation skulle åvila all fast egendom, som omfattas av beredskapsplanen.

Den i det föregående genomförda exemplifieringen avser samtliga kostnader för den ifrågasatta ekonomiska beredskapen och visar, hur det i olika avseenden skulle gestalta sig, därest dessa kostnader helt skulle bäras av fastighetsägarna själva. Utredningen har tidigare framhållit, att det måste anses principiellt riktigt, att de olika parter, vilkas ekonomiska intressen skyddas genom den föreslagna beredskapen, böra gemensamt bära kostnaderna härför. En lösning av finansieringsfrågan i överensstämmelse med denna uppfattning påkallade emellertid till undvikande av olämpliga ekonomiska konsekvenser, att ett statsbidrag inkopplades direkt i finansieringsplanen. Denna inkoppling av statsbidraget syntes lämpligen kunna ske på så sätt, att statsbidraget avvägdes att motsvara viss del — i runt tal 40 % — av bidragskvoten. De ovan genomförda beräkningarna till belysning av storleken av den belastning, som erfordras för genomförande av en viss beredskapsplan, ge anvisning om ett förfaringssätt för statsbidragets fixerande, som utredningen ansett sig böra i princip förorda. Metoden består däri, att man låter så stor del av bidragskvoten, som direkt svarar mot skadekvoten, åvila fastighetsägarna och återstoden, som svarar mot räntekostnaden, bestridas av statsmedel. En omständighet, som kan anföras till förmån för en dylik anordning, är att fastighetsägarnas bidrag härigenom komma att bli oberoende av räntenivån under amorteringstiden, vilket torde få betraktas som en fördel, alldenstund en högre räntenivå kan för ägarna av fast egendom väntas medföra stegring av andra betydande utgiftsposter. I den mån staten genom sin finanspolitik är i stånd att påverka räntenivån synes det även naturligt, att statens bidrag avväges på sätt som här ifrågasatts, då en sådan anordning ger staten möjlighet att själv påverka bidragets storlek i sänkande riktning utan att detta behöver minska bidragets effektivitet. För att ge en föreställning om storleksordningen av den inverkan en förändring av räntenivån kan få för ett på angivet sätt fixerat statsbidrag, må nämnas följande siffror. Värdet av den fasta egendom, som är avsedd att omfattas av beredskapsplanen, har — såsom i det föregående omnämnts — uppskattats till i runt tal 23 miljarder kronor. Under förutsättning av en förstörelse av 5 % skulle sammanlagda beloppet av de bidrag, staten skulle ha att erlagga under en period av 20 år och under en antagen förräntning av 5 %, uppgå till 3 % — egentligen 3'03 — av 23 miljarder eller omkring 697 miljoner kronor. Vid en räntefot av 4 % skulle motsvarande belopp uppgå till 2'36 % av den fasta egendomens värde eller cirka 543 miljoner kronor, således omkring 154 miljoner kronor mindre än i förra fallet.

Vid en förräntning efter 5 % och en amorteringstid av 20 år skulle ett efter angivna linjer beräknat statsbidrag komma att utgöra cirka 38 % av totalkostnaden, en andel som i stort sett motsvarar det bidrag av 40 %, som tidigare från andra utgångspunkter ansetts skäligt. Med hänsyn härtill före-

slår utredningen, att det ekonomiska stödet från statens sida, d. v. s. statsbidraget, lämnas på det sättet, att staten räntefritt tillhandahåller medel, som under och efter kriget erfordras för utbetalandet av krigsskadeersättningar, intill ett sammanlagt belopp, motsvarande högst en skadekvot av 5 %. Samma belopp skall sedan efter kriget utdebiteras på fastighetsägarna, varvid dessa ej skola behöva ikläda sig några förräntningskostnader.

Utkrävandet av fastighetsägarnas bidrag skall enligt planen fördelas på lämpligt antal år. Vid en skadekvot av 5 %, vilket markerar den övre gränsen för fastigheternas bidragsplikt, har utredningen ansett, att betalningen bör jämnt fördelas över 20 år, vilket medför, att det årliga bidraget för varje fastighet kommer att utgöra 0.25 % av fastighetens taxeringsvärde. Är skadekvoten lägre, synes det naturligt, att det årliga bidraget bibehålles oförändrat vid nyssnämnda belopp och att som följd härav betalningstiden avkortas. Det synes nämligen önskvärt, att den extra pålaga på fastigheterna, som bidraget till krigsskadeersättningarna kommer att utgöra, avvecklas på så kort tid som det överhuvud taget är möjligt, utan att den ekonomiska belastningen på fastighetsägarna blir alltför betungande.

I det föregående har icke berörts frågan om bestridandet av de förvaltningskostnader, som skulle uppkomma i samband med den föreslagna anordningens sättande i funktion. De administrativa spörsmålen behandlas nedan i kap. 7, men utredningen vill redan nu i anslutning till finansieringsplanen nämna, att förvaltningskostnaderna enligt förslaget skola bestridas i samma ordning som skadeersättningarna och alltså inräknas i det till 5 % av fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde maximerade belopp, som efter krigets slut skall gäldas med bidrag från fastighetsägarna. Det torde ligga i öppen dag, att ifrågakostnader icke kunna bli av sådan storleksordning, att den föreslagna beredskapens effektivitet därigenom skulle kunna i märkbar mån förringas.

Ovan har räknats med att bidragen från den fasta egendom, som omfattas av beredskapsplanen, skulle uppgå till högst 5 % av denna egendoms sammanlagda taxeringsvärde. Därest planen omfattade enbart nämnda egendom, skulle bidragen sålunda kunna finansiera en skadegörelse av 5 % av egendomens värde. Då nu även levande och döda inventarier inom jordbruket samt hos odlaren kvarliggande skörd skall omfattas av planen, utan att bidragsskyldigheten ökas, kommer självfallet härigenom planens effektivitet att något minskas. Under förutsättning att den lösa egendom, som sålunda omfattas av planen, skulle komma att drabbas av i genomsnitt lika stor skadegörelse som den fasta egendomen, skulle planen komma att täcka en skadegörelse av 4.6 i stället för 5 %. Härvid har lagts till grund det värde å jordbrukets inventarier, som framgick ur de från Sveriges allmänna lantbrukssällskap erhållna värdesiffror, vilka baserats på professor Nannesons »Räkenskapsresultat för svenska jordbruk» (se sid. 41).

Till jämförelse med effektiviteten hos de övriga nordiska ländernas beredskapslagstiftning må nämnas, att de danska och finska planerna täcka en

skadegörelse av högst 3·8 0/0, och det norska förslaget, sådant det utformats i det föreliggande kommittébetänkandet, av högst 5 0/0. Samtliga dessa procentsatser hänföra sig till byggnadernas brandförsäkringsvärde, medan utredningens förslag hänför sig till taxeringsvärdet av fastigheten i dess helhet. Beträffande det norska förslaget må erinras om att fastighetsägarnas bidrag, som utgå med 5 0/0 af brandförsäkringsvärdet, kunna fördelas på en tid av högst 10 år, i vilket fall även räntekostnaden bestrides av fastighetsägarna.

Utredningens förslag rörande fast egendom torde, såsom förut framhållits, lämna största möjliga säkerhet för att uppkomna skador bliva ersatta, så länge icke skadegörelsen överstiger ett belopp av något mera än 1 miljard kronor. Emellertid är det klart, att skadegörelsen kan bliva större, och *utredningen föreslår* därför, till stärkande av beredskapen, *att statsmakterna i samband med den föreliggande frågans behandling göra en utfästelse, att staten, i den utsträckning dess ekonomiska ställning och förhållandena i övrigt efter kriget tillåta, skall direkt ersätta krigsskadorna, i den mån de falla utom ramen för fastställd beredskapsplan.*

C. Principer för skaderegleringen.

Vid bestämmandet av den ersättning, som i varje särskilt fall skall utgå för krigsskada å fast egendom, torde det ligga närmast till hands att så långt sig göra låter tillämpa samma principer som inom den privata brandförsäkringen, då fråga gäller reglering av inträffad brandskada. Ersättningsgrunderna inom brandförsäkringen hava framgått som resultat av mångårig erfarenhet och torde tillgodose höga krav i fråga om rimlighet och rättvisa. Att helt följa dessa grunder är dock av flera skäl icke möjligt. Ersättning för brandskada å fast egendom utgår i princip med belopp motsvarande skillnaden mellan egendomens värde omedelbart före och omedelbart efter branden, vilken regel är helt naturlig i betraktande av att ersättningen lämnas i direkt samband med skadans timande och att ersättningsbeloppet motsvarar den normala kostnaden för egendomens återställande i förutvarande skick. Beträffande krigsskada å fast egendom måste man emellertid, som förut framhållits, utgå ifrån att återuppbyggnad eller reparation i regel ej kan komma till stånd förrän efter krigets slut. Det kan sålunda förflyta lång tid från det skadan inträffat till dess den blir reparererad, och under mellantiden torde ofta möjligheterna att skydda egendomen för fortsatt förstörelse vara tämligen små. En nödvändig förutsättning för att det skydd, man vill tillskapa, skall bli effektivt är därför enligt utredningens mening, att ersättning skall utgå icke blott för den omedelbara skadegörelsen utan jämväl för sådan fortsatt förstörelse, som uppkommer mellan skadetillfället och tidpunkten för skaderegleringen, måhända med undantag för det fall, att förstörelsen kan tillskrivas underlåtenhet från ägarens sida i fråga om vidtagande av möjliga skyddsåtgärder.

En annan för ersättningsgrundernas utformning mycket viktig följd av

att lång tid kan förflyta mellan skadans inträffande och dess reglering är, att hänsyn torde få tagas till penningvärdets förändringar under denna tid. Om en mera betydande sänkning av penningvärdet skulle inträda såsom följd av kriget, för vilket uppenbarligen viss risk föreligger, vore det knappast rimligt att för de fastighetsägare, som fått sin egendom förstörd eller skadad, lägga egendomens värde före skadetillfället till grund för ersättnings utmätande. Då samtliga fastighetsägare åläggas kollektivt ansvar för inträffade krigsskador, synes det ligga i sakens natur, att man i ersättningsavseende måste söka tillskapa en ordning, som i görligaste mån medför ekonomisk likställighet mellan samtliga till kollektivet anslutna. Ett accepterande av denna ståndpunkt leder till att ersättning bör, oberoende av den skadade fastighetens värde i kronor räknat vid skadetillfället, utgå med belopp, som vid tiden för skaderegleringen motsvarar kostnaden för fastighetens återställande i förut befintligt skick. Ur allmän synpunkt medför en sådan regel fördelen av ett snabbare och mera fullständigt återuppbyggande av det under kriget skadade fastighetsbeståndet än om ersättningen skulle utmätas efter äldre och lägre värden. Det må i anslutning härtill även framhållas, att storleken av fastighetsägarnas bidragsskyldighet bestämmes på grundval av de taxeringsvärden, som äro rådande efter kriget. En stegring av fastighetsvärdena kommer sålunda att medföra ökade bidrag.

Det är emellertid ingalunda otänkbart, att förhållandena efter kriget i olika avseenden kunna vara sådana, att större eller mindre avsteg från den nyss antydda ersättningsprincipen kunna finnas skäliga eller lämpliga. Kriget kan exempelvis medföra sådana efterverkningar i fråga om tillgången på arbetskraft och byggnadsmaterial av olika slag samt på det ekonomiska området överhuvud taget, att återuppbyggandet måste ske efter en väsentligt lägre standard än byggnadsstandarderna före kriget. Ett tillämpligt för sådant fall av principen, att ersättningen skall motsvara kostnaden för fastighetens återställande i förut befintligt skick, skulle uppenbarligen leda till utbetalandet av kontanta ersättningsbelopp utöver de verkliga reparations- eller återuppbyggnadskostnaderna. Häremot torde några befogade invändningar knappast kunna resas, därest fastighetsvärden och byggnadskostnader icke undergått några större förändringar. Har däremot en inflationsartad värdestegring för fastigheterna inträtt och byggnadskostnaderna likaledes sprungit i höjden, torde frågan om utbetalandet av kontanta ersättningsbelopp utöver de verkliga återuppbyggnadskostnaderna kunna bedömas först i belysning av den ekonomiska utvecklingen under och efter kriget. Det bör observeras, att man här tangerar frågan om säkerställande mot inflationsrisk av rena penningfordringar. Detsamma gäller — och kanske i än högre grad — om en förstörd fastighet ej återuppbygges, i varje fall om det från början är klart, att återuppbyggande ej skall komma till stånd.

Vid en närmare granskning av skaderegleringsfrågan uppställa sig flera spörsmål, för vilkas besvarande kräves kännedom om utvecklingen under

och omedelbart efter kriget såväl på det ekonomiska området som i andra avseenden. Här rör man sig överhuvud taget på så osäker mark, att utredningen för sin del anser det uteslutet att redan nu lagstiftningsvägen fastslå detaljerade principer för skaderegleringen. I förevarande avseende har därför i utredningens lagförslag endast medtagits en bestämmelse, enligt vilken det ankommer på Konungen att meddela erforderliga föreskrifter.

Innan utredningen härefter lämnar frågan om principerna för ersättandet av krigsskada å fast egendom, vill utredningen rikta uppmärksamheten på ett par spörsmål, som kunna tänkas bliva av ej ringa betydelse.

I de allmänna försäkringsvillkoren för brandförsäkring i vårt land finnes i regel en bestämmelse av följande lydelse: »Är skadad byggnad inom stad eller annat samhälle, för vilket stadsplanelagens bestämmelser äga tillämpning, belägen å tomt, som på grund av gällande föreskrifter ej får bebyggas på samma sätt som förut, skall den kvarvarande delen av byggnaden värderas utan hänsyn till vad den därigenom kan hava förlorat i värde.» Här föreligger alltså för ägaren av byggnad å tomt, för vilken nybyggnadsförbud gäller, en förlustrisk, som ej säkerställes genom brandförsäkring. Ej heller det samhälle, i vars intresse byggnadsförbudet tillkommit, lämnar ersättning för den förlust, som genom förbudet åsamkas ägaren av en å sådan tomt belägen brandskadad byggnad. Detta förhållande har föranlett tillskapandet av en särskild försäkringsform, s. k. restvärdeförsäkring, som möjliggör för fastighetsägaren att skydda sig jämväl mot förlust av här berörd art.

Samma problem uppställer sig, då fråga gäller krigsskada å byggnad, och kan t. o. m. förväntas därvid bliva av än större räckvidd än inom brandförsäkringen. Många av våra samhällen, för vilka stadsplanelagstiftningen gäller, äro i tämligen stor utsträckning icke tidsenligt planlagda och bebyggda. Skulle ett sådant samhälle utsättas för en mera omfattande krigsskadegörelse, är det troligt — och även önskvärt — att myndigheterna skulle taga tillfället i akt att tillskapa en mera modern stadsplan och för detta ändamål utverka erforderliga byggnadsförbud. Att ägare av och andra intressenter i en fastighet, som av sådan anledning förlorar i värde, ej böra få bliva lidande på myndigheternas åtgöranden, synes ligga i öppen dag. Enligt utredningens mening bör vederbörande samhälle, eventuellt med bidrag av statsmedel, åläggas att ersätta här avsedd förlust.

En annan i viss mån fristående fråga är, hur det skall förfaras för det fall, att skadegörelsen blir så omfattande, att ersättning på grund härav ej kan inrymmas under den föreslagna beredskapsplanen och ej heller lämnas av staten i enlighet med utredningens förslag å sid. 53. Det kan uppenbarligen göras gällande, att sådan slutlig förlust borde på skäligt sätt fördelas mellan fastighetsägaren och inteckningshavarna. Utredningen har tidigare framhållit, att det principiellt borde åligga de sistnämnda att bidraga till täckandet av skadekostnaderna, men att utredningen av rent praktiska skäl fun-

nit sig böra i stället föreslå visst statsbidrag. Utredningens principiella inställning i nyssnämnda avseende leder helt naturligt till, att in-teckningshavare borde vara skyldiga att vidkännas skälig del av sådan förlust, varom här är fråga. Det måste emellertid uppmärksammas, att låntagarna iklätt sig personligt betalningsansvar för de in-tecknade skuldförbindelserna. Därest en in-teckningsfordran icke till fullo täckes av utfallande krigsskadeersättning, kan kreditgivaren kräva betalning för återstående fordran av låntagaren personligen. Att ålägga fordringsägaren att för här avsett fall avstå från viss del av sin fordran torde ej vara möjligt med bibehållande av hittills grundläggande principer i civilrättsligt avseende. Dessa principer äro av så fundamental art, att man måste ställa sig ytterst betänksam mot att rubba dem även för sådana undantagsförhållanden, som här skulle komma i fråga. Detsamma gäller uppenbarligen i fråga om den solidariska ansvarighet för uppkommande förluster, som delägare i hypoteksföreningarna iklätt sig. Utredningen har ansett det uteslutet att i nu föreliggande sammanhang till behandling upptaga de ytterst komplicerade spörsmål, som skulle uppkomma, om man skulle ifrågasätta ändring av gällande rättsregler på ifrågavarande område. Beträffande hypoteksföreningarna må dock pekas på möjligheten, att de av staten till förfogande ställda grundfonderna kunde få tagas i anspråk, innan den solidariska ansvarigheten gjordes gällande gentemot delägarna, för den händelse av krig orsakad skadegörelse å det anslutna fastighetsbeståndet skulle bliva så omfattande, att skadorna ej kunna ersättas inom ramen för den av utredningen föreslagna beredskapen och överskjutande skador ej ersättas av staten. Denna möjlighet synes dock lämpligen böra prövas först om och när en sådan situation uppkommer, att frågan blir aktuell.

Såsom tidigare antytts, har utredningen i samband med frågan om principer för regleringen av krigsskador å fast egendom haft under övervägande, huruvida ägaren av en skadad eller förstörd fastighet borde beredas ersättning även för den inkomstförlust han lider under tiden från skadans inträffande till dess den blivit ersatt. Några starkare skäl för lämnandet av sådan ersättning synas dock icke föreligga. Under ett krig torde samhällsmedlemmarna i gemen få vidkännas mycket långt gående rubbningar såväl i fråga om inkomstförhållanden som i andra avseenden. Att fastighetsägare härutinnan skulle beredas en privilegierad ställning skulle möjligen kunna vara motiverat, om det ur samma synpunkter som legat till grund för utredningens förevarande förslag måste anses nödvändigt att utfäst ränta å in-teckningslån i avtalad ordning betalas även under pågående krig jämväl för skadade eller förstörda fastigheter. Såvitt utredningen kan bedöma är emellertid så icke fallet. För övrigt må framhållas, att inkomsten från en hyresfastighet kan i större eller mindre grad reduceras, utan att fastigheten blivit utsatt för någon krigsskada i egentlig mening.

Under planen för ersättande av krigsskador å fast egendom har utredningen i sitt förslag inrymt även ersättandet av skador å levande och döda

inventarier inom jordbruk och trädgårdsskötsel samt i odlarens eget förvar inneliggande lager av jordbruks- och trädgårdsprodukter. Ersättandet av krigsskador å sådan egendom åsyftar, som förut nämnts, främst att under krig vidmakthålla livsmedelsproduktionen i en för folkets försörjning nödvändig omfattning. För att detta syfte skall kunna nås, är det uppenbarligen nödvändigt att skadorna ersättas snarast möjligt och med tillämpande i allt väsentligt av ersättningsgrunderna inom brandförsäkringen. Detta gäller dock icke, därest omständigheterna äro sådana, att produktionen ej kan fortsättas, även om ersättning lämnas. För dylikt fall synes anledning saknas att utbetala ersättningen i annan ordning än som gäller i fråga om ersättning för skada å den fasta egendomen, d. v. s. att ersättningen torde böra utbetalas först efter krigets slut och eventuellt med den reduktion, som kan bliva nödvändig på grund av att det sammanlagda ersättningsbeloppet för skador å fast egendom och å inventarier m. m. visar sig överstiga det belopp, som motsvarar fastigheternas maximala bidragsplikt och eventuell statlig ersättning därutöver.

Kap 5. Varor.

A. Verksamhetens omfattning.

Frågan om beredande av ersättning för krigsskada å varor ligger uppenbarligen på ett helt annat plan än motsvarande spörsmål med avseende å fast egendom. Den sistnämnda representerar så gott som alltid ett mer eller mindre bestående värde, vilket förhållande möjliggjort för utredningen att beträffande den fasta egendomen föreslå en anordning med täckning i efterskott av kostnaderna för skadornas ersättande och med fördelning i mån av behov av fastigheternas bidrag över en lång följd av år. En varas livslängd inom produktions- och distributionsapparaten är däremot alltid starkt tidsbegränsad, även om den varierar i mycket hög grad för olika varuslag. Det har därför från början stått klart, att man måste söka lösningen av den föreliggande frågan i vad den rör varor efter sedvanliga försäkringslinjer med löpande premiebetalning så avpassad, att jämvikt upprätthålles mellan inkomster och utgifter. Utredningen har varit i kontakt med representanter för Sveriges Industriförbund, Sveriges Hantverksorganisation, Kooperativa Förbundet, Sveriges Grossistförbund och Sveriges Köpmannaförbund och från samtliga håll har uttalats intresse för en lösning av frågan efter en dylik linje. Dessutom har överläggning ägt rum mellan utredningen och statens krigsförsäkringsnämnd.

Den första fråga, som då uppställer sig till besvarande är, huruvida försäkringen skall vara obligatorisk eller frivillig. Då syftet med försäkringen icke i första hand skulle vara att skydda enskilda näringsutövare mot ekonomisk förlust på grund av krigsskada utan fastmer att i det allmännas intresse med hänsyn till varuförsörjningen under kriget finansiera nyan-

skaffningen, då varulager blivit förstörda eller skadade, bör det enligt utredningens mening icke överlätas åt den enskilde att efter eget bedömande av risken för skadegörelse träffa avgörande, huruvida krigsskadeförsäkring skall tecknas eller icke. Jämväl ur andra synpunkter måste utredningen för sin del förorda den obligatoriska linjen. Från de hörda näringsorganisationernas sida har sålunda framhållits, att valfrihet på det område, varom här är fråga, lätt skulle kunna medföra rubbningar i konkurrensförhållandet olika näringsutövare emellan, då ju kostnaderna för försäkringen alltid måste i sista hand uttagas av konsumenterna och sålunda påverka prissättningen. Stort avseende måste även fästas vid det förhållandet, att en obligatorisk försäkring erhåller vida större ekonomisk stabilitet än en frivillig.

Utredningen har vidare haft under överbägande, huruvida försäkringen bör omfatta varulager överhuvud taget eller om den lämpligen bör begränsas till att avse endast vissa slag av varor, exempelvis importvaror och för folkförsörjningen livsviktiga inhemska varor. En dylik begränsning av försäkringen skulle uppenbarligen kunna vidtagas, utan att huvudsyftet med verksamheten behövde äventyras. Detta spörsmål torde därför få bedömas ur rent praktiska synpunkter.

För utredningen har det varit en ledande tanke att söka sig fram till sådana lösningar av de olika problemen, att minsta möjliga förvaltningsbestyr och därmed även så låga förvaltningskostnader som möjligt uppkomma, utan att avkall behöver göras på de uppställda syftena eller de föreslagna anordningarnas effektivitet. Enligt vad som upplysts från olika näringsorganisationers sida torde numera praktiskt taget alla varulager av nämnvärd betydelse vara brandförsäkrade, och det har då legat nära till hands att söka grunda anslutningen till krigsskadeförsäkringen på förefintligheten av vanlig brandförsäkring. Under sådana förhållanden har utredningen icke ansett lämpligt att genomföra den i annat sammanhang väckta tanken att eventuellt utöka området för den av statens krigsförsäkringsnämnd bedrivna verksamheten. Härtill kommer, att nämndens verksamhet är avsedd att upphöra, om vårt land skulle indragas i krig. Verkställda undersökningar, för vilka närmare redogörelse lämnas i ett senare avsnitt av betänkandet, hava visat, att man kan förvänta största beredvillighet från brandförsäkringsbolagens sida att, därest en krigsskadeförsäkring för varor kommer till stånd, tillhandahålla för ändamålet erforderliga uppgifter och att jämväl i övrigt biträda med försäkringens genomförande. Utredningen föreslår vid sådant förhållande, att försäkringens omfattning principiellt bestämmas så, att varje i svenskt försäkringsbolag eller i utländsk försäkringsanstalt med verksamhet i Sverige brandförsäkrat varulager skall vara obligatoriskt försäkrat mot krigsskada för samma försäkringsbelopp som gäller i fråga om brandförsäkringen. Att härvid göra åtskillnad mellan staten och enskild tillhörig egendom skulle säkerligen vålla vissa praktiska svårigheter. På grund av statens förut omnämnda principiella inställning till försäkring av statsegendom, torde det dock endast i undantagsfall komma att inträffa, att statlig egendom ingår i den föreslagna varuförsäkringen.

En dylik regel med avseende å försäkringens omfattning utesluter emellertid enligt utredningens mening den ovan nämnda möjligheten att undantaga en del ur allmän synpunkt mindre viktiga varuslag. I samma brandförsäkring ingår ofta ett stort antal olika varuslag utan någon specifikation och det skulle i regel vara förenat med ett högst betydande arbete och många gånger praktiskt taget omöjligt att särskilja de olika delposterna i det totala försäkringsbeloppet. Såvitt utredningen kan finna, kan det ej heller vara förenat med några olägenheter att låta krigsskadeförsäkringens omfatta alla varuslag. Det må även nämnas, att samtliga hörda representanter för olika näringsorganisationer uttalat sig emot att i den planerade krigsskadeförsäkringen medtaga endast vissa varuslag, varvid särskilt framhållits svårigheterna att verkställa en för sådant ändamål nödvändig uppdelning av varorna i två skilda grupper.

Från huvudregeln att samtliga brandförsäkrade varulager obligatoriskt skola vara anslutna till krigsskadeförsäkringens gälla emellertid enligt utredningens förslag två undantag. Det ena avser lager av jordbruks- och trädgårdsprodukter i odlarens eget förvar och utgör en självfallen följd av vad utredningen i det föregående föreslagit rörande ersättandet av krigsskada å sådana produkter. Det andra undantaget innebär, att från krigsskadeförsäkringens skola vara undantagna alla varulager med lägre försäkringsvärde än 2 000 kronor, och åsyftar att förvaltningsapparaten ej skall behöva tyngas med ett stort antal små försäkringar, huvudsakligen avseende småaffärer, kiosker och dylikt, utan större betydelse för de syften, lagstiftningen är avsedd att tillgodose.

B. Finansieringen.

Redan av vad förut anförts framgår, att krigsskadeförsäkringens av varor enligt förslaget skall finansieras med premier, som erläggas av försäkrings-tagarna. Fråga uppkommer då, huruvida premierna skola sättas olika för olika delar av landet och om olika premiesatser skola tillämpas för olika varuslag med hänsyn tagen till deras större eller mindre förstörbarhet.

I fråga om den fasta egendomen har utredningen avvisat tanken på en differentiering av fastigheternas bidragsskyldighet efter deras geografiska belägenhet, emedan det ansetts omöjligt att ur sådan synpunkt gradera risken för skadegörelse under krig. Detsamma gäller uppenbarligen i minst lika hög grad med avseende å varulager och utredningen utgår därför ifrån att premien kommer att bestämmas enhetligt för hela landet. Även de av utredningen hörda representanterna för olika näringsorganisationer ha uttalat sig för en dylik enhetlig premiesättning under framhållande, bland annat, att det vore önskvärt att full solidaritet mellan alla av frågan berörda på detta sätt bleve fastslagen, då man eljest kunde befara mindre lämpliga verkningar i konkurrens- och prissättningsavseende.

Större tveksamhet kan råda vid besvarandet av den andra av de ovan uppställda frågorna, d. v. s. huruvida premierna böra differentieras med hän-

syn tagen till varans beskaffenhet. Klart är att risken för skadefall ej kan sättas olika för olika varuslag, men samtidigt är det också uppenbart, att förlustrisken kan variera väsentligt. Å andra sidan tala mycket starka praktiska skäl emot en premiedifferentiering av här antydd art. Helt allmänt måste det möta utomordentliga svårigheter att i här ifrågavarande avseende genomföra en klassificering av alla förekommande varuslag, varjämte det som förut nämnts skulle vara i hög grad arbetskrävande — där det överhuvud taget är möjligt — att specificera den totala försäkringssumman på olika varor. Då härtill kommer att betydelsen i ekonomiskt avseende av en dylik differentiering av premierna, såsom framgår av det följande, måste anses tämligen obetydlig, bör enligt utredningens mening premien sättas lika för alla varuslag. Det torde ligga i öppen dag, att det i praktiskt förvaltningsavseende måste vara förenat med stora fördelar, om premien, oberoende av varuslag och var varulagret är beläget, fastställes enhetligt med hänsyn tagen endast till det lagret åsatta brandförsäkringsvärdet.

Utredningens förslag innebär sålunda, att samtliga inom landet befintliga och för lägst 2 000 kronor brandförsäkrade varulager, utom jordbruks- och trädgårdsprodukter i odlarens eget förvar, skola från och med den tidpunkt, då vårt land eventuellt råkar i krigstillstånd med främmande makt, obligatoriskt vara försäkrade mot förlust på grund av krigsskada. Kostnaderna för försäkringen skola bestridas genom försäkringspremier, som skola uttagas av försäkringstagarna och bestämmas på basis av gällande brandförsäkringsvärde. Då ingen möjlighet finnes att förutberäkna den erforderliga premiens storlek, får denna från början fastställas rent godtyckligt. Emellertid är det av vikt å ena sidan att premien blir så hög, att premieinkomsten blir tillräcklig att täcka de löpande utgifterna — och härmed åsyftar utredningen utgifter såväl för skadereglering som för förvaltning — och å andra sidan att näringslivet ej betungas med högre försäkringskostnader än som visar sig nödvändigt. Premiesättningen bör därför avse tämligen korta tidsperioder, förslagsvis kvartal, så att det blir möjligt att tid efter annan i mån av vunnen erfarenhet sänka eller höja premien. Att lagstiftningens vägen reglera sist berörda förhållanden synes dock med hänsyn till att alla på frågan inverkan faktorer för närvarande äro i hög grad osäkra eller helt okända icke böra ifrågakomma, utan bör det få ankomma på Kungl. Maj:t eller den institution, som får verksamheten om hand, att härutinnan träffa de avgöranden, som visa sig av behovet påkallade.

Utredningens förslag i nu förevarande avseende kommer att beröra såväl producenter som distributörer, d. v. s. grossister och detaljhandlare. Industri och hantverk komma att belastas med krigsskadeförsäkringspremier för inneliggande lager av råvaror samt halv- och helfabrikat; parti- och minuthandel komma likaledes att få vidkännas en extra kostnad för sådana premier. Helt naturligt komma dessa kostnader att resultera i en höjning av varupriserna, så att den totala kostnaden i sista hand kommer att gå ut över konsumenterna.

Parentetiskt må här nämnas, att sistnämnda förhållande varit anledning

till att utredningen ansett sig överhuvud taget icke böra till övervägande upptaga frågan om statsbidrag till krigsskadeförsäkringen för varor. Denna försäkring utgör endast en av många under krig i prisstegrande riktning verkande faktorer, och i den mån åtgärder från statsmakternas sida i prisreglerande syfte visa sig av behovet påkallade, torde de få bedömas i ett vidare sammanhang än som här kan komma i fråga.

Av största intresse är då uppenbarligen frågan, hur stark prisstegring man på grund av den föreslagna krigsskadeförsäkringen för varor har anledning att räkna med, därest vårt land skulle råka i krigstillstånd med annan makt. En nära till hands liggande uppfattning torde vara, att priserna skulle behöva ökas med lika många procent som premien utgör av varulagrens värde. Så är dock icke fallet. Om premien skulle utgöra exempelvis p % årligen av värdet av ett handelsföretags varulager, behöver försäljningspriset ökas med p % endast under förutsättning, att varulagret omsättes en gång årligen. Skulle lagret bestå av varor med omsättning 12 gånger årligen, behöver försäljningspriset icke ökas med mer än $\frac{p}{12}$ %.

För varor med långsam omsättning medför premiebelastningen en starkare höjning av priserna. Med en så långsam omsättning av lagret som exempelvis en gång på två år kräves med den angivna premiesatsen av p % en ökning av prisnivån med $2p$ %.

Beträffande varor, som äro avsedda för förädling, må följande framhållas. Om man förutsätter, att dylika varor i form av råmaterial eller halvfabrikat finnas i lager hos producenten, kommer påförandet av en premie, som även i detta fall antages utgå med p % av råvarulagrets värde, att medföra en ökning av tillverkningskostnaden med $p \cdot \frac{B}{T}$ %, där B betyder råvarulagrets genomsnittliga brandförsäkringsvärde och T det årliga tillverkningsvärdet. Givetvis kan även premiebelastningen å de hos producenten lagrade färdiga varorna medtagas i kostnadskalkylen, i vilket fall B kommer att betyda det genomsnittliga brandförsäkringsvärdet av hela varulagret, alltså både råmaterial, halvfabrikat och färdiga varor. Då den procentuella ökningen av produktionskostnaderna av nu nämnd anledning blir beroende av förhållandet mellan B och T, kan det vara av intresse att känna storleken av nämnda kvot. Enligt en undersökning, för vilken en närmare redogörelse skall lämnas i följande kapitel, och som omfattar 52 genom stickprov uttagna industriella företag med ett sammanlagt tillverkningsvärde under ett år av 188 miljoner kronor, uppgick brandförsäkringsvärdet av inneliggande lager av råmaterial och färdiga varor till 71 miljoner kronor. Den genomsnittliga ökningen av produktionskostnaderna för dessa företag skulle sålunda, om premiesatsen för varor utgör p %, uppgå till $0.38p$ %. Det må dock framhållas, att bland de nämnda 52 företagen befinna sig även vissa industriföretag, som uppvisa betydande råvarulager av järn, för vilka brandförsäkringsvärdet är obetydligt. Avskiljas samtliga bland de 52 företagen ingående järn-, stål- och metallverk samt

industriföretag, avseende järn-, stål- och metallmanufaktur, eller sammanlagt 15 företag, uppvisa de återstående ett sammanlagt tillverkningsvärde av 111 och ett värde å lagren av 52 miljoner kronor. För dessa företag skulle alltså genomsnittsökningen av produktionskostnaderna uppgå till 0·47 p %, medan de uteslutna 15 företagen skulle uppvisa en genomsnittlig ökning av endast 0·23 p %. Enligt för utredningen tillgängliga uppgifter avseende fyra större företag inom massa- och trävarubranschen, som icke medräknats bland de ovan nämnda, med en årlig tillverkning av 39 miljoner kronor, skulle den erforderliga kostnadsökningen utgöra 0·53 p %. Fördelas de 52 företagen efter storleken av kvoten $\frac{B}{T}$, visar det sig, att denna

kvot för 40 företag understiger $\frac{1}{2}$, för 9 företag ligger mellan $\frac{1}{2}$ och 1 och för 3 företag över 1. Även om sammanställningar av denna art icke ge någon fullständig bild av förhållandena, då man nödgats bortse från vissa faktorer, som kunna vara av betydelse, torde de dock ge en föreställning om storleksordningen av den ökning av produktionskostnaderna, som en premiebelastning av förevarande slag kan väntas medföra.

Ett annat spørsmål, som i detta sammanhang är av viss betydelse och som därför bör omnämnas, är följande. En viss för försäljning avsedd vara kan finnas i lager hos såväl producenten som hos grossisten och detaljhandlaren. Om nu var och en av dessa lagerhållare har att betala en krigsskadepremie, uppgående till p % av lagrets värde, ha uttalats farhågor för att verkningarna härav i fråga om varans pris komma att adderas, medförande en starkare ökning av det pris konsumenterna hava att betala, än om varan icke behövde passera dessa olika lager. Den slutliga prisökningen bör emellertid bestämmas uteslutande med hänsyn till den genomsnittliga omsättningshastigheten hos lagerbestånden betraktade såsom en helhet men oberoende av det antal lagerhållare, som varan passerar på sin väg från producenten till konsumenten. Kallas det sammanlagda värdet av den under ett år försålda varumängden F och värdet av den genomsnittliga lagerbehållningen i samtliga varulager tillsammans V, vari även producentens råvarulager inräknas, blir den erforderliga prisökningen p $\frac{V}{F}$ %.

Såsom ett exempel må anföras förhållandena inom porslinsindustrin. Enligt uppgifter, som lämnats utredningen, uppgår här den årliga omsättningen hos producenten till omkring 3 gånger, hos grossisten till cirka 6 gånger och hos detaljisten till omkring 1 gång storleken av vederbörande lagerhållares genomsnittliga lager. Dessa omsättningshastigheter komma — under förutsättning att den samlade produktionen avyttras inom landet — i stort sett att medföra, att den årliga försäljningen till konsumenten kommer att uppgå till endast två tredjedelar av det totala lagerbeståndet, vilket vid en premiesats av p % medför en prisökning av 1·5 p %. I verkligheten torde prisförhöjningsmekanismen komma att verka så, att vid varulagring i serie (producent, grosshandel, detaljhandel) den slutliga prisnivån icke kommer att framgå blott som summan av de på angivet sätt beräk-

nade prisförhöjningarna för de olika lagerhållarna utan kommer att bli något större. I det anförda exemplet från porslinsindustrien skulle producenten med hänsyn till omsättningshastigheten hos det färdiga lagret behöva öka sitt pris med $\frac{p}{3}$ %, grossisten med $\frac{p}{6}$ % och detaljisten med p %, allt under förutsättning att avgiften utgår med p % årligen av lagrens genomsnittsvärden. Summan av de procentuella höjningarna blir sålunda $1.5 p$ %. Då emellertid varje lagerhållares prisökning torde komma att beräknas på grundval av den föregående lagerhållarens redan höjda pris, blir den slutliga prisökningen något större än $1.5 p$ %, i detta fall dock icke mer än $1.53 p$ %. Hade i föreliggande exempel omsättningshastigheten hos grossisten och detaljhandlaren varit densamma som hos producenten, skulle summan av prishöjningarna varit p %.

I anslutning till vad i det föregående framhållits rörande verkningarna i prisstegrande riktning av den ifrågasatta krigsskadeförsäkringen för varor må nämnas, att den premiesats, som först fastställdes inom den engelska varuförsäkringen, uppgick till 1.5 % per kvartal, vilket i de ovan anförda exemplen svarar mot $p = 6$ %. Så som det pågående stormaktskriget utvecklats, har denna premie hittills visat sig väsentligt för hög. Premien har ock sedermera sänkts. Skarpa anmärkningar hava i England riktats emot det förhållandet, att varje enskild lagerhållare utan hänsyn till den hastighet, varmed hans lager omsättes, höjt varupriserna med den procent-sats, efter vilken krigsskadeförsäkringspremien utgår. Följden har blivit en ackumulerad och av förhållandena icke påkallad prisstegring. Utredningen har velat fästa uppmärksamheten härpå under framhållande av angelägenheten av att de statliga prisövervakande myndigheterna, om frågan blir aktuell, i samarbete med den institution, som handhar krigsskadeförsäkringen, noga övervaka, att denna försäkring icke tages till intäkt för omotiverade prishöjningar.

C. Principer för skaderegleringen.

För skaderegleringen inom den föreslagna varuförsäkringen torde i allt väsentligt få tillämpas samma grunder som inom brandförsäkringen. Några särskilda spörsmål på detta område, som skulle behöva närmare dryftas, föreligga, såvitt utredningen kunnat finna, icke. Som regel torde kunna göras gällande, att de grunder, efter vilka ersättning skall utgå för skadade eller förstörda varulager, komma att vid tillämpningen gestalta sig enklare än i fråga om ersättning vid skador å fast egendom med hänsyn till att varuskador oftast komma att ersättas omedelbart efter skadans inträffande, i vilket fall verkningarna av en eventuell förskjutning i penningvärdet icke få samma effekt som i fråga om den fasta egendomen.

Kap. 6. Maskiner och redskap inom industri och hantverk.

A. Verksamhetens omfattning.

Industrien i vårt land — och härunder inbegriper utredningen i förevarande sammanhang även hantverket, då ju någon bestämd gräns mellan industri och hantverk svårigen kan uppdragas — beröres av båda de förslag utredningen framlagt i kap. 4 och 5. Industrifastigheterna, inklusive de maskiner, som vid fastighetstaxering hänförs till den fasta egendomen, ingå i det allmänna fastighetskollektivet med rätt till ersättning för uppkommen krigsskada och med skyldighet att efter krigets slut bidra till täckandet av ersättningskostnaderna; lager av råvaror, halvfabrikat och färdiga produkter bliva vid ett krigsutbrott automatiskt och obligatoriskt försäkrade mot krigsskada, därest de äro brandförsäkrade för lägst 2 000 kronor. Den ofta mycket väsentliga del av ett industriföretags realvärdet, som utgöres av andra arbetsmaskiner och redskap än de nyss nämnda, är det enligt utredningens mening ej möjligt att inordna vare sig under den för fastigheterna föreslagna beredskapslagstiftningen eller under varuförsäkringen. Jämfört med å ena sidan den fasta egendomen och å andra sidan varorna intager den maskinella utrustningen en mellanställning. För att tillgodose det allmännas intresse av produktionens upprätthållande under krig måste krigsskador å maskinerna liksom i fråga om varorna ersättas snarast möjligt efter skadetillfället, så att ekonomiska hinder för nyanskaffning eller iståndsättande ej behöva uppkomma. Skadorna kunna emellertid bliva av så stor omfattning, att det måste anses uteslutet att helt täcka kostnaderna för skadeersättningarna genom uttagande av avgifter i förskott från industrien. Man får därför räkna med möjligheten, att dessa avgifter till väsentlig del uttagas i efterskott på liknande sätt som föreslagits med avseende å fast egendom. Det har vid sådant förhållande synts utredningen enklast, att ett tredje kollektiv bildas, omfattande maskiner och redskap inom industri och hantverk, och att det sålunda bildade kollektivet göres till föremål för försäkring.

På i stort sett samma skäl som i fråga om varor föreslår utredningen, att även denna försäkring skall vara obligatorisk och omfatta samtliga inom landet befintliga maskiner och produktiva inventarier i övrigt, som genom ett och samma försäkringsbrev brandförsäkrats till ett värde icke understigande en viss gräns. Gränsen för delaktighet har här satts något högre än för varulager, nämligen till 5 000 kronor. I den mån staten funnit sig böra brandförsäkra egendom, som här avses, kommer den att automatiskt ingå i kollektivet. Till nu angivna kollektiv har, såsom tidigare omnämnts, även hänförts de enskilda järnvägarnas rullande materiel.

B. Finansieringen.

Liksom tidigare i fråga om dels fast egendom och dels varor föreslår utredningen full solidaritet för de till det särskilda maskinkollektivet anslutna på det sättet, att bidragsplikten i förhållande till brandförsäkringsvärdet

göres lika för alla, oberoende av anläggningens belägenhet och karaktär. Samma skäl som härutinnan anförts i fråga om de två förstnämnda kollektiven äga enligt utredningens mening giltighet jämväl beträffande maskinerna.

Då skada enligt vad nyss framhållits normalt bör ersättas i omedelbart samband med skadans inträffande, måste man utgå ifrån att behov av medel för skadereglering uppkommer redan från början av ett krig. Det har vid sådant förhållande synts utredningen naturligt, att skyldigheten att erlægga avgifter för kostnadernas bestridande inträder samtidigt med kriget och att dessa avgifter utgå i avräkning å det definitiva bidraget, vilket kan fastställas först efter krigets slut. Att kostnaderna sålunda delvis få täckas genom ett fortsatt uttagande av avgifter efter kriget torde ej vara ägnat att väcka större betänkligheter, då ju den maskinella utrustningen inom ett företag i regel representerar ett mera bestående värde än varor avsedda för förädling eller försäljning.

Utredningen har sålunda tänkt sig, att för maskinförsäkringen skulle i omedelbar anslutning till ett krigsutbrott av de till det nu ifrågavarande kollektivet anslutna uttagas en avgift, vilken liksom beträffande varuförsäkringen måste bestämmas jämförelsevis godtyckligt. I den mån denna avgiftsinkomst ej förslår till löpande kostnader för skadereglering och förvaltning, skulle erforderliga medel förskjutas av statsverket. Ny avgift skulle, om sådan visar sig erforderlig, uttagas först efter ett år. Därest krigstillstånd då alltjämt råder, torde samma avgift böra bibehållas. Liksom man i fråga om varorna måste räkna med att kostnaderna för krigsskadeförsäkringen komma att uttagas av konsumenterna genom höjda varupris, får man utgå ifrån att industriens och hantverkets avgifter för maskinförsäkringen komma att medföra en ytterligare ökning av varornas pris hos producenterna och därmed även hos distributörerna. Då emellertid uttagandet av sistnämnda avgifter enligt det anförda utan större olägenhet kan till en del uppskjutas till efter krigets slut, synes det ur prisutjämnande syfte önskvärt, att avgiften för maskinförsäkringen under pågående krig sättes så låg, att den ej behöver mera märkbart påverka prisnivån under kriget.

För bedömandet av nu berörda spørsmål vore det givetvis önskvärt att kunna bilda sig någon uppfattning om den höjning av produktionskostnaderna och därmed av varupriserna, som avgiften för maskinförsäkringen förväntas medföra. För att kunna uppskatta storleken av denna höjning måste man känna å ena sidan värdet av arbetsmaskiner och inventarier (A) och å andra sidan det årliga tillverkningsvärdet (T). En avgift uppgående till 1% av arbetsmaskinernas värde kommer att motsvaras av en prisförhöjning för den producerade varan med $\frac{A}{T}$ %. Ju större maskinparkens värde är i förhållande till de producerade nyttigheternas värde, desto större blir prisökningen.

För att erhålla en ungefärlig bild av förhållandena i nu berörda avseende har utredningen verkställt vissa undersökningar. På grund av den begrän-

sade tid, som stått utredningen till buds, ha emellertid undersökningarna måst grundas på material, som visserligen varit relativt lätt att anskaffa, men som i gengäld kan väntas vara behäftat med vissa bristfälligheter. Ur Sveriges Industriförbunds kalender ha uttagits samtliga industriföretag, tillhörande bokstäverna A—G med ett angivet årligt tillverkningsvärde av minst 1 miljon kronor. Dessa företag ha efter huvudtillverkningens art fördelats på de 12 olika tillverkningsgrupper, som nämnda kalender upptager. I den mån de sålunda uttagna företagen för en viss grupp överstigit 18, har undersökningen begränsats till de i bokstavsföljd första 18 företagen. För varje dylikt företag har angivits det ur 1939 års kalender hämtade tillverkningsvärdet för år 1937. Antalet efter dessa principer uttagna företag uppgick till 114. Därefter ha genom brandförsäkringsbolag införskaffats brandförsäkringsvärdena samma år för arbetsmaskiner och inventarier. I 62 fall ha svårigheter uppstått att snabbt erhålla nämnda värden, varför dessa företag uteslutits. Det sätt, varpå företagen uttagits, torde icke ha kunnat ge anledning till något systematiskt urval.

Det sammanlagda årliga tillverkningsvärdet för de 52 resterande företagen uppgick till 185 miljoner kronor och brandförsäkringsvärdet av arbetsmaskiner och inventarier till 80 miljoner kronor eller 43 % av det årliga tillverkningsvärdet. En årlig avgift av 1 % av arbetsmaskinernas värde motsvarar sålunda en genomsnittlig prisförhöjning ifråga om de producerade varorna av 0.43 %. Självfallet gestalta sig förhållandena i nu berörda avseende olika för olika industrier och varuslag. En fördelning av de 52 företagen på de ovan nämnda 12 tillverkningsgrupperna ger icke något utslag. Det visar sig nämligen, att olikheterna mellan olika företag tillhörande samma grupp äro betydligt större än mellan de olika grupperna. Fördelar man åter de 52 företagen efter storleken av kvoten $\frac{A}{T}$ erhålles följande resultat.

A i % av T	Antal företag
< 10	4
10—19	12
20—29	8
30—39	8
40—49	6
50—59	3
60—69	4
70—79	4
80—89	—
90—99	—
100 och däröver	3

För det övervägande flertalet av de undersökta företagen skulle således en avgift, utgående med 1 % årligen av arbetsmaskinernas och inventariernas brandförsäkringsvärde, föranleda en prisökning av mindre än 0.5 %. För fem större industriföretag, som icke medräknats bland de ovan nämnda, skulle motsvarande prisstegringar utgöra

för ett företag inom den mekaniska verkstadsindustrien	0·77 %
» » pappersbruk	0·79 %
» en sulfittfabrik	0·82 %
» » sulfatfabrik	0·45 %
» såg, hyvleri och brädgård	0·63 %

Även om de sålunda anförda siffrorna grunda sig på ett mycket litet och måhända bristfälligt material, torde de dock få anses visa, att en årlig avgift för den ifrågasatta maskinförsäkringen av 1 % av brandförsäkringsvärdet icke skulle behöva medföra någon prisökning av egentlig betydelse. Med hänsyn till att den obligatoriska krigsskadeförsäkringen för varor däremot kan föranleda en mera betydande prisökning, anser utredningen det icke tillrådligt att så länge kriget varar uttaga högre avgift för maskinförsäkringen än den nyss nämnda.

Efter krigets slut skulle, med hänsyn tagen till det verkliga skadeförloppet och totalkostnaderna, ett nytt avvägande ske i fråga om avgiftens storlek i fortsättningen. Man kan därvid tänka sig ett bibehållande av en tämligen låg avgift, som skulle uttagas under en längre följd av år, men den möjligheten bör också hållas öppen att fastställa en högre avgift och samtidigt avkorta betalningstiden i motsvarande grad. Då det uppenbarligen är önskvärt, att industrien icke längre än nödvändigt belastas med den avgift, varom här är fråga, synes betalningstiden icke utan tvingande skäl böra sättas längre än till 10 år.

Det må här framhållas, att avgiften och betalningstiden måste bestämmas så, att de belopp, som sammanlagt inflyta, täcka icke enbart de direkta utgifterna för skadereglering och förvaltning utan jämväl kostnaderna för förräntning av de medel staten under kriget förskotterat. Liksom i fråga om varuförsäkringen anser utredningen nämligen, att maskinförsäkringen bör vara helt självförsörjande.

Till slut bör i detta sammanhang följande påpekande göras. Avgiften för maskinförsäkringen skall enligt förslaget bestämmas i förhållande till gällande brandförsäkringsvärde å den maskinella utrustningen. I viss utsträckning förekommer emellertid, att i brandförsäkring för maskiner m. m. ingå även maskiner, som höra till fastigheten och som alltså omfattas av den med avseende å fast egendom föreslagna anordningen. Vid fastställandet i varje särskilt fall av avgiften för maskinförsäkringen måste uppenbarligen hänsyn tagas till detta förhållande, så att avgift uttages endast för den del av brandförsäkringsvärdet, som återstår efter avdrag av värdet av i brandförsäkringen ingående och till fast egendom hörande maskiner. I den mån det ej är möjligt för vederbörande brandförsäkringsbolag att på detta sätt med ledning av tillgängliga handlingar utsöndra viss del av försäkringsvärdet, torde härför erforderliga uppgifter utan större svårighet kunna erhållas från försäkringstagaren.

C. Principer för skaderegleringen.

Maskinförsäkringen erbjuder i fråga om principerna för skaderegleringen lika litet som varuförsäkringen några särskilda problem. Även här torde de vid brandförsäkring sedvanliga reglerna i allt väsentligt vara tillämpliga.

Kap. 7. Administrativa spörsmål.

De spörsmål, som i praktiskt förvaltningsavseende uppkomma vid en lösning av de föreliggande frågorna efter de av utredningen förordade linjerna, torde i huvudsak böra ordnas i administrativ väg. Även om reglerande lagföreskrifter härutinnan sålunda ej erfordras annat än i vissa särskilda avseenden, har det synts utredningen önskvärt med en redogörelse i stora drag för förvaltningsapparaten sådan utredningen för sin del tänkt sig den.

De ifrågakommande förvaltningsuppgifterna kunna uppdelas i två huvudgrupper, den ena avseende uppbärandet av krigsskadebidrag från de bidragspliktiga fastigheterna samt avgifter för varu- och maskinförsäkringen, den andra värderingen och ersättandet av uppkomna krigsskador. Vart och ett av de tre kollektiverna får i såväl inkomst- som utgiftshänseende hållas strängt avskilt för sig.

I fråga om den fasta egendomen har utredningen utgått ifrån, att bidrag för täckandet av kostnaderna skulle börja att uttagas av fastigheterna först efter krigets slut. För skadereglering erforderliga medel skulle förskottas av statsverket. För staten uppkommer härigenom en fordran på landets fastighetsägare, vilken skall gäldas genom att årligen för varje bidragspliktig fastighet erlägges ett bidrag motsvarande 0.25 % av fastighetens taxeringsvärde — för de enskilda järnvägarna av ett särskilt åsatt värde motsvarande taxeringsvärdet — intill dess statens kapitalutlägg blivit ersatta. För räntekostnaderna skulle staten svara. Med dessa utgångspunkter ligger det helt naturligt närmast till hands, att det fastigheterna åvilande krigsskadebidraget ges karaktären av en statlig fastighetsskatt, som får debiteras och uppbäras i sammanhang med andra kronoutskylder. Man undviker härigenom att behöva tillskapa någon ny uppbördsorganisation. Krigsskadebidrag kunna debiteras första gången vid den debitering av kronoutskylder, som äger rum närmast efter krigets slut, även om den slutliga skaderegleringen då icke verkställts, då ju den totala kostnaden blir avgörande endast för den tid, under vilken krigsskadebidrag skola uttagas.

I detta sammanhang må nämnas, att utredningen haft under övervägande en sådan anordning, att först det totala kostnadsbeloppet för reglering av krigsskador skulle fastställas. På grundval av då gällande taxeringsvärden — vilka eventuellt skulle åsättas vid allmän fastighetstaxering, verkställd kort tid efter krigets slut — skulle sedan för varje särskild fastighet bestämmas det krigsskadebidrag, som skulle åvila fastigheten. Bidragsbeloppet skulle därefter ej påverkas av ändringar i fråga om fastighetens be-

skaffenhet eller dess taxeringsvärde. Bidraget skulle normalt amorteras med lika stor del varje år under en för alla fastigheter gemensam tidsperiod. Möjlighet skulle dock stå öppen för den fastighetsägare, som så önskade, att genom engångsinbetalning befria fastigheten från fortsatt bidragsplikt. Närmare undersökningar ha emellertid visat, att en sådan anordning skulle medföra mycket stora tekniskt-administrativa svårigheter, särskilt i samband med förekommande laga skiften samt avstyckningar och sammanläggningar av fastigheter. Utredningen har därför i förevarande avseende funnit sig böra förorda sådana regler, att frågan, huruvida för en fastighet krigsskadebidrag skall utgå för visst år eller icke, skall avgöras efter fastighetens karaktär av »bidragspliktig» eller »undantagen» vid årets ingång samt att bidragsbeloppet skall bestämmas på grundval av det för året gällande taxeringsvärdet. En fastighet, för vilken ersättning för krigsskada utgått, kan övergå till gruppen »undantagna fastigheter» och alltså bli befriad från fortsatt bidragsplikt och en fastighet utan rätt till ersättning kan bli bidragspliktig. Bidrag komma att utkrävas för fastighetsvärden, som tillkommit efter krigets slut och som sålunda aldrig varit uttagna för skaderisk av här ifrågavarande art. Utredningen inser till fullo, att erinringar kunna göras mot förslaget i dessa avseenden, men vill samtidigt betona, att det här gäller en undantagslagstiftning för utomordentliga förhållanden, under vilka enskilda rättvisesynpunkter måste i större eller mindre utsträckning få stå tillbaka. Även om praktiska förvaltningssynpunkter ej böra få vara avgörande vid bedömandet av de föreliggande frågorna, måste de tillmätas stor vikt. Till förmån för utredningens förslag kan dessutom enligt utredningens mening anföras det starka sakskalet, att, så länge krigsskadebidrag skola utgå, full likställighet kommer att råda mellan alla fastigheter av samma kategori. En hyresfastighet kommer sålunda att i lika mån vara belastad med utgifter för kommunal fastighets-skatt och krigsskadebidrag antingen den tillkommit före eller efter kriget, vilket kan vara ägnat att verka stabiliserande på marknaden för hyresfastigheter.

Inkomstsidan såväl för varuförsäkringen som för maskinförsäkringen uppvisar helt andra problem. Utredningen har, som förut nämnts, funnit det nödvändigt att bygga anslutningen till dessa försäkringar på förekomsten av vanlig brandförsäkring. Med denna utgångspunkt är man för försäkringarnas genomförande uppenbarligen hänvisad till att söka bistånd av de i vårt land arbetande brandförsäkringsbolagen. I större utsträckning förekommer brandförsäkring av varor och maskiner huvudsakligen hos de s. k. riksbolagen, d. v. s. bolag med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente eller bolagsordning och med större verksamhetsområde än ett län, i regel hela riket, samt vissa utländska bolag med verksamhet i Sverige. I cirkulärskrivelse till samtliga nu nämnda bolag — ävensom två länsbolag, vilka enligt vad utredningen erfarit bedriva varuförsäkring i större utsträckning — har utredningen förfrågat sig angående bolagens möjligheter att upprätta förteckningar med uppgifter angående försäkringsbrevs nummer, försäk-

ringstagares namn och adress samt gällande brandförsäkringsvärde dels över försäkrade varulager och dels över försäkrade maskiner och arbetsredskap. Upplysning begärdes vidare om den tid, som kunde beräknas åtgå för upprättandet av dylika förteckningar, samt huruvida bolagen eventuellt vore villiga att tillhandahålla de nämnda uppgifterna utan kostnad för det allmänna. Utredningen vill med tillfredsställelse konstatera, att tillmötesgående svar ingått från samtliga bolag. Alla hava förklarat sig beredda att, om krigsskadeförsäkring för varor och för maskiner komme till stånd, på kort tid och på egen bekostnad tillhandahålla de för försäkringarnas ikraftsättande nödvändiga uppgifterna.

Utredningen har vidare i denna fråga haft överläggningar med ledande personer inom några av de större brandförsäkringsbolagen. Som resultat av dessa överläggningar och den ovan nämnda undersökningen har framgått, att utredningen för avgiftsuppbörden för varuförsäkringen och maskinförsäkringen funnit sig böra föreslå följande anordningar.

Varje försäkringsbolag, som meddelar brandförsäkring för varor eller maskiner, skulle beträffande sitt klientel upprätta ett kortregister eller annan förteckning över alla varuförsäkringar å lägst 2 000 kronor och ett register över alla maskinförsäkringar å lägst 5 000 kronor. Registren skulle innehålla uppgifter angående försäkringsbrevets nummer, försäkringstagarens namn och adress samt gällande brandförsäkringsbelopp. Registren skulle ständigt hållas à jour genom införandet av anteckningar om ändrade förhållanden. Om vårt land råkar i krig och krigsskadeförsäkringarna sålunda skulle träda i funktion, skulle det förvaltande statliga organet, vilket av utredningen förslagsvis benämnts statens krigsskadenämnd, meddela bolagen de procentsatser, efter vilka enligt bestämmande av nämnden å ena sidan avgiften för varuförsäkringen och å andra sidan avgiften för maskinförsäkringen skulle beräknas. Bolagen skulle då med ledning av sina register utställa och till försäkringstagarna översända postgiroinbetalningskort avseende dessa avgifter. Inbetalningarna skulle för varje bolag för sig ske å särskilda postgirokonton, ett för varuförsäkringen och ett för maskinförsäkringen. De inflytande medlen skulle få disponeras endast av krigsskadenämnden. Över avgifter, som icke blivit inbetalda inom viss tämligen kort tid, skulle vederbörande bolag upprätta restlängder och överlämna dessa till nämnden. De resterande avgifterna skulle kunna indrivas i samma ordning som resterande kronoutskylder. Till förenkling av administrationsapparaten vid s. k. sampoliser, d. v. s. brandförsäkringsbrev utfärdade i ett gemensamt exemplar av samtliga å en och samma försäkring deltagande bolag, torde såväl det ursprungliga registrets uppläggning som debitering och redovisning av avgifterna böra ske enbart genom det s. k. ledande bolagets försorg.

Beträffande kostnaderna för uppbörd på angivet sätt genom bolagen håller utredningen det ej för osannolikt, att bolagen i det allmännas intresse skulle vara villiga att själva bestrida dessa kostnader. Utredningen för sin del anser det dock knappast skäligt att på sådant sätt belasta bolagen med löpande förvaltningskostnader för en rent statlig uppgift. Det arbete, som

åsamkas bolagen genom avgiftsdebiteringen, blir särskilt beträffande varuförsäkringen med avgifter i korta terminer och till växlande procentsatser givetvis rätt omfattande. Härtill kommer kontrollen beträffande försäkringsvärdenas förändringar och inhämtande i en del fall av erforderliga uppgifter rörande försäkringen. Om därtill tages i betraktande, att den avgiftsökning, som erfordras för att täcka kostnaden för en skäligen inkassoprovision till bolagen, måste bli så obetydlig, att den ej bör märkbart kunna påverka varuprisnivån, förordar utredningen, att sådan mot bolagens kostnader svarande provision utgår. Provisionen bör beräknas efter en för samtliga bolag gällande genomsnittsregel.

Den ovan skisserade anordningen för avgiftsuppbörden torde emellertid mindre väl lämpa sig för det fall, att ett bolag har endast ett tämligen litet antal brandförsäkringar å varor eller maskiner. Så är oftast fallet i fråga om de till ett hundratal uppgående läns- och häradsbolagen, därest de över huvud taget meddela sådana försäkringar. Utredningen har tillskrivit samtliga dessa bolag med förfrågan, huruvida och i vilken utsträckning deras verksamhet omfattar brandförsäkring av varor och maskiner. Av de inkomna svaren har framgått, att cirka hälften av bolagen meddela sådan försäkring, men att omfattningen därav i regel är mycket liten. Endast i enstaka fall uppgår antalet försäkringar av ifrågavarande slag till ett eller annat hundratal. Även hos en del av de utländska bolagen förekommer endast ett fåtal försäkringar av ifrågavarande art. Att anordna särskild debitering, uppbörd och redovisning av avgifter för varje sådant bolag skulle säkerligen verka ej oväsentligt tyngande i administrativt avseende. För dessa fall har utredningen i stället tänkt sig en sådan anordning, att bolagen finge upprätta och till krigsskadenämnden överlämna de grundläggande registren eller förteckningarna över de försäkringar, för vilka jämväl krigsskadeförsäkring skulle ifrågakomma, och därefter omgående meddela nämnden varje ändring berörande dessa register, såsom tillkomsten av nya försäkringar, upphörandet av gällande försäkringar, ändringar i fråga om försäkringsbelopp etc. Iordningställandet och utsändandet av postgiroinbetalningskort kunde med ledning av sålunda erhållna uppgifter ske centralt hos krigsskadenämnden. Huruvida för visst bolag den ena eller andra av de angivna vägarna skulle anlitas, finge bestämmas av nämnden.

I detta sammanhang må erinras, att enligt de i det föregående framlagda finansieringsplanerna avgifter för varuförsäkringen skola debiteras med tämligen korta tidsmellanrum — utredningen har närmast tänkt sig kvartalsvis — och med varierande belopp efter vad som visar sig av behovet påkallat för att balansera verksamheten, under det att avgifter för maskinförsäkringen skola uttagas endast en gång om året med förslagsvis 1 % ay brandförsäkringsvärdet, så länge kriget varar, och därefter eventuellt med högre belopp, intill dess kostnaderna äro helt täckta. Jämväl efter krigets slut skall skyldigheten att betala avgift för maskinförsäkringen vara knuten till förefintligheten av brandförsäkring å lägst 5 000 kronor. Givetvis kan detta tänkas medföra, att ett företag upphör med sin brandförsäkring för

att undgå fortsatt avgiftsplikt, men utredningen håller det för uteslutet, att så kan bliva fallet i nämnvärd utsträckning. Ett företag av någon betydelse lär ej av nämnd anledning ikläda sig de risker, som äro förenade med avsaknaden av brandförsäkringsskydd. Å andra sidan inses lätt att möjligheten av att sådana fall kunna uppkomma icke kan förebyggas utan tillskapandet av en mycket komplicerad lagstiftning och en förvaltningsapparat, som troligen skulle medföra kostnader, överstigande de avgiftsbelopp, som därigenom skulle kunna »räddas».

Anknytningen även efter krigets slut till gällande brandförsäkringar medför vidare, att avgifter komma att uttagas jämväl av nytillkomna företag, alltså ett förhållande likartat med det som uppkommer för nytillkomna fastighetsvärden. Även på denna punkt kunna givetvis principiella erinringar göras mot förslaget, men utredningen har dock ansett, att dessa erinringar böra få stå tillbaka för de praktiska förvaltningssynpunkterna, allrahelst som utredningens förslag medför en likformig belastning för alla företag. Det förtjänar även påpekas, att man, om avgiftsskyldigheten göres beroende av att sådan förelegat redan under kriget, riskerar att skyldigheten bortfaller endast av den anledningen, att en omorganisation låter ett företag formellt framstå såsom nytt.

Här må till slut framhållas, att avgifter för varu- och maskinförsäkringen enligt förslaget skola utdebiteras första gången så snart efter ett krigsutbrott som det över huvud taget är möjligt. Enligt de uppgifter, som utredningen inhämtat från brandförsäkringsbolagen, åtgår emellertid en tid av i vissa fall upp till tre månader för iordningställandet av de för debiteringen grundläggande försäkringsregistren. Ur beredskapssynpunkt är det därför enligt utredningens mening önskvärdt, att arbetet med att upprätta dessa register påbörjas redan nu utan att avvakta resultatet av den fortsatta behandlingen av utredningens föreliggande förslag. *Utredningen föreslår, att hemställen göres till brandförsäkringsbolagen i vårt land att omedelbart påbörja upplägandet av de ifrågavarande registren.* Som förut nämnts hava samtliga tillfrågade bolag förklarat sig villiga att upprätta registren utan kostnad för det allmänna.

De administrativa spörsmålen på utgiftssidan hänföra sig helt till skaderegleringen. Enligt utredningens förslag skall krigsskadenämnden vara ensam avgörande i frågor, huruvida och med vilket belopp ersättning för krigsskada skall utgå. Sådana frågor skola enligt förslaget ej kunna dragas inför domstols prövning och ej heller skola i administrativ väg besvär över nämndens beslut kunna anföras. Det har nämligen för utredningen stått klart, att det skulle vara i hög grad äventyrligt, om möjlighet funnes för ett kullkastande av de principer nämnden kanske under mycket lång tid tillämpat för skaderegleringen. Exempelvis skola inom varuförsäkringen premierna såvitt möjligt bestämmas så, att inkomsten därav jämnt förslår till täckande av kostnaderna för ersättningar och förvaltning, samt fastställas på grundval av bland annat de av nämnden beslutade ersättningarna. Om det då stode

öppet för försäkringstagarna att domstolsvägen kräva högre ersättning än nämnden fastställt, kunde måhända genom utslag av Högsta Domstolen ett prejudikat skapas, som tvingade staten att utgiva tilläggsersättningar till mycket betydande belopp, vilka finge bestridas med skattemedel, då ju varuförsäkringen är avsedd att helt avvecklas snarast möjligt efter krigets slut. Om fastighetsskadorna bliva så omfattande, att ersättningarna måste reduceras, kunde likaledes en situation uppkomma, som bröte sönder beredningsplanen genom att tilläggsersättningar måste utbetalas utan att täckning härför kunde erhållas av de till 5 % av taxeringsvärdena maximerade krigsskadebidragen.

Om sålunda krigsskadenämnden tillerkännes det slutgiltiga avgörandet i ersättningsfrågor, är det uppenbarligen av allra största vikt, att nämnden sammansättes på sådant sätt, att säkerhet vinnes för att riktiga avgöranden komma att träffas. Det bör betonas, att ersättningsfrågorna kunna komma att gälla belopp om många miljoner kronor och att sålunda för de skadelidande högst betydande värden kunna stå på spel. Största möjliga sakkunskap på de områden, som äro av betydelse för frågornas bedömande, bör därför vara företrädd inom nämnden, och utrymme bör jämväl beredas för de olika intressen, som beröras av de skilda verksamhetsgrenarna. En tänkbar anordning vore att förordna ett mindre antal ständiga ledamöter, vilka skulle representera det allmänna och brandförsäkringsverksamheten, och därjämte såsom adjungerade ledamöter en representant för ägare av jordbruksfastighet, en för ägare av annan fastighet och en eller två för kreditgivarna på fastighetsmarknaden, vilka skulle delta i behandlingen av ärenden rörande fast egendom m. m., vidare en representant för industrien och en för hantverket, vilka skulle inträda vid behandlingen av frågor rörande såväl varuförsäkringen som maskinförsäkringen, och slutligen en representant för parti-handeln och en för detaljhandeln att delta i behandlingen av frågor rörande varuförsäkringen. Löpande ärenden, som icke äro av principiell innebörd, torde kunna handläggas av ett på lämpligt sätt sammansatt arbetsutskott. Med hänsyn till ovissheten beträffande de förhållanden, under vilka nämnden kommer att arbeta, har utredningen emellertid ej velat i lagen fastslå närmare bestämmelser angående nämndens organisation och verksamhet utan ansett det böra överlätas åt Konungen att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter. Endast vissa bestämmelser rörande nämndens sammansättning vid avgörandet av ersättningsfrågor hava upptagits i lagförslaget.

Då enligt utredningens förslag den enskilde avskäres från möjligheten att få ett av nämnden meddelat beslut omprövat, har det emellertid synts utredningen påkallat, att den ordning, i vilken värdering av inträffade skador skall verkställas, regleras i lagen, även om föreskrifterna härom äro av den art, att de skulle kunna meddelas i administrativ väg. Genom dessa föreskrifter har utredningen velat bereda de skadelidande full säkerhet för att deras synpunkter på ersättningsfrågan komma under bedömande vid ärendets avgörande. Utredningen föreslår sålunda, att det skall åligga den, vars egendom drabbats av skadegörelse, eller annan ersättningsberättigad att inom tre må-

nader efter erhållen kännedom om skadan anmäla densamma hos krigsskadenumnden. Vid anmälan skall, såvitt möjligt, fogas bestyrkt redogörelse för egendomens beskaffenhet före skadan samt skadegörelsens art och omfattning. På föranstaltande av nämnden verkställs därefter värdering av skadan, i vad avser skada å fastighet i regel först efter kriget, enär skaderegleringen beträffande sådan egendom i vanliga fall ej skulle förekomma därförinnan, samt vidkommande skada i övrigt snarast möjligt efter inkomsten anmälan. Därest skada å fastighet enligt nämndens bedömande bör ersättas redan under kriget, kan dock nämnden förordna om värdering av sådan skada före den allmänna värderingen efter kriget av fastighetskadorna. Värderingen skall, utom i vissa fall, verkställas av en eller flera värderingsmän. Den som anmält skadan bör beredas tillfälle att närvara vid värderingen. Över värderingen upprättas skriftligt utlåtande, vilket snarast skall överlämnas till nämnden. En avskrift av utlåtandet skall av nämnden översändas till den, som anmält skadan. Denne äger, därest han är missnöjd med värderingen, att inom trettio dagar till nämnden inkomma med påminnelser i anledning av värderingen samt den ytterligare utredning, han önskar åberopa. På grundval av det sålunda förefintliga materialet skall nämnden därefter bedöma skadans värde och bestämma ersättningsbeloppet, varvid nämnden dock ej får skatta skadan till lägre belopp än som angivits i värderingsutlåtandet, utan att tillfälle beretts den som anmält skadan att yttra sig. Vid smärre skador skulle emellertid värdering i nu nämnd ordning komma att medföra oproportionerligt höga kostnader. Därest i dylikt fall skadans värde klart framgår av inkommen anmälan eller andra tillgängliga handlingar, behöver enligt förslaget det vanliga värderingsförfarandet ej tillämpas.

Vad utredningen ovan anfört rörande avgörandet i ersättningsfrågor avser främst, huruvida och med vilket belopp ersättning skall utgå. En annan fråga är, hur det skall förfaras för det fall, att nämnden finner det tveksamt, vem ett ersättningsbelopp rätteligen skall tillkomma. Därest nämnden i sådant fall finner sig icke kunna med stöd av denna lag avgöra frågan, kan nämnden nedsätta beloppet i allmänt förvar enligt lagen därom den 24 mars 1927.

Speciell motivering.

1 §.

Såsom skada, för vilken enligt lagförslaget ersättning skall utgå, har angivits skada å egendom i följd av krig, vari riket befinner sig (krigsskada). Med orden »i följd av krig» har avsetts utmärka, att verkligt orsakssammanhang skall föreligga mellan kriget och skadan. Den närmare beskaffenheten av detta orsakssammanhang har emellertid ej synts böra angivas i lagen, enär genom ett sådant förfarande en ej önskvärd bundenhet måhända kunde bliva följd. Under ett modernt krig kunna ju skador uppkomma av mångahanda orsaker och att på förhand närmare bestämma, för vilka skador ersättning skall utgå, har ej ansetts möjligt eller ens önskvärt. Emellertid torde med det angivna uttrycket böra fordras, att orsakssammanhanget mellan kriget och skadan ej är alltför avlägset. Vid bedömandet huruvida orsakssammanhang i nu nämnd bemärkelse skall anses föreligga kunna säkerligen stundom uppstå svårigheter. Sålunda kan i visst fall vara tveksamt, huruvida en skada uppstått i följd av krig eller närmast orsakats av den skadelidandes egen vårdslöshet eller försummelse.

Med krigsskada har utredningen i första hand avsett skada, orsakad av bombfällning, beskjutning, sprängning, eldsåsättande eller annan liknande åverkan. Om den skadegörande handlingen utförts av fientlig eller egen krigsmakt är i detta sammanhang utan betydelse; skadan har oavsett detta, om förutsättningarna i övrigt föreligga, uppstått i följd av krig. Även enskilda personer kunna tänkas i samförstånd med fienden och för att främja hans krigsmål, bakom fronten genom sabotage eller på annat sätt, åstadkomma krigsskada. Skada, som föranledes av fiendens beslagtagande av egendom, inrymmes likaledes under begreppet krigsskada. — Förutom nu angivna skador kan krigsskada i förslagens mening uppstå av mångahanda andra anledningar. En grupp av skador, vilken under ett krig kan bliva rätt omfattande, utgöres av sådana, som uppkomma i följd av en brådsakande utrymning av ett samhälle, då befolkningen utan att hinna vidtaga nödiga åtgärder till förhindrande av egendomsskada måste lämna samhället. I den allmänna motiveringen har, i vad angår fast egendom, framhållits, att lång tid kan komma att förflyta från det krigsskada inträffat till dess den blir reparerad och att under mellantiden möjligheterna att skydda egendomen för fortsatt förstörelse äro tämligen små. Sådan fortsatt förstörelse, såväl i fråga om fast egendom som annan, inrymmes under begreppet krigsskada, möjligen med undantag av de fall, då underlåtenhet att

vidtaga nödiga skyddsåtgärder eller annan vårdslöshet kan läggas ägaren eller med honom likställd innehavare av egendomen till last.

Måhända kan invändas, att förslaget i fråga om begreppet krigsskada lider av en viss otydlighet, men utredningen har likväl ansett en eventuell sådan brist vara av mindre betydelse än olägenheten av en formulering eller exemplifiering, som i framtiden kunde visa sig alltför snäv. Utredningen har härvid utgått från, att vid lagens tillämpning kan dragas en tillfredsställande gräns mellan skador i följd av krig och andra skador. Då enligt förslaget avgörandet av frågor rörande krigsskadeersättning skall ankomma på en för hela riket gemensam nämnd, torde bristande enhetlighet i tillämpningen ej heller vara att befara.

Med krig har i förslaget avsetts vad som enligt vanligt språkbruk förstås därmed. Krig kan sålunda vara för handen, även om formlig krigsförklaring ej utfärdats. Att, såsom i den finska krigsskadelagen, begagna uttrycket »krig eller väpnad konflikt» eller annan liknande formulering har ej ansetts nödvändigt; enligt utredningens mening ingår väpnad konflikt under begreppet krig. — Med krig, vari riket befinner sig, avses endast rikets krig med främmande makt; detta lärers enligt gängse språkbruk få anses uppenbart och något förtydligande på denna punkt har i förslaget till lagtext ej syntts erforderligt. Härutinnan överensstämmer förslaget för övrigt med ett flertal under senare tid givna lagar. Inbördeskrig eller uppror avses alltså ej; dock kan givetvis en därav föranledd skada vara att anse som krigsskada, därest inbördeskriget eller upproret står i sammanhang med rikets krig med främmande makt. — Skada genom neutralitetskränkningar omfattas ej av förslaget, då den ju icke uppstått i följd av krig, vari Sverige deltagar. Sådan skada torde böra ersättas på annat sätt.

Vad angår omfattningen av den skada, vilken enligt förslaget skall ersättas, har denna endast angivits såsom skada å egendomen i fråga. Härmed har utredningen velat utmärka, att ersättning skall utgå endast för skada av materiell art; ersättningen är med andra ord begränsad till värdet av själva egendomen. Med ordalag, hämtade från 36 § lagen om försäkringsavtal, skulle ersättningen kunna sägas omfatta det intresse, som är beroende av att värdet av själva godset icke minskas eller går förlorat, men icke annat intresse, som är förknippat med godset. Ersättning skall alltså ej lämnas för mistad avkastning av en krigsskadad fastighet eller därmed jämförlig skada.

I allmänhet torde staten ej vara juridiskt förpliktad att ersätta under krig av fienden eller egen härs makt vållad skada å privat egendom. Emellertid föreligga fall, då staten på grund av särskilda lagstadganden kan tänkas bli ersättningsskyldig för krigsskada, t. ex. enligt gällande rekvisitionslagar. Jämlikt dessa skall nämligen, därest skada eller avsevärd försämring uppkommit å förnödenhet, som tagits i anspråk med nyttjanderätt, lämnas skälig ersättning därför. Denna skada kan ju vara en krigsskada i förslagets mening. — Även annan än staten kan måhända under vissa förhållanden bli ansvarig för krigsskada. I sådana fall, då den ska-

delidande erhåller ersättning för skadan på annan grund, skall gottgörelse ej utgå enligt den föreslagna lagen. Detta har utsagts i förevarande paragraf.

2 §.

Förevarande paragraf innehåller en allmän bestämmelse om finansieringen av krigsskadeersättningar och förvaltningskostnader. De närmare bestämmelserna rörande finansieringen återfinnas, i vad avser skada å fastigheter samt å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel i 2 kap. samt beträffande skada å varor och maskiner i 3 kap.

Enligt förslaget skall finansieringen av verksamheten i fråga om fastigheter samt inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel ske på följande sätt. Medel skola i erforderlig utsträckning tillhandahållas av staten, varom bestämmelse meddelas i 3 §. För medel, som staten sålunda förskjutit, äger staten jämlikt 15 § ej tillgodoräkna sig ränta. Till gäldande av ersättningar och förvaltningskostnader skall efter kriget erläggas bidrag för fastighet (krigsskadebidrag). Bidragen skola utgå med en fjärdedels procent för år av fastighetens värde, tills sammanlagda ersättningsbeloppet jämte förvaltningskostnaderna täckts, dock under högst tjugu år. Bestämmelserna rörande den fastigheterna sålunda åvilande bidragsplikten återfinnas i 12 §. Med hänsyn till att krigsskadebidrag må utgå under högst tjugu år, stadgas i 9 §, att, därest sammanlagda värdet av inträffade krigsskador överstiger vad beräknas inflyta i bidrag, efter avdrag av förvaltningskostnader, ersättningen skall utgöra så stor del av skadans värde som svarar mot förhållandet mellan återstående bidrag och skadornas sammanlagda värde. Såsom i motiveringen under 9 § framhålles, måste givetvis en sålunda verkställd uppskattning av det maximala krigsskadebidraget bliva endast ungefärlig. Skulle det beräknade bidraget, vilket legat till grund för ersättningarnas bestämmande, inflyta på kortare tid än tjugu år, avbrytes uttagandet av bidrag; att i detta fall genom fortsatta bidrag under återstående del av tjuguarsperioden möjliggöra en ytterligare utbetalning av ersättningsbelopp skall alltså ej förekomma. Om däremot i bidrag beräknats komma att inflyta större belopp än som vid utgången av tjuguarsperioden verkligen influtit, skall staten enligt bestämmelse i 16 § första stycket svara för vad som återstår. Ett utsträckande av fastigheternas bidragsplikt utöver tjugu år skall nämligen icke under några förhållanden förekomma.

I 10 § stadgas, att ersättning för skada å egendom, som avses i 2 kap., skall utbetalas efter kriget, nämnden dock obetaget att, när skäl därtill äro, helt eller delvis utbetala ersättning tidigare. I de fall, då utbetalning sålunda skett före den allmänna skaderegleringen efter kriget, har emellertid ej kunnat avgöras, huruvida i 9 § föreskriven nedsättning av ersättningsbeloppet skolat ske eller ej. För belopp, som av denna anledning utbetalts utöver vad som vederbort, föreligger ej återbetalningsskyldighet. Detta framgår av 16 § tredje stycket, enligt vilket staten skall vidkännas vad i ersättning utbetalts utöver det belopp, varmed ersättning jämlikt 9 § skolat utgå.

Enligt 14 § äger Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, när särskilda skäl därtill äro, meddela befrielse helt eller delvis från skyldighet att erlægga krigsskadebidrag. Därest befrielse meddelats, svarar staten för beloppet i fråga. Bestämmelsen härom återfinnes i 16 § andra stycket.

Ersättning för krigsskada å varor och maskiner skall enligt 19 § beredas genom av staten meddelad krigsförsäkring å egendomen. Försäkringen skall finansieras genom försäkringsavgifter. I den utsträckning, som erfordras, skall staten enligt 3 § förskjuta medel. För sådana medel äger staten jämlikt 27 § tillgodoräkna sig ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer. Avgift för försäkringen av varor skall enligt 21 § utgå med belopp, som svarar mot den risk försäkringen är avsedd att täcka med tillägg av förvaltningskostnader och ränta å eventuellt förskott av statsmedel. Bestämmelserna angående avgift för försäkringen av maskiner återfinnas i 22 §. Enligt nämnda paragraf skall avgiften bestämmas av nämnden och utgå från krigets början tills nödiga medel influtit för täckande av ersättningar och förvaltningskostnader jämte ränta å av staten förskottade medel. Avgift för försäkringen av maskiner kan alltså — i motsats till vad som gäller beträffande avgifter för varuförsäkringen — komma att uttagas efter krigets slut för all då befintlig egendom av beskaffenhet att hänföras till maskiner i förslagets mening.

3 §.

Såsom av den allmänna motiveringen framgår torde förskott av statsmedel i regel behöva lämnas för ersättning av skada å fastighet samt jordbruksinventarier och bärgad gröda. Jämväl för ersättning av skada å maskiner lär åtminstone i viss utsträckning förskott av statsmedel erfordras. Beträffande krigsförsäkringen av varor kan även sådant förskott tänkas ifrågakomma, ehuru försäkringsavgifterna skola bestämmas till sådan storlek att de i regel omedelbart täcka uppkomna skador.

4 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen. Härutöver må endast framhållas, att av senare bestämmelser i lagförslaget framgår, att åt nämndens avgörande överlämnas, förutom ersättningsfrågor, åtskilliga andra frågor av stor vikt.

5 §.

Ordalagen överensstämmer med de i 4 § tredje stycket kommunalskattelagen använda.

6 §.

Att förslaget från lagens tillämplighetsområde undantagit vissa fastigheter innebär, såsom i den allmänna motiveringen framhållits, å ena sidan, att ersättning för krigsskada å sådan fastighet ej skall utgå samt, å andra sidan, att krigsskadebidrag för fastigheten ej skall erläggas. Vid förändring i fas-

tighets beskaffenhet i förevarande avseende blir frågan om fastighets ersättningsrätt respektive bidragsplikt beroende av fastighetens natur vid varje tidpunkt. För rätt till ersättning är avgörande, om fastigheten vid skadans inträffande var att hänföra till sådan fastighet, varå lagen äger tillämpning. Såsom av 12 § framgår, är för bidragsplikten bestämmande huruvida lagen vid ingången av det kalenderår, bidraget avser, är tillämplig å fastigheten. Intet hindrar alltså, att en fastighet, för vilken ersättning utgått för liden skada, senare kommer att hänföras till ej bidragspliktiga fastigheter eller tvärtom. Sådana fall torde emellertid bliva mycket sällsynta.

Genom 2 mom. i förevarande paragraf har från den ifrågasatta beredskapslagstiftningen undantagits sådan egendom, för vilken jämlikt 5 § 2 mom. kommunalskattelagen skatteplikt ej föreligger, dock ej järnväg. Att härigenom under bestämmelserna i förevarande kapitel medtagits allenast sådan till enskild järnväg hörande egendom, som enligt det i 5 § av lagförslaget givna fastighetsbegreppet är att räkna till fastighet, har berörts i den allmänna motiveringen. Den egendom, som enligt förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs, är att anse som tillhörigheter till järnvägens fasta egendom, faller sålunda utanför bestämmelserna i detta kapitel. Till järnvägen hörande rullande materiel har emellertid inrymts under den i 19 § omförmälda krigsförsäkringen av maskiner och på så sätt beretts skydd.

Genom 3 mom. i denna paragraf, som motsvaras av 5 § 3 mom. kommunalskattelagen, har avsetts att i de fall, varom här är fråga, uppnå överensstämmelse med reglerna angående skatteplikt.

7 §.

Med uttrycket jordbruk i förevarande paragraf avses jordbruk i egentlig bemärkelse, d. v. s. åkerbruk och vad därmed äger sammanhang. Verksamhet, som är att hänföra till jordbrukets binärningar, inbegripes ej under uttrycket och detta oavsett om binärningen drives i samband med jordbruket eller såsom självständig rörelse. Vid tveksamhet huruvida inventarier äro avsedda för jordbruk eller för en i samband därmed bedriven binäring torde böra komma i betraktande, för vilken verksamhet inventarierna i fråga huvudsakligen äro avsedda.

Till inventarier hänföras i detta sammanhang huvudsakligen djur, maskiner, redskap och fordon jämte tillbehör, däremot icke husgeråd, möbler och kontorsinredning. Genom orden »lösa inventarier» har utmärkts, att tillbehör till fast egendom såsom fasta maskiner och dylikt ej avses.

Med jordbruksalster förstås spannmål, tröskad eller otröskad, rotfrukter, hö och halm med mera. Vid medtagandet av trädgårdsalster har utredningen närmast tänkt på de ofta betydande lager av vinterfrukt, som vissa odlare innehava. Endast sådana alster inbegripas, som tillhöra odlaren och äro förvarade å fastigheten.

8 §.

Rörande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

9 §.

Utredningen har i förevarande paragraf förutsatt, att en uppskattning av vad högst kan komma att inflyta i krigsskadebidrag måste verkställas före den allmänna skaderegleringen efter kriget. Genom en jämförelse mellan detta belopp och värdet av inträffade krigsskador jämte förvaltningskostnader skall därefter avgöras, om nedsättning av ersättningsbeloppen behöver ske eller ej. Då bidragen utgå i förhållande till de under bidragsperioden växlande taxeringsvärdena och för då bidragspliktiga fastigheter, kan givetvis denna uppskattning av det maximala krigsskadebidraget endast bliva ungefärlig. Till ledning för uppskattningen kommer naturligtvis att läggas de vid uppskattningens verkställande gällande taxeringsvärdena, men hänsyn kan behöva tagas även till andra omständigheter.

10 §.

Såsom fall, då ersättning bör utgå redan under pågående krig, har utredningen, på sätt i den allmänna motiveringen framhållits, i första hand avsett ersättning för skada å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel. Att ersättning för sådana skador snarast utbetalas kan nämligen ofta vara erforderligt för upprätthållandet av en för landet nödvändig produktion av livsförnödenheter. Samma skäl kunna jämväl föranleda utbetalning redan under kriget av ersättning för skador å jordbruksfastighetsåbyggnader. Utgivande av ersättning före den allmänna skaderegleringen efter kriget kan även i vissa andra fall ur det allmännas synpunkt vara av nöden. De fall, då ersättning av nu nämnda eller liknande anledningar bör utgå redan under kriget, kunna givetvis ej angivas på förhand, utan utredningen har föreslagit, att frågor av denna art lämnas till krigsskadenämndens avgörande. Den ersättning, som sålunda utgives före den allmänna skaderegleringen, torde under vissa förhållanden — därest så kan ske utan åsidosättande av syftet med den tidigare utbetalningen — lämpligen böra utgöra mindre belopp än skadans fulla värde, och vad efter eventuell nedsättning av ersättningsbeloppet återstår utbetalas vid den allmänna skaderegleringen efter kriget. Då återbetalningsskyldighet för redan utgivet belopp ej skall ifrågakomma, torde ett sådant förfaringssätt vara ägnat att förhindra uppkomsten av olikhet i ersättningsavseende mellan de i förtid utbetalda ersättningarna och övriga ersättningar.

11 §.

I fråga om rätt till utfallande krigsskadeersättning innebär utredningens förslag, att denna rätt skall likställas med rätt till brandskadeersättning på grund av försäkringsavtal och att alltså hithörande bestämmelser i lagen om försäkringsavtal och lagen om inteckningshavares rätt till betalning ur

ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal, skola äga motsvarande tillämpning. Härvid hava vissa ändringar betingats av att krigsskadeersättningen utgår för skada även å mark.

Utredningen har uppmärksammat, att i följd av likställande i förevarande hänseende av krigsskadeersättning och brandskadeersättning ändring av 24 § 3 mom. i in-teckningsförordningen och 12 § 4 mom. i lagen om in-teckning i tomträtt och vattenfallsrätt kan erfordras, därest den föreslagna lagen behöver träda i funktion.

12 §.

Det må framhållas, att krigsskadebidrag i vissa fall kan komma att utgå med mindre belopp än en fjärdedels procent för år av fastighetens värde. Det sista året av den period, under vilken bidrag utgår för täckande av det sammanlagda ersättningsbeloppet jämte förvaltningskostnader, kan bidragskvoten bliva mindre än en fjärdedels procent. Skadorna av ett krig kunna vidare tänkas bliva av så ringa omfattning, att ett års bidrag av en fjärdedels procent överstiger ersättningsbeloppet jämte kostnader, varför endast motsvarande mindre andel då behöver uttagas. Eftersom i paragrafen utsagts, att bidrag skall utgå allenast tills ersättningar och förvaltningskostnader blivit täckta, har därav tillräckligt tydligt ansetts framgå, att den angivna bidragskvoten i vissa fall kan nedsättas.

I paragrafen har angivits, att såsom fastighets värde skall anses dess taxeringsvärde eller, därest sådant saknas, det värde, som åsättes i av Konungen bestämd ordning. Bland de fastigheter, för vilka värdet sålunda skall fastställas, uppmärksammas särskilt järnvägsfastigheter. Enär nämnden efter slutförd reglering av samtliga krigsskador kan väntas komma att upplösas, har utredningen ej kunnat ålägga nämnden att åsätta fastighet, som saknar särskilt taxeringsvärde, däremot svarande värde. Utredningen har emellertid utgått från att Konungen skall tilldela nämnden denna befogenhet, så länge nämnden ännu finnes. Därefter måste värdet fastställas i annan lämplig ordning.

13 §.

Som grundläggande regel stadgas i förslaget, att skyldigheten att erlægga krigsskadebidrag skall åligga ägaren eller med ägaren likställd innehavare av fastigheten. I förevarande paragraf har givits uttryck åt denna regel. Ordalagen äro hämtade från 13 och 14 §§ kommunalskattelagen, där den subjektiva skattskyldigheten för fastighet behandlas. Att märka är att bestämmelsen i förstnämnda paragraf, att innehavare av publikt boställe, prästgård eller på lön anslagen jord är skattskyldig i ägarens ställe, ej tillagts motsvarande tillämpning i lagförslaget.

14 §.

Enligt paragrafen har Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, erhållit en allmän rätt att på grund av särskilda skäl meddela befrielse

från bidragsskyldighet. Såsom exempel på fall, där sådan befrielse kan vara befogad, må nämnas att en fastighet eljest — utan någon försummelse från den bidragspliktiges sida — måste säljas exekutivt för bidragets uttagande eller att någon för bidragets utgörande betalningsskyldig genom bidragets betalning skulle nödgas eftersätta honom åliggande underhållsskyldighet.

15 och 16 §§.

I paragraferna angivas de fall, då staten skall lämna bidrag för finansieringen av beredskapsplanen. Beträffande paragraferna hänvisas till den allmänna motiveringen samt till vad under 2 § anförts. — När enligt 14 § befrielse meddelats från skyldighet att erlægga krigsskadebidrag, har det synts utredningen skäligt, att beloppet täckes av statsmedel. Att uttaga beloppet av övriga fastighetsägare har utredningen ansett ej böra ifrågakomma.

17 §.

Genom paragrafen har staten för krigsskadebidrag tillerkänts samma föränsrätt som kommun för fastighetsskatt.

18 §.

Såsom i den allmänna motiveringen anförts har utredningen velat undvika att för krigsskadebidragens uppbärande tillskapa en ny uppbördsorganisation med därav föranledda förvaltningskostnader. I anledning härav har i förevarande paragraf lämnats bestämmelser om att bidrag skola debiteras och uppbäras på sätt är stadgat för kronoutskylder. Bidrag torde få anses utgöra en sådan allmän avgift, för vilken införsel kan äga rum.

19 §.

Då i paragrafen angivits, att med varor avses — förutom lager av handelsvaror — »råämnen, materialier, under arbete varande och färdigt fabriktat jämte emballage i fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk» överensstämmer detta med gängse terminologi inom brandförsäkringen. Samma är förhållandet med uppräknigen »maskiner, transmissioner, inventarier, ledningar och reservdelar samt förbrukningsartiklar i fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk». Genom denna överensstämmelse i ordalagen har utredningen velat i fråga om försäkringens omfattning möjliggöra en anknytning till brandförsäkringsavtalen, i den mån skälighet och praktiska behov det påkalla.

20 §.

I följd av bestämmelserna i förevarande paragraf kommer, därest brandförsäkringsbeloppet understiger godsets värde, nedsättning av ersättningen att äga rum såsom vid underförsäkring. Beträffande rätten till ersättningsbeloppet skall enligt paragrafen vad i detta hänseende gäller enligt brandförsäkringsavtalet i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

21—23 §§.

Vidkommande dessa paragrafer hänvisas till den allmänna motiveringen samt till vad under 2 § anförts.

24 §.

Utöver vad i den allmänna motiveringen anförts må endast tilläggas, att det ej ansetts nödigt stadga påföljd vid försummelse av försäkringsbolag eller försäkringsanstalt att efterkomma krigsskadenämndens beslut i det avseende, varom förmåles i andra stycket.

27 §.

Utredningen har ansett, att varuförsäkringen och maskinförsäkringen böra vara självförsörjande även i så måtto, att de skola förränta av staten förskottrade medel. Förut har framhållits att förskott i vad avser varuförsäkringen endast i undantagsfall torde behöva komma i fråga. Vidkommande maskinförsäkringen kan däremot komma att erfordras förskott av betydande storlek.

28 §.

Den korta preskriptionstiden av tre månader efter erhållen kännedom om timad skada har föreslagits för att, bland annat, möjliggöra för nämnden att snarast kunna överblicka omfattningen av inträffade skador, något som är av största vikt särskilt i fråga om varuförsäkringen, där det är av betydelse, att premienivån snabbast möjligt kan rättas efter skadeförloppet. Med hänsyn till de utomordentliga förhållanden, under vilka krigsskador inträffa, har utredningen ej velat föreslå, att försummelse av anmälan inom nyss nämnd tid i och för sig skall föranleda att rätten till ersättning bortfaller, utan sådan påföljd har synts böra vara beroende på om försummelsen kan anses ursäktlig.

I paragrafen föreslås, att anmälan om krigsskada, vid äventyr av att rätten till ersättning eljest bortfaller, i varje fall skall hava inkommit till nämnden inom ett år efter krigets slut. Fall kunna emellertid givetvis förekomma, då det varit omöjligt för vederbörande att inom denna tid anmäla skadan. Trots detta har dock bestämmelsen i fråga synts vara påkallad med hänsyn till betydelsen av en bestämd tidpunkt, efter vilken anspråk på ersättning ej få framställas. I annat fall skulle t. ex. nämndens möjlighet avsevärt försvåras att beräkna, huruvida enligt 9 § nedsättning i ersättningsbelopp skall ske och i så fall med vilket belopp. Därest i följd av stadgandet rättsförlust skulle uppstå utan försummelse från vederbörandes sida, torde ersättning böra beredas i annan ordning.

Uppenbart är, att krigsskada kan anmälas av, förutom ägaren, jämväl annan, vars intresse beröres. Anmälan om en och samma skada kan alltså komma att göras av flera personer.

29—34 §§.

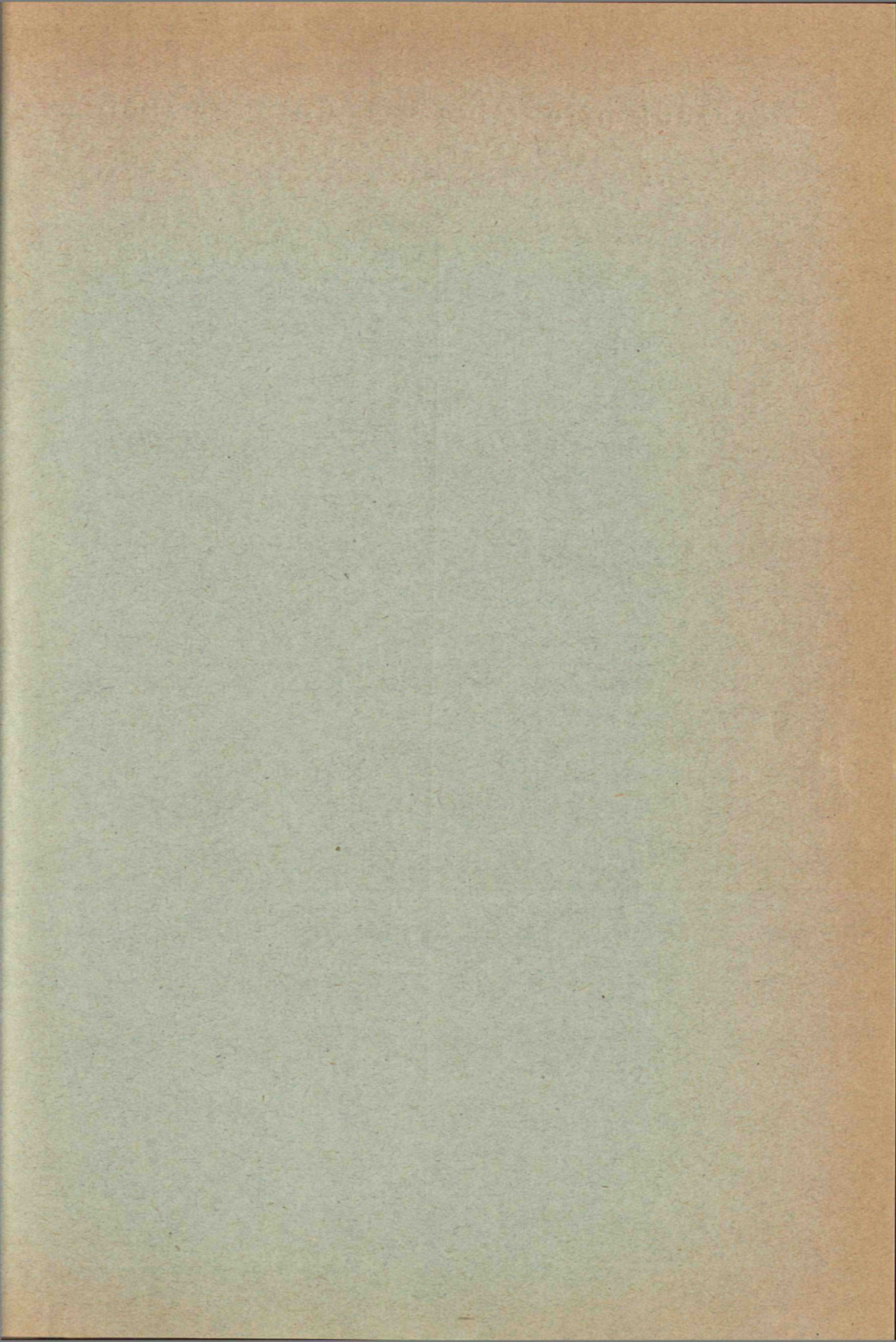
Såsom i den allmänna motiveringen framhållits torde de föreslagna bestämmelserna angående värdering av krigsskada medföra, att det material, på vilket nämnden grundar sitt avgörande i ersättningsfrågor, blir i görligaste mån fullständigt och tillförlitligt. Genom bestämmelserna har den enskilde beretts möjlighet att före den slutliga prövningen av ersättningsanspråket framställa sina synpunkter. Det ligger i sakens natur, att nämnden, när den enligt 33 § bereder någon tillfälle att yttra sig, samtidigt angiver, i vilka hänseenden anledning att frångå värderingsutlåtandet ansetts föreligga.

Värderingen avser endast att bestämma skadans värde, varvid i fråga om skada å egendom, som angivits i 2 kap., av Konungen fastställda grunder skola tillämpas. Själva ersättningsbeloppet bestämmes däremot uteslutande av nämnden, varvid nämnden har att taga hänsyn, förutom till skadans värde, jämväl till huruvida nedsättning enligt 9 eller 20 §§ skall ske.

I förslaget har ej reglerats på vad sätt värderingsmännen skola utses liksom ej heller förfaringsättet vid värderingen. De närmare bestämmelser i dessa hänseenden, som kunna bliva erforderliga, hava ansetts lämpligen böra jämlikt 37 § meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av nämnden. Vid personvalet är det självfallet av värde, att den erfarenhet och expertis, som finnes att tillgå inom brandförsäkringsverksamheten, kommer till användning.

35 §.

De frågor rörande ersättning, nämnden har att avgöra, bliva otvivelaktigt i många fall av beskaffenhet att ställa stora krav på nämndens förmåga att så handlägga sin uppgift, att avgörandet kommer att grundas ej blott på praktisk insikt och erfarenhet utan även på lagkunskap. I följd härav har i förevarande paragraf införts bestämmelse därom, att i beslut rörande ersättning skall deltaga åtminstone en ledamot, vilken utövat domarämbete.



Statens offentliga utredningar 1940

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. [3]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. [4]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande och förslag ang. reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. [1]

Försvarsväsen.

Betänkande ang. omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.